

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI SANAT DALI

ENDÜSTRİ DEVRİMİNDEN GÜNÜMÜZE
TÜRK ve AVRUPA KADININDA
ENTELEKTÜEL DÜZEYİN GİYİME ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:
Burcu AKYÜZ

İstanbul, 2019

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEKSTİL TASARIMI ANASANAT DALI
TEKSTİL VE MODA TASARIMI SANAT DALI

**ENDÜSTRİ DEVRİMİNDEN GÜNÜMÜZE
TÜRK ve AVRUPA KADININDA
ENTELEKTÜEL DÜZEYİN GİYİME ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Tezi Hazırlayan:

Burcu AKYÜZ

Öğrenci No:

090783005

Danışman:

Prof. Dr. Esin SARIOĞLU

İstanbul, 2019

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Projesi olarak sunduğum “ Endüstri Devriminden günümüze Türk ve Avrupa kadınında entellektüel düzeyin giyime etkisi” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ahlak ve geleneklere uygun şekilde tarafımdan yazıldığını, yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım. 21/06/2019

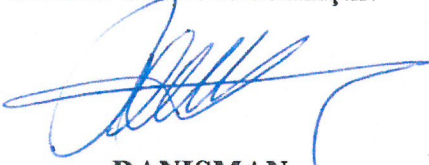
Burcu AKYÜZ

T.C.
BEYKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ
TEZLİ YÜKSEK LİSANS SINAV TUTANAĞI

21.06.2019

Enstitümüz *Tekstil Tasarımı* Anasanat Dalı *Tekstil ve Moda Tasarımı* Programı yüksek lisans öğrencilerinden **090783005** numaralı **Burcu AKYÜZ**'ün "*Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim – Öğretim Yönetmeliği*"nin ilgili maddesine göre hazırlayarak, Enstitümüze teslim ettiği "*Endüstri Devriminden Günümüze Türk ve Avrupa Kadınında Entelektüel Düzeyin Giyime Etkisi*" konulu tezini, Yönetim Kurulumuzun 28/05/2019 tarih ve 2019/22 sayılı toplantısında seçilen ve Taksim Yerleşkesinde toplanan biz jüri üyeleri huzurunda, Beykent Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliğinin 29. maddesinin 3. fıkrası gereğince (60) dakika süre ile aday tarafından savunulmuş ve sonuçta adayın tezi hakkında ~~oyçokluğu/oybirliği~~ ile **Kabul/Red veya Düzeltme** kararı verilmiştir.

İşbu tutanak, 4 nüsha olarak hazırlanmış ve Enstitü Müdürlüğü'ne sunulmak üzere tarafımızdan düzenlenmiştir.

DANIŞMAN
Prof. Dr. Esin SARIOĞLU
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Prof. Hamdi ÜNAL
(Beykent Üniversitesi)

ÜYE
Dr. Öğr. Üyesi Saniye Çiğdem KOÇAK
(Uşak Üniversitesi)

Adı Soyadı : Burcu AKYÜZ
Danışman : Prof. Dr. Esin SARIOĞLU
Türü ve Tarihi : Yüksek Lisans, 2019
Alanı : Tekstil Tasarımı
Anahtar Kelimeler : Kadın, Giyim, Eğitim, Entelektüellik, Endüstri Devrimi.

ÖZ

ENDÜSTRİ DEVRİMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRK ve AVRUPA KADININDA ENTELEKTÜEL DÜZEYİN GİYİME ETKİSİ

Endüstri Devrimi; 18.ve 19. yüzyıllarda buhar gücü ile çalışan makinaların icat edilmesi ve üretimde kullanılmaya başlaması ile sanayide ve ekonomide oluşan köklü değişimdir. Etkilediği alanlar başlıca tekstil, ulaşım, haberleşme ve demir-çelik sanayii olmuştur. Aynı zamanda buhar gücü ile ulaşım ve iletişim araçları keşfedilip (gemi, tren, telefon vb.) kullanılmaya başlanmıştır.

Endüstri Devrimi ile başlayan teknolojik gelişmelerin ve modernleşme sürecinin Türk ve Avrupa kadınının sosyal ve ekonomik statüsünün, eğitim durumunun ve entelektüellik düzeyinin giysi seçimlerine etkisinin incelenmesi amaçlanmıştır. Bunun için Avrupa'dan ve Türkiye'den sekiz eğitilmiş ve alanlarında iz bırakarak başarı kazanmış entelektüel kadınlar seçildi. Seçilen örnek kadınların; eğitim, meslek, aile ve sosyal yaşamları göz önüne alınarak giyim tarzları fotoğraflarla incelendi.

Örnek alınan entelektüel kadınların giyim tercihleri; eğitim, meslek, ekonomik kazanç, kültür, psikoloji ve gelenek alanlarında incelendi. Kadınların yaşam içerisindeki fotoğrafları, dönemin özellikleri göz önüne alınarak değerlendirme yapıldı.

Name and Surname : Burcu AKYÜZ
Supervisor : Prof. Esin SARIOĞLU
Degree and Date : Master, 2019
Major : Department of Textile Design
Key Words : Woman, Clothing, Education, Intellectual, Industrial
Revolution

ABSTRACT

THE EFFECT OF THE INTELLECTUAL LEVEL ON THE CLOTHING OF TURKISH AND EUROPEAN WOMEN FROM INDUSTRIAL REVOLUTION TO PRESENT

Industrial Revolution is a radical transformation, which started with the innovation of the machines worked with steam engines and with the usage of these machines in production, in industry and economy. The basic areas which Industry Revolution attracted were textile, transportation, communication and iron and steel industry. Transportation and communication devices (ships, train, telephone..etc) worked with the steam power were innovated as well.

It was targeted to inspect the effect of the technological developments and modernization process which started with Industrial Revolution on Turkish and European women's dress choices by regarding their social and economical positions, education levels and intellectual levels. To be able to achieve this aim eight well educated and important intellectual women were chosen from Turkey and Europa. Those model women's styles were studied with the help of their photos by regarding their education, proficiencies, families and social lives.

The styles of these intellectual model women were analysed with respect to their educations, jobs, incomes, cultur, psychologies and traditions. Those women's daily life photos were reviewed by regarding their periods's properties.

İÇİNDEKİLER

	<u>Sayfa No.</u>
ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLolar LİSTESİ.....	v
FOTOĞRAF LİSTESİ	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDÜSTRİ DEVRİMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRK ve AVRUPA KADINI

1. ENDÜSTRİ DEVRİMİ.....	2
1.1 Endüstri Devrimi (Sanayi Devrimi) Tanımı.....	2
1.2 Endüstri Devrimi Kapsamı.....	3
1.3 Endüstri Devriminde Yenilikler.....	8
2. 19. YÜZYIL İTİBARIYLA TÜRK VE AVRUPA KADINI.....	13
2.1 Türk Kadını	14
2.1.1 .Türk Kadınının Sosyal Statüsüne Tarihsel Bakış	14
2.1.2 Türk Kadınının Ekonomik Statüsüne Tarihsel Bakış	23
2.2 Avrupa Kadını	31
2.2.1 Avrupa Kadınının Sosyal Statüsüne Tarihsel Bakış	31
2.2.2 Avrupa Kadınının Ekonomik Statüsüne Tarihsel Bakış	38

İKİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL AÇIDAN EĞİTİM ve GİYİMİN ÖNEMİ

1. KADINDA ENTELEKTÜELLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİ.....	44
1.1 Entelektüelliğin tanımı	44
1.2 Eğitimin Tanımı	47
1.2.1 Türk Kadını ve Eğitim	48
1.2.2 Avrupa Kadını ve Eğitim	60
2. KADINDA GİYİM VE EĞİTİM İLİŞKİSİ	66
2.1 Giyimi Etkileyen Faktörler.....	73
2.1.1 Moda	76

2.1.2 Meslek	78
2.1.3 Statü	80
2.1.4 Ekonomik Kazanç	82
2.1.5 Gelenekler	83
2.1.6 Din.....	84
2.1.7 Kültür	85
2.1.8 Cinsiyet	85
2.1.9 Savaşlar	85
2.1.10 Psikoloji	87

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ve AVRUPA'DAN ALANINDA ÜNLÜ KADIN ÖRNEKLERİ

1. TÜRK KADIN ÖRNEKLERİ	90
1.1 Halide Edip ADIVAR	90
1.2 Semiha BERKSOY	108
1.3 Peyman Türkan AKYOL	120
1.4 Türkan SAYLAN	125
2. AVRUPA KADIN ÖRNEKLERİ	136
2.1 Simone De BEAUVOIR	136
2.2 Marie CURIE	146
2.3 Margaret Hilda THATCHER	158
2.4 Maria CALLAS	165
3. SONUÇ.....	178
KAYNAKÇA	181
ÖZGEÇMİŞ.....	187

TABLolar LİSTESİ

Sayfa

Tablo 1. Üniversitelerde Görevli Öğretim Elemanlarının Cinsiyetlerine ve Akademik Görevlerine Göre Sayıları	29
Tablo 2. Kadın Nüfusun Sayım Yılları Sırasıyla Esas Mesleğe Göre % Dağılımı ...	29
Tablo 3. Mesleği Olmayan Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusuna Göre Dağılımı	30
Tablo 4. Nüfusun Okuryazarlık ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	55
Tablo 5. Resmi ve özel liselerde sayısal gelişmeler	56
Tablo 6. Haziran 1982’de yükseköğretim kurumlarının sayısal durumu 1 gündüz, akşam ve Anadolu liselerini kapsar 2 her çeşit liseyi kapsar	56
Tablo 7. Okuryazar Nüfusun Bitirilen Son Öğretim Kurumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı.....	57
Tablo 8. Bu değerler 1983-84 öğretim yılına ait verilerle karşılaştırılırsa kız öğrencilerin değişik alanlara dağılımının 1984-85 öğretim yılına benzer olduğu görülür.	59
Tablo 9. 2008’de ülkede 6 yaş ve üst yaş grubunda okuma yazma oranı erkeklerde %89, kadınlarda %81 ve genelde de %85,7’dir.	59

FOTOĞRAF LİSTESİ

	<u>Sayfa</u>
Fotoğraf 1. James Watt'ın buhar makinesi (1763)	5
Fotoğraf 2. Gemilerde buhar gücünün kullanılması	5
Fotoğraf 3. Buharlı Tren	6
Fotoğraf 4. Otomobil üretimi.....	7
Fotoğraf 5. 19. Yüzyıl fabrikada çalışan çocuklar.....	8
Fotoğraf 6. Spinning Jenny.....	9
Fotoğraf 7. Arkwright iplik bükme makinesi	10
Fotoğraf 8. Edmund Cartwright 1785 hızlı dokuyan otomatik bir tezgâh.....	11
Fotoğraf 9. 1700-1800 lü yıllar Osmanlı Devleti	16
Fotoğraf 10. Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti Üyeleri.....	19
Fotoğraf 11. Kadınlar Dünyası dergisinin girişimi ile Telefon İdaresi'nde çalışma hakkı elde eden kadınlar, İstanbul, 1913	20
Fotoğraf 12. Afife Jale, Bedia Muvahhit, Neyyire Neyir.İlk kadın tiyatro oyuncularını .	21
Fotoğraf 13. Adana İsmet Paşa Kız Enstitüsü 1937	24
Fotoğraf 14. 1890'lar Avrupa	35
Fotoğraf 15. 1910 Avrupa.....	37
Fotoğraf 16. Birinci Dünya Savaşı sırasında kabuk rezervi yapan kadın mühimmat işçileri	41
Fotoğraf 17. Darümuallimat (Kız Öğretmen Okulu) öğrencileri	50
Fotoğraf 18. İstanbul İnas Darülfünunu.....	52
Fotoğraf 19. 19. yüzyıl Avrupa Kadın Eğitimine Bakış.....	62
Fotoğraf 20. Zürih Üniversitesi	64
Fotoğraf 21. Osmanlı Dönemi Kadın Giyim Örnekleri.....	69
Fotoğraf 22. 1890.....	70
Fotoğraf 22. 1900 lerden 1940 lara.....	71
Fotoğraf 23. Yozgatlı Müslüman ve Ankaralı iki Hristiyan kadın	72
Fotoğraf 24. Cumhuriyet Dönemi Türk Kadını	73
Fotoğraf 25. Halide Edip Adıvar	92
Fotoğraf 26. Halide Edip kucağında oğluyla	92
Fotoğraf 27. Romanlarıyla şöhrete ulaşan Halide Edip	93
Fotoğraf 28. Halide Edip Adıvar	95

Fotoğraf 29. Sultanahmet mitinginin unutulmaz hatibi, Wilson prensipleri'nin 12. Maddesinin asıldığı kürsüden İstanbullulara seslenirken.....	96
Fotoğraf 30. Mustafa Kemal ile Gebze tren istasyonunda... 1923 Ocak, İzmit'te Mustafa Kemal'in gazetecilerle yaptığı ilk basın toplantısına Halide Edip de davetliydi.	97
Fotoğraf 31. İzmir'in kurtuluşundan sonra, Edip kızı Halide Onbaşı da bu güzel şehre misafir oldu. Orada muharrir Falih Rıfkı Atay ona ecnebi basına mensup şöhretli iki harp muhabirini getirdi. Bu iki yabancı yazar; asker Halide'nin Kurtuluş Savaşı ve Zaferi ile ilgili intibalarını bizzat Edip Halide'nin dilinden dinlediler.....	98
Fotoğraf 32. Top başında: Polatlı'nın kuzeyinde yapılan taarruzda parçalanmış 15'lik topun başında karargah mensupları Edip Halide Onbaşı ile birlikte.....	99
Fotoğraf 33. Halide Edip Adıvar	100
Fotoğraf 34. Halide Edip Adıvar	101
Fotoğraf 35. Halide Edip Adıvar	102
Fotoğraf 36. Halide Edip Adıvar	103
Fotoğraf 37. Halide Edip Adıvar	104
Fotoğraf 38. Halide Edip Adıvar	105
Fotoğraf 39. Halide Edip Adıvar	107
Fotoğraf 40. Semiha Berksoy İstanbul Kız Lisesi 1924-1925.....	108
Fotoğraf 41. Semiha Berksoy 1930	110
Fotoğraf 42. Semiha Berksoy Berlin 1938	110
Fotoğraf 43. Semiha Berksoy 1937	111
Fotoğraf 44. Semiha Berksoy 1939	111
Fotoğraf 45. Semiha Berksoy 1938-1939	112
Fotoğraf 46. Semiha Berksoy Berlin 1939	113
Fotoğraf 47. Semiha Berksoy Berlin 1930 sonları	113
Fotoğraf 48. Semiha Berksoy 1940	114
Fotoğraf 49. Semiha Berksoy Taksim 1945	114
Fotoğraf 50. Semiha Berksoy 1940 sonları	116
Fotoğraf 51. Semiha Berksoy 1947 yazı.....	116
Fotoğraf 52. Semiha Berksoy Bayreuth Festival evinin önünde 1958	117
Fotoğraf 53. Semiha Berksoy 1965	117
Fotoğraf 54. Semiha Berksoy 1968	118

Fotoğraf 55. Semiha Berksoy	119
Fotoğraf 56. Semiha Berksoy	119
Fotoğraf 57. Semiha Berksoy	119
Fotoğraf 58. Semiha Berksoy	119
Fotoğraf 59. Peyman Türkan Akyol	120
Fotoğraf 60. Dönemin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Akyol, 28 Mart 1971'de Başbakanlık Merkez Bina'ya gelişinde görülüyor. (Arşiv)	121
Fotoğraf 61. Akyol, 14 Aralık 1987'de SHP İzmir Milletvekili olarak TBMM'de yemin ederken görülüyor. (Arşiv)	122
Fotoğraf 62. Peyman Türkan Akyol	123
Fotoğraf 63. Peyman Türkan Akyol	124
Fotoğraf 64. Peyman Türkan Akyol	125
Fotoğraf 65. Türkan Saylan 1971 Londra.....	126
Fotoğraf 66. Türkan Saylan	127
Fotoğraf 67. 1977 Amblem Yarışması	128
Fotoğraf 68. Türkan Saylan 1982 Brandlar	129
Fotoğraf 69. Türkan Saylan 1983 Van Bahçesaray	130
Fotoğraf 70. Türkan Saylan 1983_Van Lepre Taraması	131
Fotoğraf 71. Türkan Saylan 1986 yılı Hindistan'da "Uluslararası Gandhi Ödülü" verilmiştir.	132
Fotoğraf 72. Türkan Saylan 1988	133
Fotoğraf 73. Türkan Saylan 1991	133
Fotoğraf 74. Türkan Saylan 1991 Çapa Koreli Konuklar.....	134
Fotoğraf 75. Türkan Saylan 1993 Türkiye Kore	135
Fotoğraf 76. Türkan Saylan İtalya Santa Margarete.....	135
Fotoğraf 77. Türkan Saylan 1971 Londra.....	135
Fotoğraf 78. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre	137
Fotoğraf 79. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre	137
Fotoğraf 80. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre	138
Fotoğraf 81. Simone De Beauvoir 1952	139
Fotoğraf 82. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre	140
Fotoğraf 83. Simone De Beauvoir	141
Fotoğraf 84. Simone De Beauvoir Paris 1954	141
Fotoğraf 85. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre Paris 1940	141

Fotoğraf 86. Simone De Beauvoir	142
Fotoğraf 87. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre	143
Fotoğraf 88. Simone De Beauvoir	143
Fotoğraf 89. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre	144
Fotoğraf 90. Simone De Beauvoir	145
Fotoğraf 91. Simone De Beauvoir	145
Fotoğraf 92. Simone De Beauvoir	145
Fotoğraf 93. Marie Curie 16 yaşında	147
Fotoğraf 94. Marie Curie babası ve kızkardeşleri ile	147
Fotoğraf 95. Marie ve Pierre Curie Evlendikleri gün 1895.	148
Fotoğraf 96. Marie ve Pierre Curie	148
Fotoğraf 97. Marie Curie 42 yaşında Kimya alanında Nobel Ödülünü kazandığı yıl 1911	149
Fotoğraf 98. Marie Curie Fizik alanında Nobel aldığı yıl 36 yaşında 1903	151
Fotoğraf 99. Marie Curie	151
Fotoğraf 100. Marie Curie kızları Irène ve Eve 1905	152
Fotoğraf 101. Marie Curie ve öğrencileri (1910 - 1915 arasında çekilmiş bir fotoğraf) 152	
Fotoğraf 102. Marie Curie-Mobil X-Ray Ünitesi	153
Fotoğraf 103. Marie Curie ve kızı Irène Hoogstade Hastanesi Belçika, 1915 Radyografik ekipman kuruldu	154
Fotoğraf 104. Marie Curie Başkan Harding'le Beyaz Saray'da, 20 Mayıs 1921	155
Fotoğraf 105. Marie Curie ve kızı Irène Radyum Enstitüsü laboratuvarında Paris, Fransa, 1921	157
Fotoğraf 106. Marie Curie ve kızı Irène Radyum Enstitüsü laboratuvarında Paris, Fransa, 1921	157
Fotoğraf 107. Margaret Hilda Thatcher	158
Fotoğraf 108. Margaret Hilda Thatcher	159
Fotoğraf 109. Margaret Hilda Thatcher	160
Fotoğraf 110. Margaret Hilda Thatcher	161
Fotoğraf 111. Margaret Thatcher ve Ronald Reagan 2004	162
Fotoğraf 112. Margaret Thatcher	162
Fotoğraf 113. Margaret Thatcher	162
Fotoğraf 114. Margaret Thatcher	163
Fotoğraf 115. Margaret Thatcher	163

Fotoğraf 116. Margaret Thatcher Kennedy Space Center	164
Fotoğraf 117. Margaret Thatcher	165
Fotoğraf 118. Maria Callas 1957	166
Fotoğraf 119. Maria Callas 1957	167
Fotoğraf 120. Maria Callas ve Giovanna Lomazzi, Milan, 1959	168
Fotoğraf 121. Maria Callas New York Idlewild Havaalanı 1958.....	168
Fotoğraf 122. Maria Callas	169
Fotoğraf 123. Paris'teki Odeon Tiyatrosu'nda tebrikleri alırken.....	170
Fotoğraf 124. Maria Callas ve Luchino Visconti	171
Fotoğraf 125. Ischia 1956	172
Fotoğraf 126. Palm Beach 1974	172
Fotoğraf 127. Maria Callas ve Giovanna Lomazzi, Antonio Ghiringhelli.	173
Fotoğraf 128. Idlewild havaalanı New York	173
Fotoğraf 129. Maria Callas	173
Fotoğraf 130. Maria Callas Londra	173
Fotoğraf 131. Maria Callas	174
Fotoğraf 132. Maria Callas Ischia 1956	174
Fotoğraf 133. Maria Callas	175
Fotoğraf 134. Maria Callas Milan Malpensa Havaalanı.....	175
Fotoğraf 135. Maria Callas ve iki köpeği Orly Havaalanı Paris.....	176
Fotoğraf 136. Maria Callas ve Aristotle Onassis.....	176
Fotoğraf 137. Maria Callas 'Medea'.....	177
Fotoğraf 138. Hayranlarına her zaman düşkün olan Callas, fotoğraflarını imzalarken.....	177

GİRİŞ

Endüstri Devrimi ile üretim de makinenin egemen konuma gelmesiyle kendi üretim araçlarına ve aletlerine sahip olan küçük üreticiler ortadan kalkmış ve sınıfsal ayrışım hızlanmıştır. Makineli üretim karşısında rekabete dayanmayan bağımsız imalatçı ustalar zamanla ücret karşılığında çalışan kalfa ve kol işçisi durumuna gelmiştir. Buda Avrupa'da burjuva sınıfının yapı değiştirmesine ve yeni bir işçi sınıfının doğmasına yol açmıştır. Ayrıca savaş yüzünden azalan erkek sayısının da etkisiyle, kadının aile hayatından, iş hayatına atılmasına sebep olmuştur.

Çalışma Endüstri Devrimi ile iş hayatına giren Türk ve Avrupa kadınının; sosyal ve ekonomik statüsünün, eğitim durumunun ve entelektüellik düzeyinin giysi seçimlerine etkisinin incelenmesi üzerine yapıldı. Bu kapsamda entelektüel 4 Türk, 4 Avrupa kadını arasında giyim tercihleri, moda, eğitim, statü, ekonomik kazanç, gelenekler, din, kültür, cinsiyet, savaşlar ve psikoloji olarak kendi dönemleri içerisinde incelenmiştir. Her kadının yaşamı boyunca tercih ettiği giyimler fotoğraflarla örneklendirilerek, incelenmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

ENDÜSTRİ DEVRİMİNDEN GÜNÜMÜZE TÜRK ve AVRUPA KADINI

1. ENDÜSTRİ DEVRİMİ

1.1 Endüstri Devrimi (Sanayi Devrimi) Tanımı

İnsanoğlu eski çağlardan bu yana yaptığı aletleri geliştirmeye çalışmıştır. Bazı dönemlerde bu değişimler çok hızlı olmuş ve bunlara devrim adı verilmiştir. Sanayi Devrimi de bu dönemlerden biridir.

İlk olarak Arnold Toynbee¹ tarafından kullanılmaya başlanan sanayi devrimi, 19. yüzyılın sonuna doğru sınaî devletin zaferi ile sonuçlanan uzun bir süreç olarak değerlendirilmelidir².

16. yüzyıldan başlayarak Avrupa'da Fransız devrimi aracılığıyla sanayi toplumuna uygun siyasal bir yapılanmanın temelini atılması, sömürgeciliğin artması, küçük burjuvanın gelişmesi ve orta sınıfın zenginleşmesi, görülen hızlı nüfus artışı, tarımdaki gelişmelerin insan ihtiyacını azaltarak köyden kente göçe sebep olması, bunun da kent sanayisinde hazır işgücü oluşturması, yaşam düzeyinin yükselmesi ile lüks sayılan (şeker, kahve, çay vs.) gereksinimlerin, doğal sayılması ile tüketim malı talebinin artması, taşıma ve teknolojiye meydana gelen gelişmeler, Protestan reformunun öğretisi olan "Bugün çok çalışıp yarını düşünmek" önemli bir değer olarak yerleşmesi, bilimsel yöntem ve rasyonel düşünme ilkelerinin, bilimlerini ortaya çıkarması ve teknolojik gelişmeleri etkilemesi, geniş çaplı yağmalar ile Avrupa'ya tonlarca altın taşınması sanayi devrimini doğuran nedenler olarak sıralayabiliriz.

¹ Arnold Toynbee, Lectures on The Industrial Revolution, Boston: Beacon Press, 1956.

² İşıya Üşür, "Sanayi Devrimi: Bir Devrim Neyi Anlatır?", İktisat Dergisi, Sayı:287, Ekim 1988, s.19.

Sanayi devrimi öncesinde 17. yüzyıl boyunca Hollanda, teknolojinin, Kıta Avrupa'sındaki lider ülkesi konumunda tutuluyordu. Bu konum 18. yüzyılda değişmeye başladı ve Hollanda'nın yerini zengin demir ve kömür yataklarına sahip olmasından dolayı, sanayileşmenin öncülüğünü yapmasıyla, Kıta Avrupa'sında sanayi kapitalizminin başlamasına yol açan İngiltere aldı.

1.2 Endüstri Devrimi Kapsamı

İngiltere'de, 16. yüzyılın ortalarından başlayan uzun bir sürecin ardından gelişmelerin birikimiyle, süreklilik göstererek, 18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren teknolojik buluş ve yenilikleri birbiri ardına ve hızla gerçekleştirmiştir.

Zengin arz kaynakları (kömür, demir), en büyük sömürge imparatorluğu yardımıyla hammadde kaynakları ve üretilmiş mallar için geniş denizaşırı pazarları, donanması ve güçlü ticaret filoları ile taşımacılığın kolaylaşması, sermaye birikimi, girişimciliğin gelişmiş olması, teknoloji sanayilerinin varlığı, ada ülkesi olmasından dolayı Avrupa'daki derebeylik mücadelesi, savaşlar, mezhep kavgaları gibi olaylardan uzak kalmasını kolaylaştıran coğrafi konumu, hem bilimsel hem de faydacı bir mirasın varlığı, temelinde mülkiyet hakkının ve bireysel hak ve özgürlüklerin korunmasının yattığı istikrarlı siyasal sistem, dünyanın mali merkezi konumunda olması nedeniyle borsa ve bankacılık sektörlerinde ileri olması, Parlamento'nun kapitalizm ilkeleri doğrultusunda iç piyasada özgür rekabeti önleyici bütün engelleri kaldırması ile iş yapmaya ve yeniliğe uygun bir ideoloji İngiltere'yi sanayi devriminin öncüsü konumuna getirmiştir.

23 Haziran 1753'te Hindistan'da, Fransız birliklerini yenen İngilizler (Plessey Savaşı), Babür imparatorlarının devasa hazinesine el koymasıyla ülke ekonomisinde ortaya çıkan para ve finans olanaklarının, dokuma ve buhar makineleriyle ilgili tüm teknik buluşların 1758-1791 tarihleri arasında gerçekleşmesini açıklamada birincil kanıt olarak gösterilmiştir³.

³ Jean Maillet, 18.Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi, Çev: Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983, s.47

17. yy. sonundan itibaren dışarıya yapılan işte artan talep ile daha büyük ölçüde üretim yapısına ihtiyaç duyulmuş, fabrikalarda daha modern ve teknik düzeyde makinelerin kullanımına başlanmıştır. Teknoloji düzeyinin yükselmesi el emeğine olan ihtiyacın da hızla azalmasına yol açmıştır. Nitekim İngiltere'de fabrikalarda üretime tahsis edilen mekanik dokuma tezgâhlarının sayısı 1813 yılında 2400'den, 1831 yılında 80 bine, 1856 yılında da 116 bine çıkmıştır. Buna karşılık, el tezgâhlarının sayısı sırasıyla aynı yıllarda 200 binden 40 bine düşmüştür⁴.

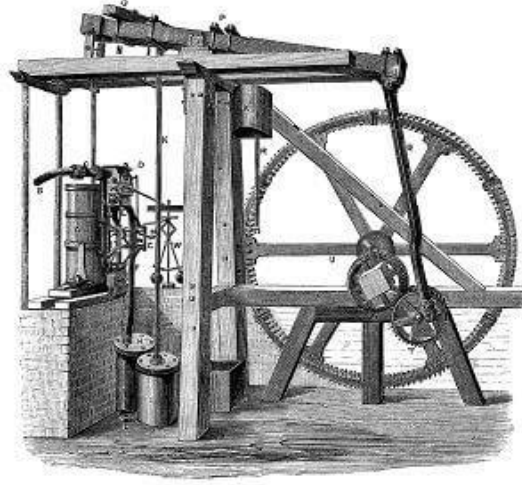
Sanayi devrimi ile üretimde makinenin egemen konuma gelmesiyle kendi üretim araçlarına ve aletlerine sahip olan küçük üreticiler ortadan kalkmış ve sınıfsal ayrışım hızlanmıştır. Makineli üretim karşısında rekabete dayanmayan bağımsız imalatçı ustalar zamanla ücret karşılığında çalışan kalfa ve kol işçisi durumuna gelmiştir. Bu da Avrupa'da burjuva sınıfının yapı değiştirmesine ve yeni bir işçi sınıfının doğmasına yol açtı.

Daha fazla mekanik güç, daha fazla hammadde, daha fazla üretilmiş mal, daha fazla atık, daha fazla ulaştırma; sanayi ve ticaret süreçlerini izleyecek daha çok yazman, malları satın alacak tüketici, satacak satıcı ve sermayesi olan, daha çok insan çalıştıran daha büyük firmalar hızla ortaya çıkmıştır. Eski, daha basit yapım biçimlerinin yerini, ucuz ve bazen aynı zamanda kaliteli mallarıyla fabrika üretimi almıştır.

İngiltere'de yedi yıl süren savaşlarından dolayı silah ihtiyacında artış olmuş buda kömür madenlerinin üretimi üç katına çıkarmıştır. Derinleşen kömür ocaklarının havalandırma problemini ortadan kaldırmak için atmosfer basıncıyla çalışan pompalar yapılmıştır. Newcomen bu pompalarda buhar basıncını kullanmıştır. James Watt bu buluşu geliştirerek 1782 yılında ilk buhar makinesini icat etmiştir⁵. Watt'ın buhar makinesini bulmasıyla başlayan gelişimin yaşandığı bu dönem Birinci Sanayi Devrimini oluşturmuştur.

⁴ Maillet, a.g.e., s.47

⁵ Üşür, a.g.e., s.19.

Fotoğraf 1. James Watt'ın buhar makinesi (1763)

Kaynak: <https://www.wikitarih.com/sanayi-devrimi-nedenleri-sonuclari/>, 8.7.2019

İngiltere'de, nehir ve limanları birbirine bağlayan pek çok kanal olması ve gemilerde buhar gücünün kullanılması, bu kanalların işlemlerini sağlamıştır. Gemilerin ardından buhar makinaları trenlerde de kullanılmıştır. Buharlı lokomotifle 19 y.y.'ın ilk yarısından itibaren sadece yük değil yolcu da taşımaya başlamıştır. Bu gelişmeler ticareti hızlandırmış ve insanlar daha hızlı bir yerlere gidebilirken ürünler ve yiyecekler daha taze olarak daha uzak pazarlara ulaşabilmiştir.

Fotoğraf 2. Gemilerde buhar gücünün kullanılması

Kaynak: <http://www.moment-expo.com/yasami-degistiren-icatlar-2> 8.07.2019

İngiltere’de nüfusun artışı bir taraftan iş gücünü de arttırmıştır. Gelişmeler sonucunda artık İngiltere tarım ülkesinden çok, sanayi ülkesi olmuştur. Köyden kente göç başlamıştır, bu da yiyecek sorununu ortaya çıkarmış ancak yeni yöntemlerle, bu sorunda aşılmış ve ekonomide büyük bir hareketlilik yaşanmıştır.

Fotoğraf 3. Buharlı Tren

Kaynak: <https://www.wikitarih.com/sanayi-devrimi-nedenleri-sonuclari/>, 8.7.2019

Sanayileşme sürecinde iletişim, ulaştırma kadar önem kazanmıştır. 1840'ta Büyük Britanya, posta sistemini kurarak çağdaş posta sistemlerinin gelişmesine öncülük etmiştir. 1875 Uluslararası Posta Antlaşması sonucunda, posta sistemleri uluslararası düzeyde bütünleştirilmiştir. Telli Telgraf 1837'de icat edilmiştir. Guglielmo Marconi'nin icat ettiği Radyo dalgalarıyla telsiz telgraf ise 1895'te büyük bir önem kazandı.

Her yeni bulunan araç, şaşmaz bir biçimde yeni sanayilerin kurulmasını zorunlu kılmıştır ya da bu yolda bir olanak yaratmıştır. Örneğin otomobil, tekerlek gereksinimi nedeniyle kauçuk, lastik iş alanlarında da devrimci değişikliklere yol açmıştır. Elektrik sanayisi de, akımın aktarılmasında en çok kullanılan iletken olan bakırın üretimi alanında aynı etkileri yaratmıştır.

Fotoğraf 4. Otomobil üretimi

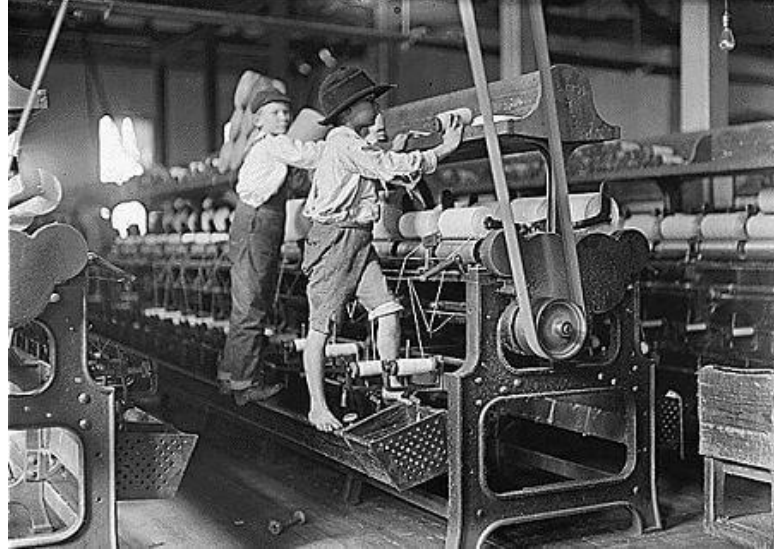
Kaynak : <http://www.alomaliye.com/2017/05/29/sanayi-devrimlerinin-sureci-4-sanayi-devrimi/8.7.2019>

1870'lerden sonra sanayi devriminin nitelik değiştirdiği görölmektedir. Bilimsel buluşlar ve bunların üretime uygulanması, devletlerce desteklenmeye başlanmıştır. Böylece büyük ve varlıklı kuruluşların imkanları, doğal kaynaklar ve bilim işbirliği yaparak yeni ve seri halde üretime yönelmiştir. Bu aşama ilkinde göre toplumsal alanda da daha etkili olmuştur⁶.

Sanayileşme iki aşamalı olarak gerçekleşmiş bir olgudur. Bazı kaynaklar ilk aşamaya sanayi devrimi, ikincisine bilimsel devrim adını vermektedir. Bir başka görüşe göre ise, 18. yüzyıldan 19. yüzyılın ortalarına kadar olan endüstriyel gelişme "Makina Devrimi", 19. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ise "Teknoloji Devrimi" dir.

Sanayi devrimi Avrupa'da burjuva sınıfının yapı değiştirmesine ve yeni bir işçi sınıfının doğmasına yol açtı. Eski burjuva sınıfına şimdi fabrika sahipleri de katılmıştı. Burjuva sınıfı artık her ülkede en zengin sınıfı oluşturuyordu. Ancak ülkelerin çoğunda, orta sınıf pek çok siyasal ve sosyal haklardan mahrumdular. Bu haklarını elde etmek için 19. yüzyılın bitişini beklemek gerekecekti.

⁶ Erol Zeytinoğlu, İktisat Tarihi, İstanbul, 1993, s.149.

Fotoğraf 5. 19. Yüzyıl fabrikada çalışan çocuklar

Kaynak: <https://www.wikitarih.com/sanayi-devrimi-nedenleri-sonuclari/>, 8.7.2019

Avrupa'da sanayi devrimi öncesinde de bir işçi sınıfı vardı. Bu sınıf her zaman çoğunlukta ancak bilinçsiz durumda idi. Sanayi devrimi sonucunda işçi sınıfı bilinçlenmeye başladı. Toplumların hemen hepsinde en kalabalık sınıfını oluşturdu. İşçi sınıfı, yoğunluğuna karşın ekonomik ve siyasal haklardan mahrumdu. Ücretleri düşük, yaşama ve çalışma koşulları çok kötüydü. Çalışma saatleri uzun, fabrikalar havasız ve her türlü sağlık koşullarından uzaktı. Siyasal açıdan oy hakları yoktu. Sendikalaşma ve grev yasaktı. Ancak işçiler artık bu durumun farkında ve bilincindeydiler.

1.3 Endüstri Devriminde Yenilikler

İngiltere'de en çarpıcı gelişme pamuklu dokuma sanayinde gerçekleşmiştir. Toplam sanayi katma değeri içerisinde, pamuklu dokumanın payı 1770 yılında yüzde 2,6'lık orandan 1801 yılında yüzde 17'ye yükselmiştir. Bu yükselişte kuşkusuz teknolojik yeniliklerin rolü çok büyük olmuştur. Pamuklu kumaş sanayi, onyedinci yüzyılda ilk kez İngiltere'nin Lancashire bölgesinde kurulmuştu ve yünlü kumaş sanayine göre çok daha önemsiz bir sanayi kolu durumundaydı. Yünlü kumaş sanayinde olduğu gibi, pamuklu kumaş sanayinde de üretim faaliyeti el emeğine dayalıydı.

Ancak çok geçmeden üretimde makinelerin kullanılması hız kazandı. Gerek iplik yapımında gerek dokuma sürecinde işgücünden tasarruf sağlayacak makinelerin icadı daha 1730'lu yıllarda başlamış bulunuyordu⁷. Nitekim 1733 yılında İngiltere'de bir dokuma ustası olan John Kay tarafında icat edilen uçan mekik dokumacılara, kol uzunluğundan daha geniş ölçüde kumaşların dokunmasına olanak verdi. O zamana kadar tek başına çalışan bir dokumacı mekiği atmak ve tutmak zorunda olduğu için, ancak kolunun erişebileceği genişlikte kumaş dokuma şansına sahipti⁸. Böylece mekik sayesinde bir dokuyucu iki kişinin işini yapabiliyordu. Bu gelişme bir yandan iplik talebinin artmasına, diğer yandan da teknolojik yeniliğin daha da hızlanmasına yol açtı. 1765 yılında James Hargreaves keten, pamuk ya da kenevir ürününden altı adet ipliği birden bükme olanağını sağlayan ve Jenny adını taşıyan tezgâh makineyi icat etti. Bu makineyle, daha bir tek iplik bobini çevirmek için gerekli olan işgücü ile aynı anda daha çok sayıda iplik elde edilmesi mümkün olmuştur.

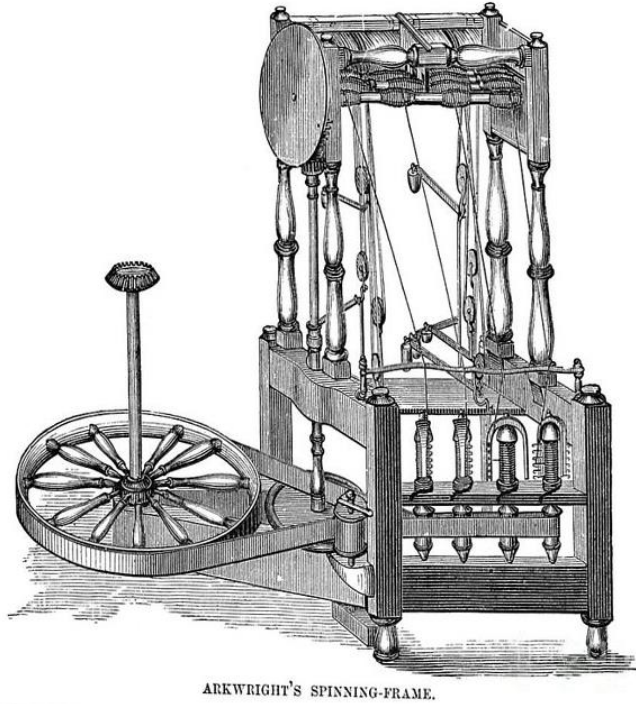
Fotoğraf 6. Spinning Jenny

Kaynak: <https://schoolhistory.co.uk/notes/spinning-jenny/> 8.7.2019

⁷ Rondo Cameron, A Concise Economic History Of The World, From Paleolithic Times The Present, Third Edition, Oxford University Press, 1997, s.180

⁸ Zeyinoğlu, a.g.e., s.149.

Hargreaves'in tezgâhı küçük ölçekli üretim için uygun olmakla birlikte, büyük çaplı işler için yetersiz kalmaktaydı. Teknolojisindeki bu yetersizliği 1767 yılında Richard Arkwright daha geliştirilmiş bir tezgâh makinesi icat ederek giderdi. Arkwright'in bir demirci ustasının da yardımıyla gerçekleştirdiği yeni iplik bükme makinesi (spinning frame) sayesinde farklı incelik ve dayanıklılık derecelerinde çözümlü iplik yapabilmek mümkün oldu. Bu makine çok sayıda ipliği aynı zamanda eğirme, ayırma ve serme işlemini gerçekleştirebiliyordu. Kısacası, Hargreaves'in iplik eğirme makinesi sadece kumaş çözümlü ipi olarak kullanılacak yumuşak iplikleri eğebiliyor ve üstelik sık sık arıza yapıyorken Arkwright'in daha sonra bulduğu su gücü ile çalışan tezgâhı (water frame) daha kaba ve dayanıklı atkı ipliklerinin elde edilmesinde başarı sağlıyordu. Üstelik sürekli yüksek kaliteli ipliği daha hızlı biçimde üretebiliyordu⁹.

Fotoğraf 7. Arkwright iplik bükme makinesi

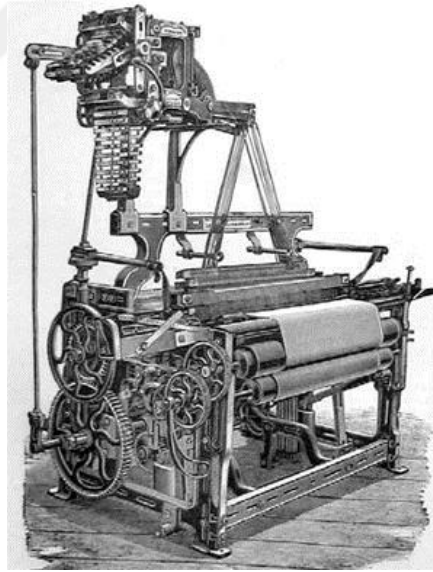
Kaynak:<https://fineartamerica.com/featured/arkwright-spinning-frame-granger.html?product=acrylic-print> 8.7.2019

⁹ Chris Freeman ve Luc Soate, Yenilik İktisadı, 1. Baskı, Ankara: Tübitak Yayınları, 2003, s.56

Arkwright'in bu makinesi, üretim sürecinde kullanılmaya başlamasından itibaren yaklaşık yirmi yıl hizmet verdi. İplik üretiminde en gelişmiş makinenin icadı 1779 yılında Samuel Crompton tarafından gerçekleştirildi. Bu yeni çark makinesi ile daha ince ve daha sağlam derecede iplik üretimi yapılabildi. Bu makinenin teknoloji düzeyi o dönem için çok yüksek olduğundan fabrikalarda yaygın biçimde kullanıldı¹⁰.

Crompton'un makinesi kendisinden önce icat edilmiş olan makinelerin bir bileşimidir. Makinenin bu üstünlüğü ile ipliğin daha az gerilmesi mümkün oluyor, böylece kopması engelleniyordu.

Dokumacılık teknolojisinde meydana gelen bir diğer gelişme Edmund Cartwright'in yeni bir makine icadı oldu. Hiçbir dokuma tezgâhı görmemiş olmasına karşın Cartwright 1785 yılında hızlı dokuyan otomatik bir tezgâh yapmayı başardı. Başlangıçta hayvan gücü ile daha sonra buhar gücü ile çalışan bu tezgâhın en önemli özelliği iplik kopması durumunda otomatik olarak durmasıydı¹¹. Bu şimdiye kadar sağlanmış olan en yüksek teknolojik düzeydi.

Fotoğraf 8. Edmund Cartwright 1785 hızlı dokuyan otomatik bir tezgâh

Kaynak: <https://www.saburchill.com/history/chapters/IR/012.html> 8.07.2019

¹⁰ http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanayi_DeVRimi 13.08.2013

¹¹ Zeytinoğlu, a.g.e, s. 150

Onsekizinci yüzyılın ikinci yansından itibaren gelişen bir dizi teknik yenilik sayesinde pamuklu tekstil dalında, işgücüne ve basit el aletlerine dayalı üretim süreci, yerini, buhar gücüne dayanan makinelerin kullanıldığı ve ücretli işgücünün çalıştığı fabrika sistemine bırakmaya başladı. Buhar gücü kullanan makinelerin önceleri iplik eğirme daha sonra da kumaş dokuma aşamalarında kullanılabilmesi bu teknolojik sıçramanın en can alıcı noktasını oluşturuyordu.

Özellikle pamuklu sanayinde mekanik olarak çalışan dokuma tezgâhlarının üretimde kullanılmaya başlamasıyla bu sanayinin diğerlerine oranla çok daha büyük hızla gelişme göstermesini sağlamıştır. Mekanik dokuma tezgâhı sayısı da zaman içerisinde olağanüstü bir hızda artmıştır. Nitekim 1813 yılında çalışan mekanik dokuma tezgâhı sayısı 2400 iken ve 1833 yılında bu sayı 100 bine çıkmıştır¹². Mekanik dokuma tezgâhı sadece el tezgâhlarının yerini değil, aynı zamanda işgücünü de ikame ederek el tezgâhı dokumacılarının da yerini almıştır. Sonuç olarak, tekstil üretiminin makineleşmesi tekstili bir sanayiye dönüştürürken, İngiltere'nin sanayileşmesinin de motor gücünü oluşturmuştur.

1800'lü yıllara gelindiğinde yünlü sanayide kullanılan makineler, diğer sanayilere oranla çok daha fazla oranda işgücü tasarrufu sağlamıştır. Makineler balya halindeki yünün bükülmüş iplik haline gelmesi için gerekli olan işçi sayısını beşte biri oranında azalmasını sağlamıştır¹³. Bir yünlü tarazlama makinesi iki işçiyle, daha önceleri yirmi işçinin yaptığı işi yapmaya başlamıştır¹⁴.

¹² James E. Mc Clellan, Harold Dorn, Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji (2. Baskı), Arkadaş Yayınları, 2006, s.332.

¹³ Herbert Heaton, Avrupa İktisat Tarihi, Cilt E, Ankara, Teori Yayınları, 1985, s.111.

¹⁴ Pierre Brizon, Emeğin ve Emekçilerin Tarihi, Çev: Cemal Süreyya, Ankara, Onur Yayınları, 1977, s.238.

2. 19. YÜZYIL İTİBARIYLA TÜRK VE AVRUPA KADINI

Kadınlar açısından ve tarihi açıdan önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilen, özellikle 1789-1914'e kadar olan dönemi kapsayan 19. yüzyıl; kadının sosyal haklarında önemli gelişmelere sebep olmaktadır. Kadınlar bu gelişmeler arasında eğitim hakları, yurttaşlık hakları ve çalışmanın karşılığında ücret alma gibi haklar elde etmeye başlamaktadır. 19. yüzyıl itibarıyla toplumların birçoğu modernliğe adım atmaktadır. Bu da kadının topluma katılımında ve bir vatandaş olarak görülmesinde önemli bir etken olmaktadır. Yine bu dönemde yaşanan devrimler ve savaşlarda kadının toplumdaki yerinde farklı bir duruş sergilemesine sebep olmaktadır. Kadının sosyal yaşama dahil edilmesindeki önemli sebeplerin başında, 19. yüzyılda yaşanan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel değişimler gelmektedir. 19. yüzyıla kadar kadının toplumda sadece aile içinde ve anne rolünde olması gerektiği kabul edilmektedir. Endüstri devrimiyle beraber; kadının aile içiyle sınırlı kalmayıp, ekonomik ve siyasi bağımsızlığını ele alması yönünde önemli adımlar atıldığı gözlemlenmektedir. Tüm bu gelişmelerin olumlu sonuçlarının 21. yüzyılda gerçekleştiği düşünülmektedir.¹⁵

Toplumdaki kadın gerçeğinin farkına varılması; ülkelerin ve uygarlıkların gelişmesinde vazgeçilmez bir yerinin olduğunun anlaşılması, mücadele içinde geçen uzun bir tarihsel süreci kapsamaktadır. Kadın kavramı; toplumsal, kültürel, siyasi ve bilimsel açıdan farklı tanımlamalarıyla tarih boyunca birçok kez karşımıza çıkmaktadır. Bunun en etkili örneği, değişim olgusunu en çok etkileyen olayların başında gelen savaşlar da görülmektedir.

Yoğun mücadele içerisinde geçen savaşlar, kadının evinden çıkarak erkeğinin yerini almasına sebep olmuştur. Örneğin; kadın savaşan askere cephaneye taşımış, fabrikada çalışmış, devlet dairelerinde görevler alarak toplumdaki varlığını göstermiş ve aynı mücadeleyi haklarını kazanmak için vermiştir.

¹⁵ Georges Duby, Michelle Perrot, "Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı", Fraisse G. (Eds.), Perrot M. (Eds.), Kadınların Tarihi Cilt IV(1), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005, s13

Birçok kaynakta kadın hakları konusuna değinildiği ve tarih boyunca kadının bu haklarını elde etmesine yönelik mücadelelerde bulunduğu ancak erkeklerin haklarına yönelik herhangi bir tutum sergilemedikleri görülmüştür. Bu durum, kadının toplumda belirli bir statüye erişebilmesi için katlandığı zorluklara örnek olarak verilebilmektedir.

Dünya, kadın ve erkeğin bir arada olmasıyla sürekliliğini devam ettirip varlığını koruyabilmektedir. Yaşamın devam edebilmesi ve yeni yaşamlar oluşturabilmek için kadınında erkeğinde var olması gerekmektedir. Kadın yaşam kaynağının önemli ikinci parçası olmaktadır.¹⁶

2.1 Türk Kadını

Türk kadınının tarihteki konumu; bulunduğu coğrafya, coğrafyasında yaşatmış olduğu kültürler ve inançlar sebebiyle sürekli değişkenlik gösteren bir ivme takip etmiştir. Genel olarak çerçeveselendirecek olursak Osmanlı Devleti öncesi eski Türk Toplumlarda kadının yeri güçlü bir konumdadır. Gerek devlet yönetiminde gerekse aile içinde erkek ile işbirliği ve paylaşımdadır. Osmanlı döneminden Tanzimat dönemine kadar ise kadın daha ev içinde korumada ve geride olmuştur. Tanzimat döneminde özellikle eğitimle ilgili gelişmeler başlamış; Sanayi Devrimi ve Cumhuriyet dönemi ile birlikte gerek eğitim gerekse çalışma alanında oldukça hızlı bir ivme kazanmıştır.

2.1.1 .Türk Kadınının Sosyal Statüsüne Tarihsel Bakış

Eski Türklerden günümüze kadar geçen süreç içerisinde kadının toplumdaki rolü sürekli değişim göstermektedir. Bu rollerin değişiminde; savaşların, dinin, ekonomi ve siyasetin etkisi büyüktür. Tüm bu olgular, kadının toplumdaki konumunu etkilemektedir. Etnolojik araştırmalar ışığında kadının birçok toplulukta özellikle de Osmanlı Dönemi öncesi topluluklarda önemli bir yere sahip olduğu gözlemlenmektedir. Kadının gerek üretimde gerekse siyasette ve savaşlarda aktif rol üstlendiği görülmektedir.¹⁷

¹⁶ Nazlı Çivrilili, İnkılapların Türk Kadını Üzerindeki Etkisi (1919-1937), Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2005, s 5

¹⁷ Şirin Tekeli, Kadın, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt No 5, , 1983, Cilt 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983. s1191

İslam dininin kabul edilmesinden önceki dönemlerde de kadının erkek tipine yaklaşarak, ata bindiği, ok ve kılıç kullandığı, düşmanla savaştığı bilinmektedir.¹⁸ Türklerin ilk yazılı eseri olan “Orhun Kitabelerinde”, Ziya Gökalp'ın "Türkçülüğün Esasları" kitabında ve Oğuz Türklerinin "Dede Korkut Hikâyeleri"nde İslamiyet öncesinde kadının Türk toplumundaki önemi anlatılmaktadır. O dönemdeki Türk toplumunda; kız çocuğunun dünyaya gelişi bir sevinç kaynağı olmuştur, kadın ve erkek aile mirasını beraber paylaşmışlar, çeşitli işlerde yan yana çalışmışlardır. Kadın erkekle beraber toplumda birçok hakka sahip olmuştur.¹⁹

Ziya Gökalp "Türkçülüğün Esasları" adlı kitabında, Türklerin tarihin her döneminde aile yaşamı açısından demokrat ve feminist bir görüşe sahip olduklarını ifade ettikten sonra, totemizmin etkisiyle erkeğin, Şamanizm'in etkisiyle de kadının kutsallaştırıldığını belirtmektedir. Bu nedenle tüm aile uygulamalarında kadın ve erkeğin birlikte bulunması zorunluluktur. "Velayeti amme Hakan ile Hatunun her ikisinde müpteseken tecelli ettiği için bir emirname yazıldığı zaman "Hakan Emrediyor ki" ibaresiyle başlarsa kabul olmazdı. Kabul olması için, "Hakan ve Hatun Emrediyor ki" sözleriyle başlaması gerekirdi.²⁰

Osmanlı Devleti'nin İslam Dinini kabul etmesinden sonra ise İslam dininin esaslarına göre bir devlet sistemi oluşturulmuştur. Bu durum kadının temel yaşantısında değişikliklere sebep olmuş ve dışarıdaki yaşamla ilişkisinin kesilmesini getirmiştir. Giysilerine kısıtlama getirilmiş ayrıca sosyal hayattan kopuk bir yaşama terk edilmiştir. Bu kısıtlamalardan dolayı Osmanlı tarihi boyunca kültür ürünü çıkarabilen çok az sayıda kadın yetişmiştir.²¹

¹⁸ Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, s. 63

¹⁹ Gülen Özdemir, Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 03/2009, s7 ,
https://www.academia.edu/5522354/T%C3%BCrk_Kad%C4%B1n%C4%B1n_Toplumsal_Konumunun_Geli%C5%9Fim_S%C3%BCreci 16.05.2019 16:02

²⁰ Vahap Sağ, Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını Ve Atatürk, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, s12-13, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/89.pdf>, 16.05.2019, 16:42

²¹ Tekeli, a.g.e., s1192

Fotoğraf 9. 1700-1800 lü yıllar Osmanlı Devleti

Kaynak: <https://ekmekvegul.net/sectiklerimiz/gunun-bellegi-kadinlarin-sokaga-cikma-seruveni>

08.07.2019

Osmanlı toplumunda, kadınların toplum hayatının dışında tutulmasına karşı tepkiler 19. Yüzyılın ikinci yarısıyla Tanzimat hareketinden itibaren başlamaktadır. Tanzimat Fermanı'nın metni incelendiğinde “kadınlar” için özel bir kayıt olmadığı görülmektedir²². Buna rağmen ”Batılılaşma” etkisi içerisinde kalan Osmanlı toplumunda, kadının statüsü açısından önemli sonuçlar doğurmuştur. 1847 yılında kölelik ve cariyelik padişah fermanı çıkartılarak kaldırılmıştır. 1857 yılında veraset haklarında kız ve erkek çocukları eşit bir statüye getirilmiş. Evlenen kızlardan alınan "Gelinlik" vergisi kaldırılmıştır. Kızlar için okullar açılmış ve sokağa çıkma yasağı kaldırılmıştır..²³

Bu dönemdeki kadın konulu yazılı yayınlar içerisinde; 1868'de "Terakki" adıyla çıkan gazete ilk kez kadın haklarından ve seçimden söz etmektedir. "Muhadderat, İslam Kadınları Gazetesi" ismiyle çıkan kadın gazetesi çok eşliliğin zararlarına ve eşitlik konularına değinmektedir. Türk kadınının yetişmesi ve Batı'ya açılmasında büyük payı olan bu gazete ve dergiler arasında “Şüküfezar”, “İnsaniyet”, “Ayine”, “Parça Bohçası” ve 1895'te bütün kadrosu kadın olan "Kadınlara Mahsus Gazete" isimli yayınlar

²² Burhan Göksel, Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk(2. baskı), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993, s.133

²³ Tekeli, a.g.e., s1192

sıralanmaktadır. İlk kadın romancımız Fatma Aliye, " Muhadderat" adlı ilk Türk kadın romanını yayınlamıştır. Bunu kadın sorunlarını inceleyen "Taaddüdüzevecat" ve "Nisvan-ı İslâm" izlemektedir.²⁴

Tanzimat fermanıyla girilen modernleşme ve batılılaşma süreciyle birlikte toplumun ve toplumun aydın insanların büyük bir çoğunluğunun kadın sorunlarıyla ilgilenmeye başladıkları görülmektedir. Yazıları ile kadın sorunlarını dile getirmeye başlayan Aydın kesim, kadının toplumda daha aktif rol alması için gerekli olan en önemli unsurun "eğitim" olması gerektiğini vurgulamaktadır. Bunun örneği, 1880'de Şemsettin Sami'nin "Türk Kadını'nın Statüsü" üzerine yeni görüşlerini anlattığı "Kadınlar" adlı kitabında görülmektedir. Kadınların eğitim ve öğretim görmeleri, iş hayatına girmeleri gibi ileri iddialar da bulunmaktadır. Bütün bu gelişmelerin ardından kadınlarımızda Batı dillerini, (özellikle Fransızca'yı) öğrenme merakı başlamıştır. Fransız edebiyatının etkisiyle şiirler yazan ilk kadın şair Nigar Hanım (1856-1918) Fransızca'dan tercüme yapmıştır. Yine Fransız dilinden çeviri yapanlar arasında Fatma Makbule (1865 - 1898), Mihrünnisa (1843-1861), Fatma Aliye (1864-1926) gibi isimler yer almaktadır. İlk kadın birliği (derneği) savaş yaralılarına yardım amacıyla "Cemiyet-i İmdadiye" adıyla 1867'de kurulmuştur. Yazar Fatma Aliye, kuruculara liderlik yapmıştır.²⁵

II. Meşrutiyet Dönemi kadınlar açısından birçok gelişmenin ve imkânların elde edildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde kadın, eğitim hakkı alma ve toplumda yer edinme mücadelesi gösterme özgürlüğüne kavuşmaktadır. Bu mücadelede birçok aydın ve yazar yazılarıyla bu harekete destek olmuş, kadınların toplum içinde yer almalarının bir millet için gelişmişlik ifadesi olduğunu vurgulamışlardır.²⁶

II. meşrutiyet döneminde kadın konusu; aydınlar tarafından, İslam yanlısı, Batı yanlısı ve Türklük yanlısı gibi farklı görüşlerde yorumlanmaktadır.

²⁴ Göksel, a.g.e., s135

²⁵ Göksel, a.g.e., s136

²⁶ Ahmet Özkiraz, M. Nazan Arslanel, İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s3, http://www.sobiad.org/ejournals/dergi_sbd/arsiv/2011_1/01ahmet_ozkiraz.pdf, 16.05.2019, 16:52

İslamcı kesim kadın konusundaki gelişmeleri, batının etkisi ve Avrupa'yı taklit etme olarak yorumlamış, kadının toplum içinde değil ailesinin içinde kendini geliştirmesi ve bunu da düzgün evlatlar yetiştirmek amacı ile yapması gerektiğini ifade etmektedir. Batıcı aydınlar; tarihte zaten kadınların elinde olan hakların tekrar kadınlara verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Batı yanlısı kadın dergilerine örnek olarak; “Mefharet”, “Demet”, “Mehasin”, “Kadınlar Dünyası”, “Hanımlar Alemi”, “Kadınlar Alemi”, “Osmanlı Kadınlar Alemi”, “Kadın”, “Genç Kadın”, “Hanımlara Mahsus Gazete”, “Musavver Kadın” gösterilmektedir. Batı yanlısı dergiler arasında “Kadın Dünyası” en uzun soluklu dergi olma özelliğini taşımaktadır. Derginin; sadece kadınları konu edinen, kadınların haklarını elde etmekteki mücadelelerini destekleyen, eğitimi ve bağımsız kadınların toplum hayatında olmaları gerektiğini ifade eden ve tüm bunların toplum ve ekonomik gelişim açısından önemli olduğunu vurgulayan farklı bir içerikle karşımıza çıktığı ifade edilmektedir. Türkçü aydınlar; toplumsal ilerlemenin, millet olarak gelişmenin gerekliliği olarak, kadınların toplum yaşantısında yer edinmeleri gerektiğini savunmaktadır. Türk yanlısı kadın dergileri arasında; “Kadınlık Hayatı”, “Kadınlık”, “Kadın Duygusu”, “Seyyale”, “Türk Kadını”, “Siyanet”, “Bilgi Yurdu Işığı”, “Bilgi Yurdu”, “Bilgi Mecmuası”, “Genç Kadın” dergileri gösterilmektedir. Türk yanlısı dergiler içinde öne çıkan, Çağdaş Türk Kadınıni yetiştirmeyi hedefleyen ‘Kadınlık’ Dergisinin, aynı zamanda başyazarının kadın (Nigar Hanım) olması ile de farklı bir yerde bulunduğu ifade edilmektedir. Bu farklı görüşlerin ışığında gerçek olan şudur ki, II. Meşrutiyet dönemi modern kadın kimliğinin başlangıç dönemi olmuştur.²⁷

1908 yılında birçok kadın derneği kurulmuştur. Oluşturulan toplantı ve konferanslarda genellikle öğretmen kadınların konuştuğu görülmüştür.²⁸ Osmanlı döneminde açılan ve kadınlarında eğitim görmesini sağlayan okullarda yetişen kadınlar, toplum hayatında kadının statüsünü değiştirmek amacıyla “Teali-i Nisvan”, “Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan”, “Asri Kadınlar Cemiyeti” adı altında örgütler kurmuşlardır.²⁹

²⁷ Özkiraz ve Arslaner, a.g.e., s.6

²⁸ Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi,(15. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2009, s.299

²⁹ Tekeli, a.g.e., s.1190

Fotoğraf 10. Müdafaa-i Hukuk-u Nisvan Cemiyeti Üyeleri

Kaynak: <http://www.istanbulkadınmuzesi.org/nuriye-ulviye-mevlan-civelek> 08.07.2019

Kurulan bu dernekler içerisinde 1908'de Halide Edip'in kurduğu "Müdafaa-i Hukuku Nisvan" yani "Kadın Haklarını Savunma Derneği" nin Balkan savaşı sırasında, çalışan gönüllü kadınların sayılarının artmasında önemli bir etken olarak rol aldığı gözlemlenmektedir. 1912'de "Hilal-i Ahmet" (Kızılay) Kadınlar Kolu, 1912'de "Donanma Cemiyeti Hanımlar Şubesi", "Himaye-i Etfal" (Çocuk Esirgeme Derneği) kurulmuştur. Bu gibi derneklerin en önemli özellikleri, sosyal yardım kurumları olmalarıdır. Sadece Halide Edip'in kurduğu dernek, "kadın hakları ve statüsü" ile meşgul olan ve bu konuda ilk olma özelliği taşıyan "gönüllü kuruluş"tur.³⁰

Kadın hakları konusundaki ilk hukuksal değişimler bu dönemde kendini göstermiştir. 1911'de Mebuslar Meclisi'nde Ceza Kanunu'nun düzenlenmesi sırasında "zina" suçunun tespiti durumunda kadına ve erkeğe ağır ceza verilmesi kararlaştırılmıştır.³¹ 1917 yılında ilan edilen "Aile Hukuku Kararnamesi" ile evliliğe yasal bir düzenleme getirilmiştir. Kararname kadına boşanma hakkı verirken, "çok karılı" evliliği de karının rızasına bağlayarak sınırlandırmaktadır.³²

³⁰ Göksel, a.g.e., s.135

³¹ Göksel, a.g.e., s.136

³² Tekeli, a.g.e., s.1192

Fotoğraf 11. Kadınlar Dünyası dergisinin girişimi ile Telefon İdaresi'nde çalışma hakkı elde eden kadınlar, İstanbul, 1913

Kaynak: <http://www.istanbulkadinmuzesi.org/nuriye-ulviye-mevlan-civelek> 08.07.2019

1920'de ilk kez Türk kadını tiyatroya ilgi göstermeye başlamaktadır. Afife isimli bir kadın bu dönemde sahneye çıkma cesaretini göstermiştir. Fakat başarılı olduğu halde, Darülbedayi (sonraki Şehir Tiyatrosunun bağlı olduğu Belediye Reisliği)'den gelen emirle sahneye çıkması men edilmiştir. Cumhuriyet Döneminde bu yasak kaldırılmıştır. Dönemin son yıllarında, kadına ait fikir hayatı canlanmaya başlamaktadır. Kadın konusuna değinen aydınların fikirlerinin iki şekilde olduğu söylenmektedir. Bir kısım aydın, kızların muhakkak okutulması gerektiği fakat bunun islam esaslarından ayrılmadan, kadının iyi bir ana olarak yetiştirilmesine yönelik yapılmasını istemektedir. II. Meşrutiyet döneminin kadın lideri Halide Edip' in de içinde bulunduğu diğer aydınlar ise kadının aile ve ev dışında, sosyal hayatta da ahlaklı ve erdemli bir şekilde okuyup çalışarak gerekli yeri almasını savunmaktadır. Bu grubun aynı zamanda 1912'de kurulan Türk Ocağı'nda, Türkiye'de ilk defa kadınlı-erkekli toplantılar ve konferanslar düzenleme cesaretini gösterdiği söylenmektedir.³³

³³ Göksel, a.g.e., s.136-141

Fotoğraf 12. Afife Jale, Bedia Muvahhit, Neyyire Neyir. İlk kadın tiyatro oyuncularını

Kaynak: <https://www.sozcu.com.tr/hayatim/kultur-sanat-haberleri/afife-jaleden-bedia-muvahhite/> 08.07.2019

1920'den itibaren Türk tarihinde kadın açısından çok önemli gelişmelerin yaşandığı bir dönemin başladığı söylenmektedir. Toplumdaki kadın statüsünü belirleyen olumlu gelişmelerde en büyük etkiyi Atatürk'ün gerçekleştirdiğinden bahsedilmektedir. Atatürk, kadına bakış açısını ve kadın konusundaki hassasiyetini her fırsatta dile getirmektedir. Milli gelişme ve başarının gerek ilimde ve siyasette, gerekse ekonomide erkek ve kadının beraberce faaliyet göstermesi ile mümkün olabileceğini söylemektedir. Eğer bir millette sadece erkekler faaliyet gösterir ve ilerlerse, bu hareketin asla milletin daha hızlı ve başarılı bir ilerleme göstermesine yeterli olamayacağını söylemektedir. Erkekleri yetiştirenlerin kadınlar olduğu fikrinden yola çıkılarak, başarılı nesiller yetiştirilmesinin, eğitilen kadınların yetiştirdiği aydın çocuklar ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Atatürk bu bilince sahip olarak memleketin en sıkıntılı zamanlarında bile kadınları toplum içine dahil etme çabasından hiçbir zaman vazgeçmemiş, kadınlara hak ve hürriyet elde etmeleri adına hukuk alanında birçok yenilikler getirilmesi için mücadele etmiştir.³⁴ Savaşların hemen hemen tüm toplumların sosyal, ekonomik değişiminde çok büyük rol oynadığı söylenmektedir. Bu değişimler birçok ülkede farklı zamanlarda gerçekleşmektedir. Türk toplumu için ise yeri büyük önem taşıyan

³⁴ Özdemir, a.g.e., s10-11

İstiklal Savaşı sırasında Atatürk; ekonominin düzenlenmesi, rejimin değişmesi ve inkılapların gerçekleştirilmesi konularını bir arada gerçekleştirmektedir.³⁵

20 Temmuz 1921 Sakarya Savaşı hazırlıklarının sürdüğü ülkenin karmaşık ve buhranlı dönemlerinde Mustafa Kemal Türkiye'deki öğretmen kuruluşlarının temsilcilerini Ankara'ya çağırır, bugünkü "Milli Eğitim Şura"sı anlamına gelen "Türkiye Muallimler Kongresini toplar, tarih 16 Temmuz 1921'dir hazırladığı "Eğitim ve Öğretim Reformu" görüşlerini burada sergiler, tartışılır, kararlar haline getirir. Geleceğin Türkiye'sinin kız ve erkek çocuklarının, kadın ve erkek Türk İnsanına verilecek "Milli terbiye"nin "Eğitim ve Öğretim" in esaslarını tespit eder ve böylece bu kongre dolayısıyla Türk kadınının gelecekte alacağı Statü'yü de "Milli Eğitime" yaslanmış olarak ilk kez tayin etmiştir.³⁶

Mustafa Kemal'i bağımsızlık konusunda her zaman destekleyen ve aynı zamanda Kurtuluş Savaşını yürüten Birinci Meclis (23 Nisan 1920-1923), kadın statüsünün düzeltilmesi konusunda aynı desteği göstermemiştir. Köklü değişiklikler ancak İkinci Meclis (11 Ağustos 1923- 2 Ağustos 1927) tarafından gerçekleştirilebilmiştir. Bu dönemde; İkinci Meclisin desteğiyle, 1924 yılında Tevhid-i Tedrisat Kanunu, 1926 yılında Medeni Kanun ve 1925 yılında Kıyafet Kanunu kabul edilmiştir. Çıkarılan kanunlar, eğitim sisteminin laikleşmesi ile birlikte, kadının ve erkeğin eşit eğitim olanaklarına sahip olmalarını sağlamaktadır. Kadının "örtünme", yani peçe ve çarşaf giyme zorunluluğu kaldırılmış ve batılı toplumlarda olduğu gibi kadının statüsünü belirleyen hukuki esaslar kabul edilmiştir.³⁷ Milleti aydınlatmak ve nasihat vermeleri amacıyla kadın ve erkek öğretmenler teşvik edilmiş, o sırada düzenlenen birçok miting de Halide Edip ve Nakiye Hanım'ların da kadın konuşmacı olarak yer aldıkları gözlemlenmiştir.³⁸ 1925 yılında Medeni Kanun kabul edilmiş, 1933 yılında uygulamaya başlanmış ve 1934 yılında yasama ve yürütme organlarına kadınların da seçme ve seçilme hakkı tanınmıştır. Bunun sonucu olarak 1937 yılında gerçekleştirilen ilk seçimlerde meclise 18 kadın üye girmiş, kadınların

³⁵ Göksel, a.g.e., s138

³⁶ Göksel, a.g.e., s143

³⁷ Tekeli, a.g.e., s.1193

³⁸ Akyüz, a.g.e., s.317

meclis içerisindeki yüzdesi %4,5 olarak belirlenmiştir.³⁹ Türk kadını 1934 yılında kabul edilen, kadına seçme ve seçilme hakkının tanınması ile birlikte erkeklerle eğitim, vatandaşlık hakları, devlet yönetimine katılım, her işte çalışabilme konularında eşit bir seviyeye ulaştığı söylenmektedir.⁴⁰

2.1.2 Türk Kadınının Ekonomik Statüsüne Tarihsel Bakış

Cumhuriyet dönemine kadar kadına yüklenen bazı temel görevler olmuştur. Bunlar geleneksel yapı içinde oluşturulmuş olan görevlerdir ve ev içinde sınırlandırılmıştır. Kadından beklenen ev ve ailenin bakımı ve üremeden ibaret olmaktadır. Bu yapının oluşmasındaki inanış, kadının ev dışarısında çalışması halinde, aile kurumunun bozulacağını düşünen bir inançtan kaynaklanmaktadır. Bu durum kadının meslek sahibi olması, ekonomiye aktif olarak katılması ve iki cins arasında eşit şartlarda rekabet durumunu olanaksız hale getirmektedir. Bu sonuca aynı zamanda Cumhuriyet Dönemine kadar olan süreçte kadına verilen eğitim ve öğretim imkânlarının kısıtlı olması da sebep oluşturmaktadır.⁴¹ Ancak, 2. Meşrutiyet'in ilan edilmesi ve bu dönemde yaşanan savaşlar ile erkek nüfusundaki azalmalar çalışma hayatındaki kadın sayısının artmasına sebep olmuştur. Bununla birlikte Cumhuriyetin kurulması ile eğitimde eşitlik ilkesi kabul görmüş, kadınların meslek sahibi olma imkânının önü açılmış ve bu durum kadının toplumdaki yeri gerçeğini değiştirmiştir.⁴²

Toplumların ve ülkelerin gelişmesi öncelikle bireylere, bireylerin kendilerini geliştirmesine ve eğitmesine bağlıdır. Bu bağlamda birey denince kadın ve erkeği bir arada düşünmek gerekmektedir. Sadece erkeklerin kalkınması yeterli değildir. Unutulmamalıdır ki erkeği ve kadını da yetiştiren temel eğitimi veren en etkili insan kadındır. Toplumun ekonomik olarak gelişiminde, kadının eğitim durumu bunun sonucunda da bir meslek sahibi olması ve çalışma yaşamında aktif olarak yer alması, o ülke ve toplum için önemli bir gelişim ve büyüme sağlamaktadır. Kadınların çalışma yaşamına

³⁹ Doğramacı, a.g.e., s.81

⁴⁰ Vuslat Bacınoğlu, Türkiye'de Kadın Giyimini Biçimlendiren Etmenler Ve Etkileri, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1995, s.22

⁴¹ Doğramacı, a.g.e., s.106

⁴² Özkiraz, Arslaner,a.g.e., s.4

girmesi gerektiği her zaman tartışılmış, gerçekleşmesi ise büyük toplumsal değişimler ve büyük savaşlar sonucunda başlamıştır. Bunun başlıca sebebi, savaşlarda azalan erkek nüfustur. Dünya genelinde de Türkiye’de de bu durum tüm toplumlarda aynı süreci izlemiştir.

Meşrutiyet Dönemi itibarı ile kadın konusunun daha çok farkına varılmaktadır. Sosyal ve ekonomik sebepler dolayısı ile kadınlar evin dışına çıkmaya başlamaktadır. Dönemin, kadınların çalışma yaşamına alıştırılması açısından başlattığı ilk adım olarak da "Biçki Yurdu" kuruluşlarının açılması gösterilmektedir. I. Dünya Savaşı’nda Türk kadını ilk görevine devlet hizmetinde dikiş işleri yaparak başlamıştır. Kadınlar devlet dairelerinde, öğretmenlik mesleğinin dışında, ilk olarak II. Meşrutiyet Döneminde memur olarak çalışmaya başlamıştır.⁴³ Kadınların memuriyeti, Posta Telgraf dairesinde başlamış ve zaman içinde de diğer resmi dairelerde devam etmiştir.⁴⁴ Bunu Kurtuluş Savaşı sırasında bazı sultani öğrencilerinin cepheye hastabakıcılık yapmak için gitmek istemeleri izlemiştir.

Fotoğraf 13. Adana İsmet Paşa Kız Enstitüsü 1937

Kaynak: <https://www.dersimiz.com/ataaturk/ataaturkun-egitim-alanindaki-tum-calismalari-Oku-21384.html> 08.07.2019

⁴³ Akyüz, a.g.e., s.267

⁴⁴ Göksel, a.g.e., s.136

Cumhuriyet Türkiye'sinde ise sosyal hayata kadının, ağırlıklı olarak öğretmen mesleği ile katıldığı söylenmektedir. 1870 yılında açılan Darülmüallimat (Kız Öğretmen Okulu)'ın yeterli derecede kız öğretmen yetiştirmesi, Cumhuriyet Dönemi'nde mümkün olmuştur. 1923 yılında, 1217 kadın öğretmen bulunduğu, orta öğretimde var olan öğretmen sayısı oranının ise %15,41 olduğu söylenmektedir. 1960-61 yılında kadın öğretmen sayısı 13.330 olmuş, orta öğretimdeki kadın öğretmen oranı ise %34,54 artmıştır. 1963 yılındaki UNESCO istatistiklerine göre akademik kariyer yapan kadın oranı, Türkiye'de %23 iken, Japonya'da %9,6, Birleşik Amerika'da % 16,8'dir.⁴⁵

14 Ekim 1925 yılında kabul edilen, Türk Medeni Kanunu'nun gerek toplum hayatında, gerekse aile hayatında, kadın açısından birçok olumlu sonuçlar doğurduğu bilinmektedir. Zaman içerisinde Türk kadınının toplum içindeki statüsünün değişmeye başladığı gözlemlenmektedir. Kadın artık ikinci sınıf insan olmaktan çıkarak, erkeklerle beraber toplum hayatında ve iş hayatında yer almaya başlamaktadır. Bu dönemde, karma eğitimin başlaması ile birlikte kadın okuma oranında bir artış olduğu görülmektedir. Türk kadını ilk kez 1922 yılında Tıp Fakültesine girerek ve bu hekimler 1927 yılında diplomalarını alarak, bunun geçici bir heves olmadığını kanıtlamaktadır. Kadınlar 1930 yılında ilk defa Sağlık Bakanlığı'nda görev almıştır. Kadınların tıp alanında gösterdiği başarı, mühendislik, mimarlık, ziraat mühendisliği ve veterinerlik gibi alanlarda devam etmiştir. Alanlarında eğitim alan bu kadınlardan birçoğunun, üniversitelerde akademik kariyer yaptığı ve başarılı çalışmalara imza attıkları söylenmektedir. Onların bu alandaki başarılarına, 1933 yılında kabul edilen Üniversiteler Reformu'nun büyük etkisi olduğu söylenmektedir. 1924' de kurulan "Musiki Muallin Mektebi", 1940'da "Devlet Konservatuar" haline getirilmiştir. 1943'te ilk kadın tiyatro ve opera sanatkarlarının buradan mezun olduğu belirtilmektedir. Hukuk alanında eğitim gören kadınlar 1928 yılında avukat olarak Baro'ya girmeye başlamışlar; noterlik yapmışlar, hâkim olmuşlar ve en yüksek kaza merciilerinde ve mahkemelerde başarı ile çalışmaya başlamışlardır.⁴⁶

⁴⁵ Göksel, a.g.e., s.210

⁴⁶ Göksel, a.g.e., s.162-185

1993 yılında, Ankara Fen Fakültesindeki öğretim üyelerinden; profesörlerin % 45'i, doçentlerin % 44'ü. asistanların % 37'si kadındır. Bu fakültenin kız öğrenci oranı % 29, Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde % 21, Hacettepe Üniversitesi'nde ise % 28'dir. Ankara Üniversitesi'nde kadın olarak; 77 profesör, 127 doçent ve 176 asistanın görev yapmakta olduğunu öğreniyoruz.⁴⁷

1970 yılına ait Genel Nüfus Sayımı'nın sonucunda, 195 meslek grubuna göre çalışan kadınların sayılarına ait veriler; tarım alanında 5.181.890 kadın, tarım dışı sektörde (sanatkar ve işçi) 267.887 kadın, idari işlerde 29.996 kadın, öğretmenlikte 70.563 kadın, özel hizmetler alanında 49.690 kadın, tıp ile ilgili dallarda 84.533 kadın, ticaret ve satıcılık alanlarında 2.259 kadın, muhasebecilik alanında 18.509 kadın, mimarlık ve mühendislik alanlarında 8.843 kadın, müteşebbis ve yönetici dallarında 4.13 kadın, hukuk alanında 3.653 kadın, fizik ve kimya alanlarında 3.129 kadın, müzik ve sahne sanatçısı olarak 2.687 kadın, yasama organları ve üst kademelerde 2.569 kadın, heykeltıraş ve ressam mesleğinde 2.590 kadın, ekonomist olarak 1.652 kadın, teknisyen olarak 1.487 kadın, din işleri alanında 1.340 kadın, yazar ve edebiyatçı olarak 773 kadın, biyolog dalında 684 kadın, istatistikçi-matematikçi dallarında 384 kadın, kara, hava ve deniz subayı olarak 99 kadın, sporcu 93 kadın, toplamda ise 5.743.324 kadın olarak belirlenmiştir.⁴⁸

Çalışma istatistiklerine bakıldığında kadının tarihte ve günümüzde yüksek oranla tarım alanında çalıştığı görülmektedir. 1980 yılındaki kadınların faal nüfus oranı %33,7'dir. Eğitim durumlarına göre, çalışan ve çalışmayan kadınların istatistiklerine bakıldığında lisans eğitimi gören kadınların çalışma yaşamına katkılarının daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir. 1980'li yıllardaki oranlara bakıldığında; tarım dışı kesimlerde, okuryazar olmayan kadınların işgücüne katılımı %1,5, ilkokul mezunlarında %5, ortaokul mezunlarında %12,5, lise mezunlarında %30, teknik okul mezunlarında %52, üniversite mezunlarında %70'tir. Türkiye'de sanayi ve hizmetler kesiminde çalışan kadın oranlarının, batıdaki çalışan kadın oranlarına göre daha yüksek

⁴⁷ Göksel, a.g.e., s.210

⁴⁸ Göksel, a.g.e., s.208

olduğu, erkeğe özgü meslekler olarak görülen doktor, mühendis, avukatlık gibi meslek dallarında ise batıdaki oranın Türkiye’deki oranlardan daha yüksek olduğu gözlemlenmektedir.⁴⁹ Fakat Türkiye’de de gerek bilim alanlarında gerekse sanat alanında, ün yapmış ve başarı elde etmiş birçok kadın örnekleri bulunmaktadır.

Dönemin Başarılı Türk kadın bilimcilerinden bazıları, Karadeniz Teknik Üniversitesi’nde dekan olarak görev yapan Profesör Saffet Hanım, Hacettepe Üniversitesi ilk kadın dekanı Profesör Emel Doğramacı, 12 Mart kabinesi ilk kadın bakanı ve Mayıs 1980 yılında Ankara Üniversitesi’ne rektör olarak seçilen Profesör Dr. Türkan Akyol. Yazı alanında en çok eser veren kadın yazarlar içerisinde; Prof. Afet İnan 86, Dr. Müfide Külay 44, Prof. Dr. Perihan Çambel 35, Süheyle Akarsu 32, Muazzez Tekin Berkant 34, Dr. Kâmile Aygün Mutlu 32, Mükerrerem Kâmil Su 22, Cahide Uçuk 22 kitapla en başarılı ve bilinen kadın yazarlar bulunmaktadır. 1975 Dünya Kadın Yılı’na kadar; kadın yazarlar içerisinde, bilim dallarının % 95’inde yazı ve tercüme yapanların, kitapları birden fazla basılanların çoğaldığı görülmektedir. Bu örneklerin en başında Halide Edip Adıvar’ın, “Sinekli Bakkal” isimli kitabının 35 adet baskısıyla erkekleri de geride bıraktığı görülmektedir.⁵⁰

Türk kadınının “aydın ve sanatçılar” arasında önemli bir yer edindiği, ayrıca kadın konusunu farklı açılardan ele alarak, kadının toplumda yer edinmesi gereksinimini dile getirdiği, birçok kadın edebiyatçıyı Türkiye’ye kazandırdığı görülmektedir. Osmanlı’nın son döneminde, romancı Fatma Aliye ile kadın, edebiyat dünyasında yer almaya başladığını göstermektedir. Bu isime Cumhuriyetin ilk yıllarında romancı Halide Edip Adıvar ve Suat Derviş eklenmektedir. Ardından katılmaya devam eden isimlere örnek olarak ise; Nezihe Meriç, Adalet Ağaoğlu, Füzuran, Peride Celal, Pınar Kür, Aysel Özakin, Tomris Uyar, Sevim Burak, Ayla Kutlu, Ayhan Bozırat, Emine Işınsu, Nursel Duruel, Nefise Tekin, Zeynep Karabey, Afet İlgaz, Tezer Özlü, Gülten Akın, Leyla Erbil, Sevgi Soysal, isimleri verilebilmektedir. Çağdaş dönemde Türkiye

⁴⁹ Tekeli, a.g.e., s.1201

⁵⁰ Göksel, a.g.e., s. 212-215

dışındaki birçok memlekette bu kadar isimi bir arada görmek mümkün olmamaktadır.⁵¹

O dönemlerde diğer meslek alanlarındaki ilklere ve başarı sağlayan isimlere örnek olarak ise; 1918'de İstanbul Şehir Tiyatrosu kadrosuna ilk kez girebilen Behire, Memduha, Beyza ve Afife isimli kadınlar verilmektedir. İçlerinden sadece Afife'nin bir hayli maceralı olarak 1920'de sahneye çıktığı, 1923'de Bedia Müvahhit'in, İzmir'de Atatürk'ün teşvikiyle tiyatro sahnesine çıkabilen ikinci kadın artist olduğu söylenmektedir.⁵²

Kadınlar için yükseköğretimde ilk açılan bölümlerden birisi hukuktur. Hukuk iş yaşamında da tercih edilmektedir. Hukuktan sonra mühendislik ve mimarlık gelmektedir. Kadın hukukçularımızın dünya ölçeğinde de başarıları ileri olarak görülmektedir. O dönemin oranlarına bakacak olursak % 74 avukat, % 13,7 hakim kadın görev yapmaktadır. Diploması alanında ilk kez Büyükelçi olarak görev alan isimler arasında da Adile Ayda ve Filiz Dinçmen belirtilmektedir.⁵³ Siyasi alanda kadınların yer edinme oranlarının çok iç açıcı olmadığı söylenmektedir. 1935-46 yılları arasındaki kadın parlamenter oranı % 4.5 ile % 3.7 olarak belirtilmektedir. 1961-1977 yılları arasında gerçekleştirilen milletvekili seçimlerinde aday olarak gösterilen toplam kadın sayısı 351'dir, sayı bu dönemdeki toplam adayların % 2,6'sını oluşturmaktadır. Çok partili döneme gelindiğinde ise bu oran % 1 'in altına düşmektedir.⁵⁴ 1996 yılında derlenen, Birleşmiş Milletler verilerine göre, dünya genelinde görev yapan kadın bakan oranı %7'dir. Bu oranlar kadının siyasi alanda yeteri kadar yer almadığını göstermektedir. Başka bir araştırma durumu şu şekilde açıklamaktadır. Kadının siyasal yaşama katılmayışı durumu ile ilgili birkaç farklı görüş bulunmaktadır. Bir görüş durumu kadınların ilgisizliği olarak görmekte, bir diğer görüş ise kadınların erkekler tarafından engellendiği sebebini ileri sürmektedir. Araştırmanın ortaya çıkardığı sonuca göre ise kadının, yaşamındaki yükünün ağırlığı sebebiyle, siyasete zaman ayıramadığı ve siyasette aktif olarak bulunamadığı sonucu ortaya atılmaktadır. Araştırmaya ait

⁵¹ Tekeli, a.g.e., s.1201

⁵² Göksel, a.g.e., s. 212-215

⁵³ Göksel, a.g.e., s. 208

⁵⁴ Tekeli, a.g.e., s.1203

rakamlar şöyledir; çalışan kadın günün 8,8 saatini işinde, 1 saatini yolda, yaklaşık 4 saatini de ev işlerinde harcamaktadır.⁵⁵

Tablo 1. Üniversitelerde Görevli Öğretim Elemanlarının Cinsiyetlerine ve Akademik Görevlerine Göre Sayıları

TABLO 14. ÜNİVERSİTELERDE GÖREVLİ ÖĞRETİM ELEMANLARININ CİNSİYETLERİNE VE AKADEMİK GÖREVLERİNE GÖRE SAYILARI										
	TOPLAM	PROF.	DOÇ.	Y.DOÇ.	O.GRV.	OKUT.	UZMAN	A.GRV.	ÇEV.	E.O.PL.
1983-1984	T 20333	1823	2598	2437	3843	1119	576	7908		64
ÖĞRETİM YILI	K 19805	290	547	550	1114	703	230	2404		20
	E 29.84	15.91	21.07	23.97	29.01	62.56	39.93	30.40		31.25
	14.466	1533	2049	1847	2726	419	346	5524		44
	71.16	84.09	78.93	76.73	70.99	37.44	60.07	69.60		68.75
1984-1985	T 21949	1891	2792	2503	4193	1417	630	8451	29	3
ÖĞRETİM YILI	K 6536	296	575	602	1243	810	367	2700	11	2
	E 15413	1595	2217	1901	2950	617	363	5751	18	1
	70.22	84.35	79.41	75.94	70.36	42.35	57.62	68.05	62.07	33.33
1985-1986	T 22968	1877	2829	2484	4350	1647	636	9049	21	5
ÖĞRETİM YILI	K 6950	297	609	611	1263	800	361	2974	11	2
	E 16018	1580	2220	1873	3087	727	375	6075	10	3
	69.74	84.18	78.99	75.4	70.92	44.14	58.96	67.13	47.62	60.00
1986-1987	T 24382	1911	3142	2714	4441	1926	695	9527	15	11
ÖĞRETİM YILI	K 7565	311	683	700	1334	1046	293	3235	10	3
	E 16797	1600	2459	2014	3107	880	402	6292	5	8
	68.89	83.73	78.26	74.21	70.63	45.69	57.84	66.04	33.33	72.73
1987-1988	T 27196	2015	3421	3429	4746	2192	744	10543	14	26
ÖĞRETİM YILI	K 8470	320	735	802	1384	1189	349	3618	11	2
	E 18726	1695	2686	2593	3362	1003	435	6925	3	24
	68.86	84.12	78.52	74.19	70.84	45.76	58.47	65.68	21.43	92.31
22 Ocak 1988	T 28114	2722	3864	3469	4544	2368	861	11213	12	11
Taahhüt Dönemi	K 8839	510	626	918	1272	1268	363	3860	10	2
	E 19275	2152	2238	2511	3272	1100	498	7363	2	9
	69.21	81.60	78.14	73.26	72.00	46.45	57.84	65.66	16.66	81.82
1989-1991	T 33952	4678	2329	3683	4914	2834	1044	14117	13	10
ÖĞRETİM YILI	K 10876	372	553	1018	1504	1547	464	4804	11	3
	E 23076	2078	2345	2765	3410	1287	580	9313	2	7
	67.68	79.22	76.55	72.35	69.40	45.42	55.55	65.97	15.38	70.00

Kaynak: Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, tablo14, s.109

Tablo 2. Kadın Nüfusun Sayım Yılları Sırasıyla Esas Mesleğe Göre % Dağılımı

TABLO 15: KADIN NÜFUSUN SAYIM YILLARI SIRASIYLA ESAS MESLEĞE GÖRE % DAĞILIMI												
SAYIM YILI	GENEL TOPLAM	ZİRAAT	SANAYİ	TİCARET	SERBEST	MEMUR	HAKIM	ORDU	PTT	MÜHTELİF	MESLEKLER TOPLAM	
1927	7074864	96.16	1.85	0.50	0.42	0.08	0.008	0.0005	0.014	0.96	1756719	
SAYIM YILI	GENEL TOPLAM	TOPIRAK MAHSÜL. LEFLERİ, ZİRAAT	SANAYİ KÜÇÜK SANATLAR MADENİNŞAAT	TİCARET	NAKLİYEDEN MUVAZALA	ULUMU HİZ. SERBEST MESLEK	EMANET HİZ. SERBEST MESLEK	EMANET HİZ. SERBEST MESLEK	EMANET HİZ. SERBEST MESLEK	EMANET HİZ. SERBEST MESLEK	MESLEKLER TOPLAM	
1935	8220938	94.25	3.93	0.35	0.09	0.54	0.84	0.84	0.84	3286877		
1940	8820338	92.95	1.82	0.21	0.75	0.38	0.16	0.73	0.73	6607969		
1945	9343504	93.07	3.98	0.53	0.16	1.53	0.73	0.73	0.73	2066746		
SAYIM YILI	GENEL TOPLAM	TEKNİK ELEMAN SERBEST MESLEK	MÜTEŞEBBİSLER	İDARİ MEMUR	TİCARET ORMANCI	ZİRAAT MES. TAŞ	MADEN VE ÇIKARMA	NAKLİYE İMALAT	SANATÇI VE KALİF. YE TAMİR	KALİFİYE İLİMLİ İŞÇİLER	HİZMETLER TOPLAM	MESLEKLER TOPLAM
1950	8912783+	0.38	0.43	0.39	0.07	95.50	0.008	0.19	2.33	0.52	0.35	5700095
1955	7306500+	0.55	0.49	—	0.12	95.82	0.012	0.037	2.16	0.32	0.46	5282842
1960	8104294+	0.75	0.63	—	0.08	94.98	0.008	0.059	2.59	0.31	0.58	5202908
1965	9072782+	1.21	0.89	—	0.10	94.18	0.010	0.070	2.78	0.14	0.62	5134823
SAYIM YILI	GENEL TOPLAM	İLİM VE TEKNİK ELEMANLAR	MÜTEŞEBBİSLER	İDARİ PERSONEL	TİCARET VE SATIŞ PER.	ŞAHSİ HİZ. İŞLERİNDE	TARIMCI ORMANCI HAYVANCI	TARIM DIŞI ÜRETİM FAALİYETİNDE	MESLEKLER TOPLAM			
1970	11968033	2.64	0.12	1.42	0.35	0.86	89.95	0.48	5754831			
1975	13122254	2.82	0.07	2.18	0.42	0.77	85.21	0.52	6771130			
1980	15137801	4.62	0.07	2.91	0.48	1.00	85.25	0.69	7053734			
1985	17535704	4.87	0.08	3.28	0.66	1.19	82.49	0.742	7879129			

Kaynak: Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, tablo15, s.110

⁵⁵ Mustafa Ergun, “Bilgi Toplumunda Öğretmen Yetiştirme”, Milli Eğitim, Milli Eğitim Basım Evi, Sayı:138, İstanbul, Nisan Mayıs Haziran 1998, s.110

1927 yılından 1985 yılına kadar nüfus sayımlarında ortaya çıkan kadın çalışma verilerine ve yüzde oranlarına bakıldığında, en yüksek oranın (zamanla çok az bir oranla azalsa da) tarım, ziraat, hayvancılık gibi alanlarda olduğu görülmektedir. Tarım, ziraat ve hayvancılık alanlarında çalışan kadınların eğitilmiş olmayan kadın nüfusunun içinde olduğu düşünülünce, iki sonuç ortaya çıkmaktadır. Eğitilmiş veya eğitimsiz, çalışan kadın oranının toplam kadın nüfusundan düşük olduğu ve eğitilmiş kadın oranının eğitimsiz kadın oranından düşük olduğudur.

Tablo 3. Mesleği Olmayan Kadın Nüfusun Toplam Kadın Nüfusuna Göre Dağılımı

Sayım Yılı	Mesleksiz Kadın Sayı	%	Toplam Kadın Nüfusu
1927	5318145	75.17	7074864
1935	4935261	60.03	8220938
1940	3790788	42.49	8922038
1945	7276848	77.88	9343594
1950	3264941	36.63	8912793
1960	2901389	35.80	8104294
1965	3937959	43.40	9072782
1970	5813102	50.25	11568033
1975	6545124	49.88	13122254
1980	8041690	53.12	15137801
1985	9654024	55.05	17535704

Kaynak: Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, tablo16, s.110

Tabloda 1927-1985 yılları arasındaki toplam kadın nüfusunda çalışmayan kadın nüfus oranları görülmektedir. 1927 yılından 1945 yılına kadar olan verilerde çalışan kadın oranının attığı görülmektedir. Bu oran 1945 yılında düşüş göstermekte, 1965 yılına kadar tekrar yükselişe geçmektedir. 1965 yılından 1985 yılı arasında ise yarı yarı seyrettiği gösterilmektedir. Genel itibarı ile oranların olması gereken ideal oranların altında olduğu düşünülmektedir.

Günümüzde geçmiş yıllara oranla birçok sayıda kadın kendi iradeleri ile karar vererek iş yaşamında var olmayı seçmektedirler. Bugün bu seviyeye gelmiş olmamızdaki etkenler içinde şehirleşmenin artışı, öğretim ve eğitimin yaygınlaşması, toplumun kadının iş yaşamında olmasını kabullenmiş olması bulunmaktadır. Kadınlar özgür olmayı, kendini geliştirmeyi, sosyal olmayı, ekonomik kazanç elde etmeyi yaşamlarının bir parçası haline getirmektedirler.

2.2 Avrupa Kadını

Tarihte kadının toplumsal anlamda farklı bir statüde olduğunun bilincine ilk kez 1789 Fransız Devriminde ulaşılmıştır.⁵⁶ 28 ağustos 1789 yılında gerçekleşen bu devrim sonucu yayınlanan, Yurttaş ve insan hakları bildirisi ile süregelen toplum hiyerarşisi parçalanmaktadır. Tüm insanların özgür ve eşit bir şekilde istediği mevkiye ve göreve ulaşabilme hakkına sahip olması planlanmaktadır.⁵⁷ Yayınlanan bu bildiri yaşanan bu büyük devrime rağmen o dönemlerde kadın erkek eşitliği tam anlamıyla sağlanamamış, kadınlar bu hakları elde etmek için büyük çabalar göstermiştir. Kadınlar sanayi devrimiyle birlikte çeşitli iş kollarına yönelmiş, çalışma yaşamında var olmaya başlayan kadınlar hukuksal anlamda haklarını alma konusunda da daha istekli olmaya başlamışlardır.⁵⁸

2.2.1 Avrupa Kadınının Sosyal Statüsüne Tarihsel Bakış

Avrupa`da dikkat çekici bir şekilde ortaya çıkan kadın hareketi Fransa`da devrim sırasında görülmektedir. Fakat beklenen kadın hakları devrim sırasında gerçekleşmemiş aksine devrim erkeklerin haklarını artırmıştır. 1804'te Napolyon rejimi altında yürürlüğe giren Fransız Medeni Kanunu, kadınları neredeyse bütün medeni haklardan mahrum etmiştir. Yüzyılın sonlarına kadar çocuklar ve mülkler üzerinde yasal bir hakka, XX. yüzyılın ortalarına kadar da siyasi haklara sahip olamayan Fransız kadını evin içinde söz sahibi ev dışında ise söz hakkı olmayan bir profil çizmektedir. Toplumun kadına verdiği haklar düşük bir eğitim düzeyi ve bir kaç meslek ile sınırlandırılmıştır.⁵⁹

P. J. Proudhon, Jules Michelet ve Auguste Comte gibi dönemin başlıca Fransız entelektüelleri, kadınların (fiziksel, ahlâki ve entelektüel açıdan) erkeklerden geri ve yalnızca evliliğe uygun oldukları yönündeki inanca sıkı sıkıya bağlı kalmışlardır. Amerikalı feministlerin tabiriyle "ayrık alanlar ideolojisi" orta sınıf kadınları için geçerlidir. Kadınların kendilerini tümüyle ev içi rollerine adanmaları beklenmiştir. "İffetlerini" koruma konusundaki abartılı

⁵⁶ Tekeli a.g.e., s.1190

⁵⁷ Cem Hakkı, Vakko Yayınları, İstanbul, tarihsiz, s. 21

⁵⁸ Bacınoğlu, a.g.e., s.15-16

⁵⁹ Diane Crane, Moda ve Gündemleri Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik (1.Baskı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003, s. 144-145

*kaygı nedeniyle Fransa'daki genç, bekâr, orta sınıf kadınlarının kadın akrabaları refakati olmaksızın dışarı çıkmalarına ya da kadın arkadaşlar buluşmalarına bile izin verilmemiştir. Güveye verecek para (drahoma) ya da malları olmadığından evlenememiş kadınlar, çok sınırlı mali kaynakları elinde tutmuş ve düşük gelire dayanan marjinal varlıklarını asgari sosyal temarla sürdürmüşlerdir.*⁶⁰

İngiltere ve Amerika'da kadınların, daha ziyade bekâr kadınların ev dışında daha fazla özgürlüğe ve olanağa sahip oldukları belirtilmektedir. Genç Amerikalı kadınların erkek arkadaşlarıyla yanlarında refakatçi olmadan dışarı çıktıkları, bazı orta sınıf İngiliz kadınlarının da erkekler gibi sigara içme, bilardo oynama hobileri edindiklerinden bahsedilmektedir. *Buna karşın bir Fransız tarihçi dönemin Fransız kadınlarını şöyle betimlemektedir: "Evlendirmek üzere yetiştirilen, aile sınırları içine hapsedilen, medeni ya da mesleki hayatın kolektif sorumluluklarını taşımalarına bile izin verilmeyen kadınlara çoğu dar bir ufka sahip olmuştur."*⁶¹

İngiliz ve Amerikalı kadınlar; dini ve insani yardım faaliyetlerine katılım sağlayıp buna önem vererek, örgüt yönetiminde ve insanlarla iletişim kurmada önemli vasıflar kazanmış ve bu ülkelerdeki kadının statüsü ve rolünde etkili olmuşlardır. Amerikalı kadınların örgüt çalışmaları ve yardım uygulamaları sonucunda yüzyılın sonlarına doğru, sosyal reformlar için etkili olan ulusal dürtüyü harekete geçirmişlerdir. Bu ülkeler içinde en çok zorlananlar Fransız kadınları olmuşlardır. Fransız orta sınıf kadınlarının, kadın örgütlerinin faaliyetlerinde olduğu gibi kamu politikası oluşturulmasındaki rolleri ve özerklikleri de sınırlı olmuştur. Fransa'da doğum oranlarının sürekli düşüş göstermesine rağmen devlet politikaları kadının görevini annelikle sınırlamaktan vazgeçmemişlerdir. Ülke yönetimi kadınları ev ve aile yaşantısından uzak tutabileceğini düşündüğünden feminist yönetimi toplumu huzursuz edebilecek bir tehdit olarak varsaymıştır. Bu yüzden ki Fransız feministler taleplerinde, kamusal alandaki rollerinin genişletilmesinden ziyade annelerin durumunu iyileştirmeye yönelik yasa tasarılarının uygulanması adına

⁶⁰ Crane, a.g.e, s. 145

⁶¹ Crane, a.g.e, s. 145

mücadele etmişlerdir. Yüzyılın sonlarında Amerika ve İngiltere’de kadının toplum içinde aldığı rol değişerek reform, eğitim, spor ve işgücü alanlarında güçlü ve bağımsız olarak “yeni kadın” tanımını almıştır. Fransa’da kadınların yasal hak ve iş alanlarındaki değişiklikler ancak 1890’larda başlamış; ancak az sayıda kadın bu değişikliklerden yararlanabilmiştir.⁶²

Toplumlar çağlar boyunca, sosyal ekonomik ve politik nedenlerle sürekli bir devinim ve gelişim göstermişlerdir. Bu süreç içerisinde kadınların genellikle toplumsal ve siyasi devrimlerde, ayaklanmalarda aktifleşmeleri sağlanmıştır. Bunları izleyen toplumun istikrar ve yenileme dönemlerinde ise genellikle ayırıcı bir tavırla mücadele dışında bırakıldıkları görülmektedir. Avrupa kadınlarının, sosyal hak ve statülerini elde edebilmek için tüm dünya kadınları gibi ortak bir payda uğrunda mücadele etmekten geri kalmadıkları gözlemlenmektedir. Kadın hareketleri tarihi incelendiğinde; savaşların, kadınların kendilerini ortaya koymak, erkeklerin yaptıkları işleri de yapabileceklerini göstermek için önemli bir sebep olduğu görülmektedir.⁶³

Avrupa Kadınının toplum içerisindeki statüsünü artırmak isteği ve bu konuda gösterdiği gelişim ve ilerleme Kadın Hareketleri tarihinde açık bir şekilde görülmektedir. Dünya genelinde Kadın Hareketleri, Birinci Dünya Savaşı ile Şimali, Amerika, İngiltere, İskandinavya ve Almanya’da başlamış, İkinci Dünya Savaşı ile Uzak Doğu’ya kadar uzanmıştır. Birleşik Amerika Avrupa Kadın Hareketleri tarihine önemli bir hizmette bulunmuştur. Amerika kadın hareketlerinin dünyadaki öncüsüdür. Carrie Chapman Catt, kadın hareketlerini başlatan ilk kadındır. 1919 yılında Birleşik Amerika’da kadın haklarının tanınmasının resmen kabul edildiği saptanmıştır.⁶⁴

Amerika’yı takiben, İngiltere’deki kadın hareketlerinde öne çıkan üç isim bulunmaktadır. Birinci isim Elisabeth Fry, kadın hapisanelerinde reform yapmıştır. İkincisi Florance Nightingale, Kırım Savaşı sırasında hastabakıcılık mesleğini kurmuştur. Son olarak Josephine Butler, fuhuşla açıkça mücadele

⁶² Crane, a.g.e., s. 148

⁶³ Bacınoğlu, a.g.e., s.15-20

⁶⁴ Meliha Toprak, Yabancı Memleketlerde Kadın Hareketleri(?), Akın Matbaa, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları, Sayı 2, Ankara, Yılı(?), s.5-9

etmiş, 1886 yılında Kraliçe Victoria'nın desteği ve parlamento kararı ile ortadan kaldırılmasını sağlamıştır. İngiltere'de daha da eski zamanlarda 1792 yılında Mary Wollstonecraft'ın "kadın haklarını koruma", John Stuart Mill'in de "kadının hürriyetsizliği hakkında" eserleri ile kadın hareketlerini destekledikleri görülmektedir. İkinci Dünya Savaşı sırasında kadının ziraat, endüstri ve askeriye vb. alanlarda çalışması söz konusu olmuştur.⁶⁵ İngiltere demokrasinin beşiği olarak görülen bir ülke olmakla birlikte kadın haklarının gelişimi ve kabul edilmesi aşamasında oldukça yavaş bir gelişim göstermektedir. Kadınlara seçim hakkı ancak 1918'de sağlanmaktadır.⁶⁶ 1940 yılında Almanya ve İngiltere de olan savaş sonucu kadının toplumsal statüsündeki değişim, erkeklerin boşalttığı iş kollarında, kadının varlık göstermesi ile başlamaktadır.⁶⁷

Kuzey Avrupa'da kadın hareketlerine önderlik eden üç isim Cemilla Collet, Frederika Bremer ve Minna Canth olmaktadır. Kadın kalkınmasına sebep olarak Edda gibi birer destan yaratmışlardır. Kuzey memleketlerinin en eski destanı olan Edda'nin kelime manası büyük yahut hikâye eden kadındır. Şimal memleketlerinden Danimarka'da Mathilde Fibiger «12 mektup» u ile 1850 senesinde kadınları, haklarının korunmasına davet etmektedir. Onun gayretleri sonucunda kadının tahsil yapmasına 1775 senesinde müsaade edilmekte, 1880'de de kadının kendi kazancını istediği gibi kullanmasını mümkün kılan kanun kabul edilmekte, 1915'de kadın ve erkek eşitliği yasalara uyarlanmakta ve böylece parlamentoya yeni kadın mebuslar girmeye başlandığı görülmektedir.⁶⁸ Norveç ve İsveç'te 1919 ve 1937 yılları aralığında, oy verme hakkı ve evlilik konularında kadın erkek eşitliğinin, ülkedeki kadın hareketleri mücadelelerinin sonucunda tanındığı görülmektedir.⁶⁹ İsveç'in, Fransa'dan sonra, aydın kadınların öne çıktığı ülkelerden birisi olduğu belirtilmektedir. Bu kadınlar arasında Ellen Key, Selma Lagerlöf, Elsa Braudström gösterilmektedir. 1801-

⁶⁵ Toprak, a.g.e., s.7

⁶⁶ Göksel, a.g.e., s.22

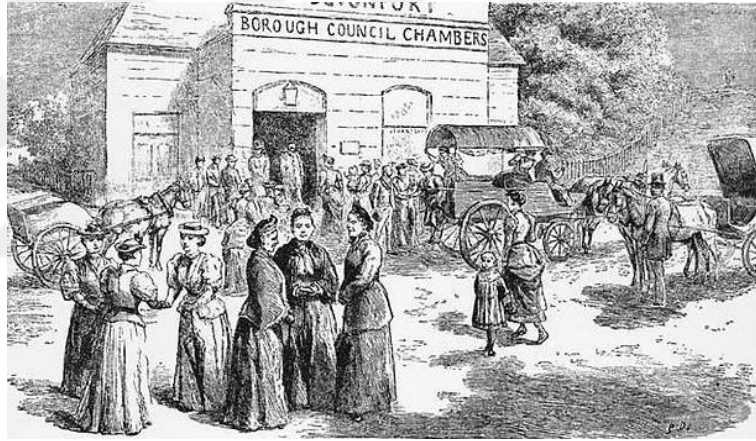
⁶⁷ Bacınoğlu, a.g.e., s.17

⁶⁸ Toprak, a.g.e., s.9

⁶⁹ Göksel, a.g.e., s.23

1865 yıllarında İsveç’de Frederika Bremer kadın meselelerine değinen ilk kadın roman yazarı olarak belirtilmektedir.⁷⁰

Finlandiya’nın coğrafi konumu ve topraklarının verimsiz olmasından doğan zorunlu ihtiyaçlar, kadın hareketlerinin ülkede erken başlamasına, kadın-erkek eşitliği konusunun zorunlu bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Koşullar, kadın ve erkeği beraber çalışmak zorunda bırakmaktadır. İlk kadın cemiyetinin 1835 yılında kurulmuş, kadına eğitim hakkı ise 1870 yılında verilmiştir. Rus-Japon savaşının ardından kadınların oy verme hakkı kabul edilmektedir. 1907 yılında Avrupa’da ilk defa olarak Finlandiyalı kadınlar oy sandıklarına gitmişlerdir. Daha sonraki yıllarda kadınların milletvekili olmaya başladıkları ve sayı olarak giderek yükselen bir artış gösterdikleri belirtilmektedir.⁷¹

Fotoğraf 14. 1890’lar Avrupa

Kaynak: <https://onedio.com/haber/ulke-ulke-kadinlarin-secme-ve-secilme-haklarina-sahip-olma-kronolojisi-663664> 08.07.2019

Orta Avrupa milletleri, Almanya ve Avusturya’da, kadın hareketlerine dair ilk ilerleme 1848 yılında gerçekleşmektedir. 1865 yılında, Alman kadınlar Birliği kurulmuş, 1904’de Berlin’de Milletlerarası Kadınlar Kongresi yapılmış, 1908 yılında kadının tahsil hakkı, 1918 yılında seçim hakkı ve 1948 de kadın ve erkek eşitliği hakkı tanınmıştır. Avusturya’da kadına seçim hakkı 1918 yılında verilmektedir. 1953 yılında ise parlamentoda bulunan kadın oranının %23

⁷⁰ Toprak, a.g.e., s.9-10

⁷¹ Toprak, a.g.e., s.10

olduğu belirtilmektedir. 1936 yılında Marianne Hainiech'in 97 yaşında dahi, Alman-Avusturya Kadın Birliği Başkanı olarak, özellikle dünya barışı konusunda çalışmalarda bulunduğu ve Milletlerarası Kadın Birlikleri arasında önemli faaliyetler gerçekleştirdiği belirtilmektedir.⁷²

İsviçre'nin dünyanın en eski demokratik ülkesi olarak bilindiği söylenmektedir. İsviçre'nin kadın hakları konusuna, diğer Avrupa ülkelerinden daha detaylı olarak çalışmalarda bulunduğu ve konuya daha fazla önem verdiği söylenmektedir. Bu çalışmaların sonucunda da birçok Avrupa ülkesinin (1907 yılında çıkardığı, 1912 yılında da uygulamaya başladığı) İsviçre Medeni Kanunu'nu örnek alarak kanunlar çıkardığı görölmektedir.⁷³ 1900 yılında; Bern Genf, Lausanne ve Zürih'teki Kadın Birliklerinin birleşmesi sonucu ve yarım milyon İsviçreli'nin katılımıyla, İsviçre Kadınlar Birliği'nin kurulduğu belirtilmektedir. Birliğin amacı, kadının kültürel anlamda toplum içerisinde yükselmesini ilerlemesini sağlamak, kadının kişiliğini geliştirmek, kadının meslek edinmesini sağlayarak ülkenin ekonomik kalkınmasına ortak olmasını sağlamak olarak belirtilmektedir. İsviçre'nin kadına verdiği değer; Anna Seiler, şair Isabelle Kaiser (1886-1925), tıp doktoru Susanna von Orelli-Rinderknecht adlarında üç önemli kadına abideler diktirerek gösterdiği söylenmektedir. İsviçre'de diğer Orta Avrupa Devletlerinden evvel üniversiteler açılmış, ilk kadın doktorlar, hâkimler orada yetişmiştir.⁷⁴

⁷² Toprak, a.g.e., s.10-11

⁷³ Bacınoğlu, a.g.e., s.18

⁷⁴ Toprak, a.g.e., s.12

Fotoğraf 15. 1910 Avrupa

Kaynak: <https://onedio.com/haber/ulke-ulke-kadinlarin-secme-ve-secilme-haklarina-sahip-olma-kronolojisi-663664> 08.07.2019

Hollanda'nın, kadın hareketleri konusunda Orta Avrupa Devletleri arasındaki en muhafazakar devlet olduğu söylenmektedir. Kadın hareketlerinde faal olarak rol oynayan Doktor Aletta Jacobs'un, 1919 yılında kadının seçim hakkının tanınmasında etkili olduğu belirtilmektedir.⁷⁵

Avrupa ülkeleri arasında Fransa; sanat ve siyaset alanlarında ismi dünya çapında ünlenmiş kadınları ortaya çıkaran bir ülke olarak belirtilmektedir. 1800 yılları sırasında kadın hareketleri konusuna liderlik eden Olympe de Gouges'in "kadın haklarının izahı" hakkında önemli bir yazı yayımladığı belirtilmektedir. 1901 yılında Fransa'da kurulan milli kadın birliğinin aynı zamanda devletlerarası birliğe katılan ilk birlik olduğu söylenmektedir. 1936 senesinde Leon Blum kabinesine iki kadının katıldığı belirtilmektedir. 1945 senesinde General de Gaulle idaresinde iken kadınların ilk defa olarak kadınlar seçme ve seçilme hakkı elde ettikleri söylenmektedir. Jeanne Vialle'in, deniz aşırı Fransız kolonilerini de içine alan kadınlara; öğretim, eğitim ve meslek sahasında rehberlik etmek amacıyla Fransız devletinin kadınlar birliğini kurduğu belirtilmektedir. 1949 yılında kölelik hususunun gündemde olduğu Birleşik Amerika devletleri programlarında, Jeanne Vialle'in Milletlerarası

⁷⁵ Toprak, a.g.e., s.12

Kadınlar Birliklerinden seçilen dört komite üyesinden birini oluşturduğu bilinmektedir. Jeanne Vialle'in ikinci dünya savaşından sonra da ülkede 6 yıl süre ile senatör ve Afrika'da temsilci olarak çalıştığı belirtilmektedir. Jeanne Vialle'in 1952'de New York'da Birleşmiş Milletler genel toplantısında Fransız elçisi olarak bulunduğu belirtilmektedir. Fransa'nın dönemine imza atmış en son büyük kadınının 1926'da Paris'te bayraklarla süslenmiş büyük bir salonda "Kadın seçim haklarını koruyan Dünya Birliği" kongresini açmış olan Von Uzes olduğu söylenmektedir.⁷⁶ Fransa'da kadın haklarının kazanılmasında gerçek bir sosyal mücadelede bulunduğu söylenmektedir.⁷⁷

İtalya'da Vatikan ve Katolik kilisesinin varlığının, kadın haklarının elde edilmesine yönelik çalışmaları yavaşlattığı belirtilmektedir. Kadına seçme ve seçilme hakkı 1948 yılında verilmektedir.⁷⁸ 1953 senesine gelindiğinde meclisteki kadın milletvekili sayısı 33 olarak tespit edilmektedir.⁷⁹

Eski dönemlerinde insan haklarına ilişkin önemli demokratik gelişmelerin yaşandığı Yunanistan'da, 1930 yılında şartlı olarak verilen kadına oy hakkının ancak, 1952 yılına gelindiğinde şartsız olarak kabul edildiği görülmektedir.⁸⁰

2.2.2 Avrupa Kadınının Ekonomik Statüsüne Tarihsel Bakış

İngiltere'de 1851 yılında gerçekleştirilen nüfus sayımı sonuçlarına göre bekar olan kadınların sayısının oldukça yüksek oluşu hem bu yüzyıl içerisindeki önemli tartışmalara konu olmuş, hem de İngiltere ve Amerika'da bekar kadınlara yönelik bakışın değişmesine neden olmuştur. Anılan dönemde erkeklerin kadınlara oranla daha kolay göç edebilir durumda olması nedeni ile bekar kadın nüfusu bahse konu yüzyılın ikinci yarısında oldukça artmıştır. Anılan artışın orta sınıf genelinde işçi sınıfına oranla daha yüksek olduğu görülmektedir. Amerika genelinde batı bölgelere daha çok erkek nüfusun göç etmesi sebebiyle ülkenin doğu ve güneyinde yer alan onaltı eyalette de benzer

⁷⁶ Toprak, a.g.e., s.13

⁷⁷ Bacinoğlu, a.g.e., s.19

⁷⁸ Göksel, a.g.e., s.25

⁷⁹ Toprak, a.g.e. s.15

⁸⁰ Bacinoğlu, a.g.e., s.19

durumun yaşandığı tespit edilmiştir. Ayrıca Amerikan iç savaşı süresince erkeklerin savaşta yer alıp, evde ve iş hayatında erkeklerin az bulunması da benzer duruma etki etmiştir. Bunun sonucu olarak da Amerika'da yaşayan kadınlar iş hayatının birçok meslek grubunda erkeklerin yerini almış ve Amerikan iç savaşının kadınların özgürleşmesi yolunda yaklaşık elli yıllık bir ivme kazandırdığı yorumları yapılmıştır. Orta sınıf kadınlar arasında çalışmanın neredeyse zorunlu bir hal almasıyla bu sınıftaki kadınların kişilik algılarının değişmesine sebep olmuştur. 1850 yılında İngiltere'de gerçekleşen ilk örgütlü kadın hareketinde katılımcıların büyük çoğunluğunun bekar olması bu alanda büyük önem arz etmektedir. O yüzyılın ortalarına doğru İngiliz orta sınıf kadınların tercih ettiği meslekler temel olarak mürebbiyelik, refakatçilik ve terziylik. Yüzyılın sonlarına doğru orta sınıfı kadınlar arasında öğretmen, hemşire, devlet memuru, tezgahkar ve sekreterlik meslekleri de oldukça yaygın hale gelmiştir. Aynı dönemlerde Amerika'da ise çalışma hayatında çok sayıda kadın doktor ve avukat bulunmakta idi. Freeman ve Klaus'a göre "Kadınların eğitimini ve çalışmasını iyileştirmeye yönelik her iki ülkedeki hareketlerin büyük bölümü, yoksullaştırılmış kadınların bu kötü durumlarına tepki biçiminde gelişmiştir."⁸¹

Yüzyılın sonlarına doğru Fransa'da ise kadınlara açık olan orta sınıf meslek grupları öğretmenlik, sekreterlik ve tezgahkarlıktır. Aynı dönemde Fransa'da kadınların avukatlık yapmaları yasal olarak mümkün değildi. Ayrıca doktorluk yapmaları konusunda ise ciddi bir önyargı ile yaklaşılmaktaydı. Çalışan bekar kadınların oranı %54 ile İngiltere'deki çalışan kadın sayısına yakın olmakla birlikte, işçi sınıfında çalışan evli kadın oranı ise %38 ile Fransa'daki orandan (%10) oldukça fazladır. Ancak burada İngiltere ve Fransa'da çalışan işçi kadınlar konusunda ortaya çıkan temel fark, İngiliz kadın işçilerin maaşlarının erkeklerin maaşları ile birlikte düzenli artış gösterirken, Fransa'daki kadın işçilerin maaşlarının yüzyıl boyunca aynı kalmış olmasıdır. Bu durum, temel olarak Fransa'da çalışan kadınlara yönelik olumsuz algıyı ifade etmektedir. Kadınların maaşlarının kasıtlı olarak düşük tutulduğu değerlendirilmektedir. Fransa'daki azalan doğum oranı nedeni ile bazı

⁸¹ Crane, a.g.e., s. 146

entelektüel kesim tarafından kadınların çalışmamaları, aile kurarak kendilerini ailelerine adamaları savunulmuştur. Ancak bu düşünce tarzında entellektüel kesim tarafından birçok kadının kendisine destek olacak uygun bir eşe sahip olamadığı gerçeğini gözardı etmekteydiler. Tüm bu etkenler ile Fransa'da kadınların iş hayatında boy göstermelerinin onların özgürleşmesine katkı sağlamadığının bir işareti olarak algılanmaktadır. Shaffer şu sonuca varır: "Kadınlar için sınırlı olan mesleki fırsatlar, basmakalıp cinsel roller, ailenin sınırlı mali kaynaklar ve eğitimin kendisi bile, kadınların çalışmasının öncelikle aile gelirine -ebeveynlerin ya da kadınların kendi gelirlerine- katkı sağlamanın bir yolu olarak değerlendirilmesine neden olmuştur." ⁸²

19. Yüzyıl öncesinde ve başlarında Avrupa'da; kadının evinde kocası, çocukları ve evi için çalışması gerektiği görüşü hakim olmaktadır. Buna rağmen toplumun kabul ettiği ölçülerde sanayi öncesi dönemlerde ekonomik nedenlerden dolayı kadınların (genç ve bekar) evlerinden uzaklaşıp, hizmetçi olarak çalışmak zorunda kaldıkları sık rastlanan bir durum olarak gösterilmektedir. 1599 yılında Eeling (İngiltere)'de 15 ile 19 yaş aralığındaki kadınların 4/3 nün hizmetçi olarak çalıştıkları belirlenmektedir. Çalışmak zorunda olan evli kadınların ise çiftlik, pazar yeri, terziçilik gibi alanlarda çalıştıkları gözlenmektedir. ⁸³

⁸² Crane, a.g.e., s. 147

⁸³ Duby, Perrot, a.g.e., s.378

Fotoğraf 16. Birinci Dünya Savaşı sırasında kabuk rezervi yapan kadın mühimmat işçileri

Kaynak: <https://www.irishtimes.com/culture/heritage/the-first-world-war-the-aftermath-1.3452686> 08.07.2019

19. Yüzyıl ve Sanayileşme dönemine gelindiğinde, yaygın olarak yapılan hizmetçiliğin yanına tekstil işçiliğinin eklendiği ve kadın çalışanların varlığının tanınması ekonomik ve yasal anlamda yeni ve adil haklar için mücadeleye girdiği bir dönem olarak gözlemlenmektedir. 1851 yılında İngiltere’de kadın işçilerin % 40’ı hizmetçi, % 20’si tekstil fabrikası işçisi; 1886 yılında Fransa’da % 20’si hizmetçi, % 10’u tekstil işçisi; 1882 yılında Prusya’da % 18’i hizmetçi, % 12’si fabrika işçisi olarak belirlenmektedir.⁸⁴

Bu dönemlerde kadının çalışma yaşamının içini işçi grubu doldurmaktadır, üstelik çalışma koşulları da oldukça ağır olmaktadır. Çalışma koşullarının düzeltilmesi için birçok mücadeleler edilmiştir. Örneğin Fransa’da 3 Haziran 1874 tarihinde çıkarılan yasa kararı ile kadınların ve çocukların yeraltında çalışması yasaklanmaktadır. Bu yasanın ardından kadınların çalışma yaşamına dair çalışma yerleri saatleri gibi konulara iyileştirme çalışmalarına devam edildiği gözlemlenmektedir. 19. Yüzyılın başlarında kadınların giyim

⁸⁴ Duby, Perrot, a.g.e., s.374-378

sanayi, dikiş işleri ve hizmetçilik olarak yoğunluk gösteren meslek alanları yüzyıl süresince devlet memurluğu, sekreterlik, daktiloculuk, operatörlük ve öğretmenlik meslekleri olarak bir seyir izlemektedir. Örneğin 1890'da kent merkezlerinde bulunan posta hizmetlerinde kadınlar çalışmaya başlamıştır.⁸⁵

19. yüzyıl boyunca gündemde olan konulardan bir diğeri ise kadın erkek maaşlarının nasıl olması gerektiği idi toplumdaki genel yorum kadının erkeğe bağımlı olmasından dolayı kadının ihtiyacı olduğu kadar para kazanması gerektiği olarak belirtilmektedir. 19. Yüzyılda bekar kadının çalışması statüsünde olumlu bir etki yaratırken, evli kadının çalışmasının statü kaybı yaşadığı gözlemlenmektedir. Dönem kadının statü sembolü olarak gösterilmeye çalışılan ev kadınlığının, ekonomik açıdan aynı etkiyi göstermediği gözlemlenmektedir. 1881 yılında Britanya'da yapılan nüfus sayımında ilk kez ev işi işsiz kategorisinde işlenmiş; bunun sonucu olarakta, kadın ve meslek durumunun değişmeye başladığı görülmektedir.⁸⁶

Dünya geneline bakıldığında gözlemlenen diğer (statü göstergesi olarak kabul edilen tıp ve hukuk vb.) mesleklerde kadınların çalışabilme durumunun yapılan mücadeleler sonucunda Rusya, Japonya, Finlandiya, Norveç, Yeni Zelanda gibi ülkelerde başarıyla sonuçlandığı gözlemlenmektedir. Bunlara ek olarak 1869'da (Iowa, Birleşik Devletler) ilk kadın avukatın işe başladığı, 1879'da kadınların federal mahkemelerde çalışmasına izin verilen Birleşik Devletlerde kadın çalışma durumunun daha önde olduğu gözlemlenmektedir. Fransa'da ise Baro'nun kadınları kabul etmesi 1900 senesini bulmaktadır. 1790 ile 1815 yılları arasında; Avrupa kadınının devriminde etkisi ile kendini ifade etme ve erkeklerin dünyasına ait olduğu düşünülen siyaset ve tarih alanlarına girme aracı olarak roman yazmayı tercih ettikleri görülmektedir. Kamusal alana henüz giremeyen kadının tam olarak kabul görmesede roman yoluyla siyasete girmeyi başararak önemli bir attığı belirtilmektedir.⁸⁷

Kadınlar yazı yazmayı; kendini ifade etmelerinin yanısıra, ekonomik bir gelir elde edebilmek amacı ile de tercih ettikleri belirtilmektedir. Bazı

⁸⁵ Duby, Perrot, a.g.e., s.88-380-388

⁸⁶ Duby, Perrot, a.g.e., s.382-392-396

⁸⁷ Duby, Perrot, a.g.e., s.91-151

kadınların yazdıklarını erkek isimleri ile yayınladıkları görülmektedir. O dönemdeki kadına bakış açısının buna ittiği söylenmektedir. Zaman içerisinde bu durumun değişmesi ile kadınlar kendi isimlerini kullanarak yazdıklarını yayınlamaya başlamaktadırlar. Kadınların o dönemlerde yapabildikleri ve ilgi duydukları bir diğer alan ise çeviri işidir. Kadınlar çevirmenliği bilgi sahibi olmak, dünyada olup biteni öğrenmek, ekonomik kazanç elde etmek aynı zamanda tüm bunları evlerinde rahatlıkla yapabildikleri içinde tercih etmektedirler. Çeviri kadınların ufkunu açmış başka dillerin ülkelerin fikirlerine ulaşmalarını ve farklı biçimlerde yazı yazmaları için gereken cesareti bulmalarını sağlamıştır. Tür olarak roman öykü oyun gibi türler denemişler, seslerini duyurmak isteyen kadınlar ise mektup aracılığı ile fikirlerini yaymak istemişlerdir. Önemli isimler arasında Rahel Varnhagen, Bettina von Arnim (edebi kariyeri 1837 yılında başlamıştır)'in mektupları, edebiyat alanında kendilerini kanıtladıktan sonra sosyal olaylara ilgi çekmek ve sosyolojik araştırmaları ile gündeme gelen isimler arasında da Flora Tristan “ 1839 London Journal “ ve yine Bettina von Arnim “ 1843 Dies Buch gehört dem König “ gibi isimler ve yazıları sayılabilmektedir.⁸⁸

Kadının erkekle beraber çalışmasına en muhafazakar bakan Avrupa ülkesi olarak görülen İngiltere’de 1953 yılında Birleşik Amerika’nın ilk kadın büyükelçisinin Roma’ya atandığı belirtilmektedir.⁸⁹

İngiltere’nin ilk kadın bakanı Margaret Bondfield’dir. II. Dünya Savaşı’ndan sonra Fransa’da kadınların çalışma oranlarında artış ve önemli başarıları görülmektedir. Kadınların sulh ve ağır ceza hâkimi oldukları, Tıp alanında büyük başarılarla imza attıkları bir dönemin başladığı belirtilmektedir. Örneğin estetik ameliyat sahasında çalışarak güzellik operasyonları yapan Dr. Susanne Noel gibi meşhur doktorlar yetişmiştir. Fransa’da 1954 de yapılan istatistikler sonucunda çalışanların % 38’ini kadınların oluşturduğu belirtilmektedir.⁹⁰

⁸⁸ Duby, Perrot, a.g.e., s.152-154

⁸⁹ Göksel, a.g.e., s.21

⁹⁰ Toprak, a.g.e., s.9-13

İKİNCİ BÖLÜM

ENTELEKTÜEL AÇIDAN EĞİTİM ve GİYİMİN ÖNEMİ

1. KADINDA ENTELEKTÜELLİK VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

Eğitim; kişinin yaşamı boyunca gerek aile içinde ve toplumda, gerekse eğitim kurumunda almış olduğu faydalı bilgilerin tamamı olarak bilinmektedir. Entellektüellik; eğitimin derecesi, sürdürülebilirliği, kalitesi ve topluma olan faydası ile tanımlanmaktadır. Kadının entellektüelliği ve eğitimi toplumda kabul görmesi ile doğru orantılıdır. Kadın; toplum içindeki kabul görünürlüğü, haklarını elde edişi, eğitim görmesi oranında entelektüel açıdan gelişim göstermiştir. Kadın ve erkek cinsi açısından entelektüellik değişmemekte değişkenlik ve etkileşim her iki cinse verilen haklar oranında ancak değişkenlik gösterebilmektedir.

1.1 Entellektüelliğin tanımı

Tarihte ilk olarak entellektüellik kavramının içine girenlerin, sofistler olduğu söylenmektedir. Ahlak ve düşünce alanında devrimci olan sofistlerin, İ.Ö. 5. Yüzyılda yaşadıkları belirtilmektedir. Sofistlerin başlattığı yeniliklerin, 23. yüzyıl sonra filozofların gerçekleştirmiş oldukları düşünce devrimi kadar önemli olduğu söylenmektedir. Sokrat'ı ve Perikles'i yetiştiren sofistlerin, kültürü dar çevrelerin tekelinden kurtararak, entelektüel hayatın tüm yönlerine dikkat çektikleri düşünülmektedir. Entellektüelliğin Türkçe'deki ifade biçiminin "aydın" kelimesi olduğu söylenmektedir. "Aydın insan" kavramı batı dillerinde rahip olarak ifade edilmektedir. "Aydın insan" tanımı ise; bilgisi ile topluma hizmet eden, halkı yönlendiren, halkın duyarlı olmalarını sağlayan ve halkın doğru davranışlar sergilemelerine yardımcı olan kişiye verilen ad olarak tanımlanmaktadır. Entellektüellik veya aydın kavramı yüzyıllar boyunca değişim göstermekte, farklı kültürler ve ülkelerde bu değişime etken olmaktadır. 16. yüzyılda aydın kavramı hümanistlikle eşdeğerlenirken, 17.

yüzyılda dinsiz, yani liberten (eski Roma'da azat edilmiş köle) olarak kabul edilmektedir. Liberten ifadesi yüzyıllar sonra önyargılardan kurtulmuş kimse manasını almaktadır.⁹¹

17. yüzyılda entelektüel, her şeyden haberdar olmaya çalışan, kendini geliştirmeye odaklı dünya görüşünü genişletmek için mücadele eden kişi olarak tanımlanmaktadır. Aydınlanma çağının entelektüeli ise, 17. yüzyıl entelektüel tanımına ek olarak sahip olduğu bilgiyi, toplumun yararına olabilecek şekilde yorumlayan ve yine toplum faydasına olabilecek düşünceler üreten, yol gösteren, bunları sonuna kadar savunabilen kişi olarak tanımlanmaktadır.⁹² 18. yüzyıl sonlarında Batı düşüncesine yön veren aydınların adı ideolog olarak söylenmektedir. Aydın kavramı bu çağda yerini Filozof kavramına bırakmaktadır. Filozof kavramı akıllı ve bilgeliği içermektedir. Rahiplerin yerini; kanun adamları, edebiyatçılar, matematikçiler, vergi mültezimleri, hekimler vs. aldığı belirtilmektedir. 19. yüzyılın sonlarına doğru filozofların torunlarının kendilerine entelektüel adını verdikleri söylenmektedir. Entelektüellerin herhangi bir sınıfa dahil edilemeyeceği ve hangi tabakadan gelirse gelsin bütün sınıfların çıkarları için mücadele edebilecekleri söylenmektedir. Aynı zamanda entelektüel kişilerin genel bir ortak noktasının bulunduğunu bununda eğitim olduğunu, her diplomalının entelektüel olmadığını fakat birer entelektüel aday olduğunu belirtmektedir. Entelektüellin genel tanımını ise olayları dışarıdan seyreden ve eleştiren kişi olarak yapmaktadır. İtalyan bir sosyolog entelektüelin, toplumlara ve sosyal sınıflara özgü olabileceğini; bulunduğu çevreye, iktisadî, sosyal ve siyasi bilinç kazandırabileceğini ifade etmektedir.⁹³ Entelektüelin, üniversite eğitiminin artmasıyla daha geniş bir ölçekte değerlendirildiği düşünülmektedir. Entelektüel kavramının, meslek sahibi olan ve mesleğinde başarıya ulaşmak için sürekli çalışan ve gayret eden kişilerin de kapsadığı söylenmektedir. Mesleklere örnek olarak, bürokratlar ve yazarlar vb. verilmektedir.⁹⁴

⁹¹ Tekeli, a.g.e., s.130-131

⁹² Ernur Genç, Sosyolojik Açıdan Entelektüel Kavramlaştırmaları, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006, s.82

⁹³ Cemil Meriç, Batıda ve Bizde Aydınlanma Serüveni, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt 1, İletişim Yayınları, İstanbul, s.130-131

⁹⁴ Genç, a.g.e., s.45

"idealize edilmiş" entelektüeller, Bauman'ın deyişiyle,

"İşlev ya da çıkarla bağlantılı herhangi bir kaygının kirletmediği fikirler için ve bu fikirlerle yaşayan; akıl ve evrensel ahlaki ilkeler adına toplumun geri kalanına (eğitimli-seçkin kesimin diğer kısımları da dahil) seslenme yeteneğini ve hakkını koruyan insanlar" dan oluşan seçkin ve sınırlı bir gruptur. ⁹⁵

Lipset'e göre entelektüel, kültürü (sanat, bilim, din) yayanlar ve uygulayanlar olarak sınıflandırılmaktadır. Bu tanımdan yola çıkarak kültürü yayanların bilginler, sanatçılar, yazarlar ve gazeteciler olduğu; kültürü uygulayanların ise hekim, hukukçu gibi meslek grupları olduğu düşünülmektedir.⁹⁶ Ülgener'e göre, entellektüeller farklı sınıflar ve farklı meslek alanlarından oluşan apayrı bir grupta birleşmektedirler.⁹⁷ Bottomore gelişmiş toplumlarda entelektüel düzeyin belirleyicisi olarak üniversite mezunu ve eğitimli olmanın önemli bir unsur olduğunu söylemektedir. Aynı zamanda bu unsuru seçkin entelektüelin bir belirleyicisi olarak belirtmektedir.⁹⁸ Bodin, bir dönüm noktası niteliği taşıyan 17. Yüzyılda, eğitimin çok önemli bir değere sahip olduğunu söylemektedir.⁹⁹ Bu değer entellektüellerin tanımlanmasında da önemli bir belirleyici olarak belirtilmektedir.

Eğitim, düzey, nitelik, önem ve işlevsellik açısından farklı toplum ve kültürlerde değişiklik arz etmektedir. Entellektüeller, toplumların ekonomik ve toplumsal olarak içinde buldukları gelişmişlik ve refah seviyesine göre özgül nitelikler taşımaktadırlar. Ayrıca meslek gruplarının oluşması ve ayrışmasında eğitim de önemli bir ayırt edici etkidir. Tüm bu değerlendirmeler ışığında Bodin yaşadığı dönem Fransa'sını esas alarak entellektüellerin hangi meslek gruplarına dağılmış olduklarını belirlemiştir.

"1. 'Sanat, yazın ve bilim ' (grafik ve plastik sanatlar, edebiyat, tiyatro, müzik ve sinema); 2. 'Serbest meslekler ' (yayıncılıktaki gibi entellektüel etkinlik gerektiren serbest meslekler); 3. 'Ücretli emekçi entellektüeller' (mühendisler,

⁹⁵ Genç, a.g.e., s.73

⁹⁶ Genç, a.g.e., s.87

⁹⁷ Genç, a.g.e., s.100

⁹⁸ Genç, a.g.e., s.87-100 -144

⁹⁹ Genç, a.g.e., s.193

yüksek bürokratik kadrolar, öğretim üyeleri/görevlileri, teknisyenler ve ustabaşilar); 4. 'Genç entellektüel emekçiler' (temel olarak üniversite öğrencileri)¹⁰⁰

Bu bağlamda, entellektüellere tamamıyla bir toplumsal katman ya da sınıf olarak baktığı söylenemeyecek olan Louis Bodin de, entellektüellerin sayıca arttığı ve ekonominin gerçek bir olgunluğa ulaştığı 20. yüzyılın başında, entellektüeller arasında bir grup bilinci gelişmeye başladığını; "görev ve bilgilerde ortaya çıkan uzmanlaşma sayesinde, entellektüeller arasında bir toplumsal bütünleşmenin doğduğu" belirtir.¹⁰¹

1.2 Eğitimin Tanımı

Öğretim; bir kurumun altında gerçekleştirilen, öğrencilere düzenli olarak bilgilerin aktarıldığı ve bilgilerin öğretilmesi için çaba harcanan çalışmaların tümü olarak ifade edilmektedir. Eğitim ise öğretimi de içine alan geniş bir kavram olarak belirtilmektedir. Öğretilen şeyler kişide olumlu sonuçlar ortaya çıkarmışsa eğitimin gerçekleştiği düşünülmektedir. Eğitim insanın tüm yaşamı boyunca süregelen, sadece kurumlar da değil aile içinde, çevrede ve kişisel çaba ile öğrenilen tüm bilgileri ve becerileri içine almaktadır. Tüm bunlar bilinçli veya tesadüfi olmaktadır. Kişinin zihinsel, duygusal, bedensel ve toplumsal yeteneklerinin, davranışlarının olumlu yönde geliştirilmeye çalışılması, bir takım amaçlar doğrultusunda yeni yetenekler davranışlar ve bilgiler kazandırılmasını hedefleyen çalışmaları kapsamaktadır.¹⁰²

Eğitim sadece okullarda değil; doğumdan itibaren aile içinde başlayan toplum içerisinde genişleyerek devam eden doğru ve yanlış davranış ve bilgilerin deneyim olarak insanın yaşamına her koşulda ve evrede eklendiği bir süreçtir.¹⁰³

¹⁰⁰ Genç, a.g.e., s.195

¹⁰¹ Genç, a.g.e., s.242

¹⁰² Akyüz, a.g.e., s.2

¹⁰³ Fevziye Esin Arıman, Avrupa Topluluğu'nda Eğitim Kavramı, Ortak Mesleki Eğitim Politikası ve İlgili Programlar, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, 1996, s.2

1.2.1 Türk Kadını ve Eğitim

Osmanlı Devleti zamanında en yaygın öğretim kurumunun medrese olduğu belirtilmektedir. Medreselerde eğitimin temel amacının, dini eğitim olduğundan bahsedilmektedir. Osmanlı'nın son dönemlerine kadar ilkokuldan sonraki eğitim kurumlarında yalnızca erkeklerin okutulduğu söylenmektedir.¹⁰⁴

1776-1839 yılları arasındaki yenileşme hareketleri döneminde eğitimdeki ilkler arasında; ilköğretim zorunluluğu getirilmesi, batı ile ilişkilerin artması, 1830'lu yıllarda Avrupa'ya öğrenci gönderilmesi, Türkçe olarak yayınlanan ilk gazete Takvim-i Vekayi'nin çıkması bulunmaktadır. Bu dönemlerde göze çarpan süreli yayınların toplumun eğitim ve kültür düzeyini yükselttiği gözlemlenmektedir.¹⁰⁵ Bu yıllarda Osmanlı Döneminde kadın eğitimi konusunda sistemli bir politika henüz geliştirilmemiştir. Çocuklar eğitimlerini Sıbyan Mekteplerinde sürdürmüşlerdir. İlk zamanlar dönem şartlarına göre yeterli olan eğitim zamanla yeni şartlara yenik düşmüş ancak ayakta durabilmektedir.¹⁰⁶ Sadece okuma yazma ve Kuran eğitimi veren sıbyan mekteplerinde kız öğrenciler erkek öğrencilerle ancak ergenlik dönemine kadar eğitim görmüşlerdir. Bundan sonraki eğitimlerini sürdürmek tamamen ailelerin insiyatifinde olmuştur. Bazı aile kızları "Hanım Hoca" eşliğinde edebiyat, din, tarih kitaplarını okuyabilecek seviyeye gelene kadar eğitim almıştır. Kızlarının yabancı dil öğrenmesini isteyen aileler de olmuştur. Özellikle batılı mürebbiyeler son dönemlerde varlıklı aileler arasında moda olmuştur. Bu eğitimi almaya hak kazanan şanslı öğrencilerden bir kısmı Osmanlı'da kadın hareketlerinin doğmasında varlık göstermişler, diğer aile kızları ise ev işleri konusunda yetiştirilmişlerdir. Çoğu kadın ataerkil düzenin içinde kapalı kapılar arkasında kalmıştır.¹⁰⁷

Tanzimat fermanının ilanından sonra Osmanlı imparatorluğu her yönüyle yeni bir döneme girmiştir. Sosyal hayatı yenileştirme çabaları, batı etkisiyle modernleşme bu dönemden itibaren başlamaktadır. Kadın eğitiminde

¹⁰⁴ Akyüz, a.g.e., s.59

¹⁰⁵ Akyüz, a.g.e, s.143

¹⁰⁶ Ayşegül Çepoğlu, Terakki-i Muhadderat Gazetesinde Kadına Bakış ve Kadın Eğitimi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2004, s.1

¹⁰⁷ Çepoğlu, a.g.e., s.2-3

beklenen gelişmenin ve ‘kadınların eğitilmesinin öneminin’ bu dönem itibarı ile geliştirilmeye, anlaşılmaya başlandığı görülmektedir. Osmanlı devletinin batılılaşma sürecine girdiği dönemlerde, batı yanlısı aydınlar toplumsal gerilemenin bir nedeninin kadınların eğitimsizliği olduğunu öne sürmüşlerdir.¹⁰⁸ Eğitimi geliştirmenin aynı zamanda devletin gelişmesini sağlayacak önemli bir adım olduğunun farkedilmesi ve eğitimin siyasal ve toplumsal işlevinin bulunduğu görülmesi, eğitim tarihinin en önemli teşhislerinden birisidir ve o zamandan beri değerini korumuştur.

1842’de ilk ebe kursları açılmıştır, 1858’de de ilk kız iptidaiyesi (ilkokul) ve kız rüştiyeleri (ortaokul) açılmıştır.¹⁰⁹ 1819 yılında inşa edilen Cevri Kalfa Sıbyan Mektebi modernleşme sürecinin de etkisi ile 1859 yılında Kız Sanat Mektebi olarak kullanılmıştır.¹¹⁰ 1863’te sanayi okulları¹¹¹, 1868 yılında Kız Rüştiyeleri açılmıştır. 1870’lerden itibaren de kız rüştiyelerin sayıları artmıştır, artan rüştiye sayısı kadın öğretmen ihtiyacını arttırmıştır. Kadın öğretmen bulunamaması sebebiyle açılan bazı rüşdiyelerin kapandıkları görülmüştür. Gerekli olan kadın öğretmen talebini karşılamak ve kızların eğitiminde önemli bir gelişme sağlaması amacı ile 26 Nisan 1870 yılında Darümuallimat kararı ile Darümuallimat Maarif-i Umumiye Nizamnamesi (kız öğretmen okulları) açılmasına karar verilmiştir.¹¹² Bu okulların açılmasıyla birlikte Türk kadını ilk mesleği olacak olan ebelik ve öğretmenlik mesleğini yapmaya hak kazanmış olmaktadır. Kadınların öğretmen olması ile birlikte Türk kızının yetişme kültüründe bir yön kazanmış kültürel olarak bir gelişim göstermesi söz konusu olmuştur.¹¹³ Maarif Nezâreti'nin Dârümuallimât'a öğrenci alımı için açtığı ilk sınava katılan öğrencilerden 20'si 1872-73 ders yılında mezun olmuş; 1873 yılında ilk defa kız rüştiyelerinde nakış dışındaki derslere hanım öğretmenler girmeye başlamıştır. Bu hanımlar, Türk eğitim tarihinde resmi okuldan yetişerek görev alan ilk öğretmenler ve devletin ilk

¹⁰⁸ Tekeli, a.g.e., s.1192

¹⁰⁹ Akyüz, a.g.e., s.176

¹¹⁰ <http://www.uslanmam.com/turk-kulturu/655290-cevri-kalfa-sibyan-mektebi-eminonu.html>, 2 şubat 2012

¹¹¹ Akyüz, a.g.e., s.176

¹¹² Akyüz, a.g.e., s.164

¹¹³ Göksel, a.g.e., s.135

kadın memurları olmuşlardır.¹¹⁴ Darülmuallimat okullarının açılması kız ilkokul ve rüşdiyelerinin sayılarının artmasına bunun sonucu olarak da okuyan kız öğrenci sayısının çoğalmasına, ülkedeki aydın ve bilgili kadın sayısının artmasına sebep olmuştur.¹¹⁵ Sonraları Arnavutköy Amerikan Kız Koleji olarak adı değişen İlk kız koleji 1871’de açılmıştır.¹¹⁶

Fotoğraf 17. Darülmuallimat (Kız Öğretmen Okulu) öğrencileri

Kaynak: <http://www.derintarih.com/kapak-dosyasi/amerikadan-sultana-kadin-egitimi-icin-tesekkur/>
08.07.2019

Tanzimat döneminde ilköğretim adına atılan önemli adımlardan birisi 1869 yılında çıkarılan Maarif-i Umumiye Nizamnamesi’dir. Bu belgeye göre sıbyan mekteplerinde kızların eğitimiyle ilgili bizi ilgilendiren maddeler şöyledir.

Madde 9- Kızların 6-10, erkeklerin 7-11 yaşları arasında mektebe devamları zorunludur.

Madde 15- Bir yerde iki sıbyan mektebi varsa, bunlardan biri kızlara, öteki erkeklere ayrılacaktır. Böyle olmayan yerlerde, kızlar için mektepler yapılıncaya kadar onlar erkek çocuklarla aynı mektebe gidecekler, fakat onlarla karışık oturmayacaklardır.

¹¹⁴ <http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A2r%C3%BClmuallim%C3%A2t>, 2 şubat 2012

¹¹⁵ Akyüz, a.g.e., s.182

¹¹⁶ Akyüz, a.g.e., s.176

Madde 16- Ayrı kız sıbyan mekteplerinin hoca ve dikiş ustaları kadın olacak, fakat yeterli sayıda ehliyetli muallimler yetiştirilinceye kadar “müsin ve edip(yaşlı ve iyi ahlaklı) adamlardan muallim tayini caiz” olacaktır.¹¹⁷

I. Meşrutiyet Döneminde savaş nedeni ile eğitimle ilgili çalışmalar yapılamamıştır. Mutlakiyet Döneminde Rüştîyelerde kızların eğitimine katkıda bulunacak bazı gelişmeler sağlanmıştır. Bu gelişmeler içerisinde Rüştîye sayısının artırılması ve iyileştirmeler görülmektedir.¹¹⁸ II. Meşrutiyet Dönemi'nin başlaması ile eğitim alanında birçok yenilik ve gelişmeler olmuştur. 25 Eylül 1913'te çıkarılan "Tedrisata İpüdadiye Nizamnamesi - İlköğretim Kararnamesi" ile ülkede ilköğretim zorunluluğunun başladığı ve kaza merkezlerinde 6 sınıflı kız ilkokullarının açılmasına karar verildiği görülmektedir. Bu kararın, eğitimde yayılma hareketinin başlangıcı olduğu düşünülmektedir.¹¹⁹ İlk kız idadisi (lisesi) bu dönemde açılmıştır. 1913 yılında İstanbul İnas (kız) Sultanisi (sonra Bezmialem ve İstanbul Kız Lisesi) adını almıştır.¹²⁰ Sonraki yıllarda, Valide Sultan, Çamlıca, Erenköy ve Kandilli Kız (Sultanileri) Liselerinin açıldığı görülmektedir. Anadolu'da ilk lisenin ancak 1922 tarihinde Ankara'da açıldığı söylenmektedir.¹²¹

Kadınların üniversite eğitimindeki ilk adımlarını; 1914 yılında Darülfünun'da kızlara yönelik derslere girmeleri ile attıkları belirtilmektedir. Aynı yıl ayrı bir İnas Darülfünun'u kurulduğu bildirilmiştir.¹²² 1914 yılında gerçekleştirilen önemli bir gelişme de Kız Teknik Yüksek Öğretmen Okulu'nun İstanbul Darülfünunu'na (Üniversitesi) ek olarak “İnas Darülfünunu” adıyla açılmasıdır.¹²³ 1915 yılında İstanbul Darülfünunu'nda kadınlara düzenli konferanslar verilmeye başlandığı gözlemlenmiştir. 1915'de ilk defa İstanbul Edebiyat Fakültesi'nde Türk kızlarının erkekler ile beraber yükseköğrenim görmeye başladığı söylenmektedir. 1917 yılında kızlar için Güzel Sanatlar Okulu ve Konservatuar, terzilik eğitimi veren okullar ile hemşirelik ve ticari

¹¹⁷ Akyüz, a.g.e., s.157

¹¹⁸ Akyüz, a.g.e., s.224

¹¹⁹ Göksel, a.g.e., s.137

¹²⁰ Akyüz, a.g.e., s.273

¹²¹ Göksel, a.g.e., s.137

¹²² Özkiraz ve Arslaner, a.g.e., s.4

¹²³ Göksel, a.g.e., s.136

derslerin verildiği okullar açıldığı görülmektedir. Kızların ilk defa yurtdışına eğitim için gönderilmeye başlanmasının bu dönemlerde gerçekleştiği söylenmektedir.¹²⁴ Üniversitelerde henüz tam olarak bir karma eğitim başlamamış, 1921 yılında Müderrisler Heyeti'nin (Profesörler Kurulu) almış oldukları bir karar sonucunda ilk kez Fen ve Edebiyat Fakülteleri'nde de karma eğitime başlandığı görülmektedir. Bu kararın alınmasında kız öğrencilerin cesaretle bu isteği bildirmelerinin de payının büyük olduğu düşünülmektedir. Ardından 1922 ve 1923 yıllarında da sıra ile Hukuk ve Tıp Fakülteleri'nin de karma eğitime geçtikleri belirtilmektedir. Türk Kültür hayatında iz bırakmış ilk üniversite mezunları arasında Zehra Celasun, Şükufe Nihal, Seniha Hızak, Süreyya Ağaoğlu ve Tıp Fakültesine girebilmek adına yapılan mücadelelerde dikkat ve yine alanlarındaki başarıları ile Prof. Dr. Müfide Kâzım (Kutay), Dr. İffet Naim Onur, Dr. Suat Rasim, Dr. Fatma Celal gibi isimleri sayabiliriz.¹²⁵

Fotoğraf 18. İstanbul İnas Darülfünunu

Kaynak: <https://www.sarrafoglu.com/osmanlida-hanimplara-mahsus-universite/> 08.07.2019

Atatürk'ün yapmış olduğu inkılaplar içerisinde önem verdiği konulardan birisinin de Milli Eğitim olduğu söylenmektedir. 1923 Mart'ında Atatürk Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış söylevinde, Eğitim ve Öğretim sorumluluğunu Maarif Vekâleti (Milli Eğitim Bakanlığı) kontrolünde toplayacağını bildirmektedir. 3 Mart 1924 gün ve 430 sayılı Tevhid-i Tedrisat

¹²⁴ Özkiraz ve Arslaner, a.g.e., s.4

¹²⁵ Göksel, a.g.e., s.136

(Öğretimin Birleştirilmesi kanunu çıkarılır)¹²⁶ Türk kızlarına eğitim eşitliği sağlanması ise, 20 Nisan 1924 tarihinde Teşkilat-ı Esasiye Kanunu'nun (İlk Anayasamız) 87. Maddesi “ilköğretim zorunluluğu” eklenip değiştirilerek Anayasada zorunlu haline getirilmiştir.¹²⁷

*Cumhuriyet Döneminde Karma eğitim ortaöğretim düzeyinde başlatılmış ve yaygınlaşmıştır. 1927-1928 öğretim yılı başında 23 karma, 12 kız, 34 erkek ortaokulu vardı. 1935- 1936' da ise 85 karma, 10 kız, 5 erkek ortaokulu vardı. Karma eğitimin liselere yayılması ise 1930'dan sonra gerçekleşmiştir. 1923'de Türkiye'de 9 kız, 14 erkek lisesi vardı. 1934-1935 öğretim yılından itibaren tek lisesi bulunan illerdeki 19 lisede karma öğretime geçilmiştir*¹²⁸

1927 yılında Türk kadınının okuma yazma oranı yüzde 5,4'dür. UNESCO' nun raporlarına göre Batı ülkeleri ile karşılaştırma yapıldığı zaman kız öğrencilerin devam etme rakamları ileridedir.¹²⁹

Atatürk'ün yazı reformunu gerçekleştirmeden önce İstiklal Savaşı devam ederken dönemin bu konuda en yetkili kişisi Halide Edip ile görüştüğü aynı zamanda da “Türkçe” nin de batılılaşması konusunda tartışmalar yaptığı bilinmektedir.¹³⁰

*1923-1924 yılları arasında Türkiye'de ilkokullarda 63.000 kız öğrenci bulunmaktayken, 1970-1971 yıllarında bu rakam 2.000.000'u bulmuştur. Ortaokullardaki kız öğrenci sayıları ise aynı yıllar karşılaştırmasında 1,1128'den 200.000'e; liselerde ise 166'dan 64.000' yükselmiştir. Üniversite seviyesinde ise tek üniversite olan İstanbul Darülfünun'da 160 olan kız öğrenci rakamı, 1970-1971'de 16.000'e ulaşmıştır. 1933'te ise üniversitede kadın öğretim üyesi bulunmamaktayken, 1970-1971'de 1500 kadın öğretim üyesi bulunmaktaydı.*¹³¹

¹²⁶ Göksel, a.g.e., s.159-160

¹²⁷ Göksel, a.g.e., s. 160

¹²⁸ Akyüz, a.g.e., s.398

¹²⁹ Göksel, a.g.e., s.181

¹³⁰ Göksel, a.g.e., s.161

¹³¹ Göksel, a.g.e., s.163

1934'lerden itibaren çok sayıda Erkek, Kız Sanat ve Yapı Enstitüleri, Ticaret Okulları, 1934-1935'te Kız Teknik, 1937-1938'de Erkek Teknik Yüksek Öğretmen Okulları açılmıştır. 1955-1956'da Ticaret ve Turizm Yüksek Öğretmen Okulu, 1974-1975'te Endüstriyel Sanatlar Yüksek Öğretmen Okulu açılmıştır.¹³²

1965 yılındaki istatistiklere ve dünya ortalamalarına bakacak olursak;

6 yaşından büyük okuma çağındaki kızların okula gitme oranı dünyada % 28'dir. Bizde % 40 olarak hesaplanmıştır.

6-11 yaşlar arasında temel öğretim gören kızlar Avrupa'da % 90, Kuzey Amerika'da % 47, Latin Amerika'da % 70, Asya'da % 54, Afrika'da % 37, Bizde ise % 72'dir.

12-17 yaş arası orta öğretim dönemdekiler: Amerika'da % 95, Avrupa % 83, Asya'da % 24, bizde % 34'dür.

1970 Genel Nüfus Sayımı sonuçlarına göre, ev kadınlarından 8.725.821'i okuma yazma bilmemektedir. 2.978.285 kadınıımız ilkokulu, 367.359 kadınıımız ortaokulu. 123.280 kadınıımız liseyi, 137.274'ü sanat okullarını ve 41.468'i de yükseköğretim kademelerini bitirmiştir.¹³³

1980 yılında okuma yazma bilmeyen genç kadınların sayısı, erkeklerin sayısının 3.5 katıdır.¹³⁴

Araştırmalar Cumhuriyet döneminde yükseköğrenim görebilen kadınların, kentsoylu ve yüksek gelir grubundan ailelerin kızları olduğunu ortaya çıkarmaktadır.¹³⁵

Mustafa Kemal Atatürk kadının eğitim alması ve toplum içinde erkek kadar etkin rol almasını sağlamak için yoğun çaba sarfetmiş bunu her zaman milletlerin uygarlık seviyesine erişmesinde sadece erkeklerin rol almasıyla

¹³² Akyüz, a.g.e., s.371

¹³³ Göksel, a.g.e., s. 183

¹³⁴ Tekeli, a.g.e., s.1202

¹³⁵ Tekeli, a.g.e., s.1203

mümkün olamayacağı bilincine sahip olarak mücadelesini vermiştir. Tüm bu mücadelelerin sonucunda kadına düşen görev kazanılan hakları sonuna kadar kullanabilmektir fakat görülmektedir ki haklarını kullanan ve kadınlar için mücadele veren eğitimli kadınlardan oluşmaktadır.

Tablo 4. Nüfusun Okuryazarlık ve Cinsiyete Göre Dağılımı

TABLO 5: NÜFUSUN OKURYAZARLIK VE CİNSİYETE GÖRE DAĞILIMI.(%)

Sayım Yılı	Toplam	Erkek	Kadın	Okuma-Yazma Bilmeyen		Okuma-Yazma Bilien	
				E	K	E	K
1935	12862754	6213276	6649478	70.65	90.19	29.35	9.81
1940	14900126	7440395	7459731	63.80	87.08	36.20	12.92
1945 (1)	15166911	7565317	7601594	56.33	83.16	43.67	16.84
1950 (2)	17856865	8944072	8912793	54.26	80.15	45.34	19.35
1955	19366996	9819568	9547428	43.94	74.14	55.79	25.52
1960	22542016	11491184	11050832	46.33	75.11	53.59	24.83
1965	25664797	13073518	12591279	35.86	67.11	64.04	32.83
1970	29273361	14798036	14475325	29.69	58.20	70.31	41.80
1975	33530605	17256413	16274192	23.74	49.45	76.02	50.47
1980	37523623	18999101	18524522	20.01	45.32	79.94	54.69
1985	43112337	21800854	21311483	13.45	31.77	86.35	68.02

(1) 2 ve daha yukarı yaştaki nüfus
(2) 5 ve daha yukarı yaştaki nüfus

Kaynak: Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, tablo5, s.94

1935-1985 yılları arasında özellikle 1940’larda II. Dünya Savaşı’nın sebep olduğu ekonomik kriz ve ülkemizde erkeklerin silahlı altına alınması diğer alanlarda olduğu gibi eğitim alanında da kadınlara olumsuz etkilerini göstermiştir. Devam eden süreçte 1950’lerde çok partili geçiş, kırsal alandan kentlere göçüşün hızlanması, şehirleşme, o dönemki güncel siyasi ortam da kadınların toplum içindeki pozisyonlarına yön vermiştir. İlave olarak 1980 sonrasında başlatılan okuma-yazma

seferberliğine katılım sağlayan kadın ve erkeklerin oranları karşılaştırıldığında, okuma-yazma bilen birey sayısı daha net ortaya çıkmaktadır.¹³⁶

Tablo 5. Resmi ve özel liselerde sayısal gelişmeler

Öğretim Yılı	Okul	Öğrenci			Öğretmen		
		Erkek	Kız	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam
1923-24	23	—	—	1.241	—	—	513
1930-31	57	4.333	1.366	5.699	542	95	637
1940-41	82	18.881	5.981	24.862	1.110	434	1.544
1950-51	88	17.526	4.643	22.169	1.120	834	1.954
1960-61	194	56.016	19.616	75.632	2.394	1.825	4.219
1970-71	518	173.885	70.684	244.569	6.977	4.242	11.219
1979-80 ¹	1.108	341.969	189.791	531.760	22.438	13.760	36.198
1983-84 ²	2.496	534.357	293.610	827.967	51.714	30.229	81.943
1988-89 ²	2.968	799.350	447.194	1.246.544	37.639	62.910	100.549
1991-92	4.089	965.488	615.241	1.580.729	71.619	48.364	119.983
1997-98	5.924	1.336.989	926.457	2.263.446	87.281	55.691	142.972
2000-01 ²	6.244	1.548.395	1.058.599	2.606.994	—	—	141.444
2003-04	6.512	2.126.438	1.466.966	3.593.404	95.158	64.891	160.043

Tablo 28. Resmi ve Özel Liselerde sayısal gelişmeler

Kaynak: Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi(15. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2009, Tablo 28, S.357

Tablo 6. Haziran 1982'de yükseköğretim kurumlarının sayısal durumu 1 gündüz, akşam ve Anadolu liselerini kapsar 2 her çeşit liseyi kapsar

Haziran 1982'de, mevcut üniversite, akademi ve yüksek okullarla ilgili bazı sayısal bilgiler şöyledir:

Yüksek Öğretim Kurumları	Sayı	Bağlı kurum ve okulların sayısı	Öğretim elemanı sayısı	Öğrenci sayısı
Üniversiteler	19	154	15.677 Prof. 2.267 Doç. 2.540 Asis. 8.021 Öteki Pers. 2.849	133.371 E. 93.365 K. 40.006
Akademiler	24	79	3.473	65.222
Millî Eğitim Bakanlığına bağlı Yüksek Okullar	109	—	2.705	48.633
Diğer Bakanlıklara bağlı Yüksek Okullar	18	—	341	8.223

Tablo 29. Haziran 1982'de yüksek öğretim kurumlarının sayısal durumu

Kaynak: Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi(15. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2009, Tablo 29, S.367

¹³⁶ Doğramacı, a.g.e., s-97

Tablo 7. Okuryazar Nüfusun Bitirilen Son Öğretim Kurumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı

TABLO 7: Okuryazar Nüfusun Bitirilen Son Öğretim Kurumu ve Cinsiyete Göre Dağılımı

E. Erkek
K. Kadın

Okuryazar nüfusun toplam içindeki oranı										Okuryazar nüfusun kendi içindeki oranı									
Bir öğrenim Kr. Bit.meyen		İlkokul		Ortaokul ve dengi okul		Lise ve dengi		Yüksekokul ve fakülte		Bir öğrenim Kr. Bit.meyen		İlkokul		Ortaokul ve dengi okul		Lise ve dengi		Yüksekokul ve fakülte	
E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K	E	K
34.80	38.68	51.41	48.53	7.02	5.24	4.90	4.20	1.87	1.35	60.13	39.87	64.09	35.91	69.71	30.29	66.70	33.24	79.45	29.55
27.33	30.69	56.28	57.55	8.71	6.10	6.14	4.84	2.03	0.82	58.72	41.28	60.97	39.03	68.26	31.74	66.67	33.03	79.79	20.21
23.04	26.81	55.27	57.50	9.52	8.63	8.03	6.74	4.14	2.12	56.32	43.68	59.05	40.95	67.65	32.35	64.13	35.87	74.51	25.49
21.84	26.53	55.12	57.84	9.80	8.00	9.46	7.27	3.78	1.66	51.67	48.33	55.28	44.74	65.85	34.15	62.60	37.20	74.78	25.22

Kaynak: Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, tablo 7-8-9, s.99-102

Tablo 7’de; okur-yazar nüfusun bitirilen son öğrenim kurumuna göre dağılımı incelenince; 1970-75-80 ve 85 yıllarında hiçbir öğrenim kurumunu bitirmeyen 11 ve yukarı yaşlarda kadınların oranında bir azalma görülmektedir. Bununla birlikte bu yılların tamamında kadınların oranının erkeklerin oranlarından yüksek olduğu görülmektedir. Aynı dönemde ilkokul mezunu olan kadınların oranı diğer kategorilerin aksine erkeklerin oranından yaklaşık %2 kadar yüksektir. 1970’den 1985’e ilkokul mezunu kadın oranında bir yükselme görülmektedir.

Ortaokuldan mezun olmuş kadın oranı incelendiğinde 1970-1985 yılları arasındaki oran %7’nin altında olduğu görülmektedir.

1970-1985 yılları arasında lise ve dengi okul mezunları içinde cinsiyet dağılımları incelendiğinde bu okullardan mezun olan kadın sayılarının erkek sayısı altında kaldığı görülmektedir. Toplam kadın nüfusu içinde lise ve dengi okuldan mezun kadın sayısının fazla olmadığı; nüfustaki artışa rağmen bu okullardan mezun olan kadın sayılarında çok az bir artış olduğu görülmektedir.

Yüksekokul ve fakülte mezunu kadınların oranı tablodan da görüleceği gibi 1975 yılında düşme göstermiş, daha sonraki yıllarda tekrar yükselmeye başlamıştır. 1985 yılı verilerine göre toplam kadın nüfusun sadece % 1.7’sini yüksekokul ve fakülte mezunu kadınlar oluşturmaktadır. Aynı yıl için erkeklerin oranı % 4’e

yakındır. Yüksekokul ve fakülte mezunu kadın oranlarındaki artış daha önceki kategorilerdeki kadar olmamıştır. Son 15 yıllık dönemde bu oran sadece % 0.31'lik artış göstermiştir.

Tablo 7'den görüldüğü gibi, 1970 yılında kadın nüfusun % 60'ı ilkokul dahil bir öğretim kurumunu bitirirken, 1985'de kadın nüfusun % 73.5'i bir öğretim kurumundan mezun olmuştur.

Cumhuriyetin ilanından bugüne kadar yükseköğrenimde okumuş ve okullarını bitirerek mezun olmuş kız öğrenci sayısında artan bir ivme ile artış gözlemlenmektedir. Yeni iş olanaklarının yaratılması ve kızların okula gönderilmesine ilişkin inancın toplumun her kesiminde yaygınlaşması göz önüne alındığında bu sayının gelecekte de artarak devam edeceğine hiç kuşku yoktur.

Üniversitelerde kız öğrencilerin her alana eşit olarak dağıldığı söylenemez. Örneğin; Tablo 8'de kız öğrencilerin sayıca en yoğun olduğu ilk üç bölüm, dil ve edebiyat, sanat ile matematik ve fen bilimleridir. Bu dallarda kız ve erkek öğrenci oranları arasında büyük fark yoktur. Buna karşılık sağlık bilimlerindeki kız öğrenci oranı, erkek öğrenci oranının yarısından biraz fazladır. Ayrıca, teknik bilimlerde de öğrenim gören öğrencilerin % 80.3'ünün erkek olmasına karşılık geriye kalan % 19.7'si kızdır.

Tablo 8. Bu değerler 1983-84 öğretim yılına ait verilerle karşılaştırılırsa kız öğrencilerin değişik alanlara dağılımının 1984-85 öğretim yılına benzer olduğu görülür.

TABLO 8:Yükseköğretim Kurumlarında Kayıtlı Öğrencilerin Bölümlerine Göre Cinsiyet Dağılımı
% (1983-1984) (1984-1985)*

BÖLÜM	1983-84 Öğretim Yılı			1984-85 Öğretim Yılı		
	Lisans %	Önlis. %	Genel %	Lisans %	Önlis. %	Genel %
Türkiye Top. K	33.97	31.6	33.71	31.57	30.38	31.43
E	66.03	68.4	66.29	68.43	69.62	68.57
Dil ve Ed. K	51.25		51.25	51.92		51.92
E	48.75		48.75	48.08		48.08
Matematik K	43.51		43.51	43.08		43.08
E	56.49		56.49	56.92		56.92
Fen Bil. K	39.23		39.23	37.10	33.76	33.09
E	60.77		60.77	62.90	66.24	66.91
Sosyal Bil. K	32.49		32.49	29.57		29.57
E	67.51		67.51	70.43		70.43
Uygulamalı K	35.57	40.63	36.30	31.86	41.04	33.36
E	64.43	59.37	63.70	68.14	58.96	66.64
Sos. Bil. K	21.96	13.49	20.41	21.88	11.63	19.70
E	78.04	86.51	79.59	78.12	88.37	80.30
Ziraat ve K	27.71	4.20	27.60	27.81	9.34	27.61
E	72.29	95.80	72.40	72.19	90.66	72.39
Ormanlık K	45.70	63.91	47.54	45.90	53.41	56.86
E	54.30	36.09	52.46	54.10	46.59	43.14

(*) ÖYSM İstatistikleri, Bilkent, Beytepe, Ankara.

Kaynak: Emel Doğramacı, Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü (2. Baskı) Doğu Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992, tablo16, s.112

Tablo 9. 2008’de ülkede 6 yaş ve üst yaş grubunda okuma yazma oranı erkeklerde %89, kadınlarda %81 ve genelde de %85,7’dir.

Tablo 9: 1987-1991 Öğretim Yıllarında Yükseköğretim Lisans ve Lisansüstü Programlarına Kayıtlı Öğrenci Dağılımı

Öğretim Yılı	Cinsiyet	Lisans		Lisansüstü (Master ve Doktora)	
		Sayı	Yüzde	Sayı	Yüzde
1987-88	T	523502	100	24616	100
	K	177345	33.87	85.81	34.86
	E	346157	66.12	16035	65.14
1988-89	T	551718	100	27058	100
	K	188148	34.10	9639	35.62
	E	363570	65.90	17419	64.38
1989-90	T	635829	100	33049	100
	K	215927	33.96	11806	35.72
	E	419902	66.04	21243	64.28
1990-91	T	695710	100	36711	100
	K	236332	33.97	13301	36.23
	E	459378	66.03	23410	63.77

1987-91 döneminde yükseköğretim kurumlarının lisans ve lisansüstü programlarına kayıtlı kız ve erkek öğrencilerin oranları arasında hâlâ iki katına varan bir farklılık görülmektedir.

Kaynak: Yahya Akyüz, Türk Eğitim Tarihi(15. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2009, Tablo 28, s.406

1.2.2 Avrupa Kadını ve Eğitim

Kadınların eğitim görmesi Avrupa tarihinde de en eski çağlardan beri zaman zaman kabul edilemeyen bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak Antik Çağ ve Ortaçağ öncesinde Antik Mısır, Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu gibi ülkelerde yüksek öğrenimde kadınlar genellikle görülmemekle birlikte, kadınların bu alanda ki varlıkları imkansız olarak da değerlendirilmemektedir. Ancak klisenin de koyduğu ağır kuralların da etkisi ile kadınların eğitim ve öğretim hayatında etkin olarak yer alması bazı dönemlerde sekteye uğramıştır. Bu kısıtlamının sadece manastırlara yüklü bağış yapan zengin ve soylu ailelerin kız çocukları için genişletildiği göze çarpmaktadır. Ortaçağ döneminde yükseköğrenim görmüş az sayıda kadınlara örnek olarak 11.yy.da yaşadığı bilinen ve Salerno Tıp Okulu'nda pratisyen hekim olarak çalışan Trotula di Ruggerio gösterilebilmektedir. Onu tıp alanında farklı kılan şeyler tıp alanında yazmış olduğu makaleler ile eşi ve çocukları ile üzerinde çalıştığı "Practica Brevis" isimli tıp ansiklopedisidir.¹³⁷

Avrupa Eğitim tarihinde birçok düşünürün de, eğitim konusunda çalışmalarda bulunduğu belirtilmektedir. Bunlardan birkaç tanesi kızların ve kadınların eğitim konusuna değinmektedir. Rönesans devrinde büyük etki bırakan pedagoğ, aynı zamanda teolog ve filozof olan Juan Luis Vives (1492-1540), hümanizm akımı ve katolik klisesi öğretilerine bağlı bir görüşle eğitim konusuna değinmektedir.¹³⁸

Vives Hristiyan kadınlarını eğitime üzerine kaleme aldığı ve İngiliz Kraliçesine ithaf edilen "De institutione feminae christiane -1523" isimli kitabı ile pedagoğ olarak ünlenmiştir. Ona göre kadının eğitim temel olarak ahlaki bir tutumla ele alınmalıdır. Ahlak temizliği en önemli husustur. Bahse konu kitap 3 bölümden oluşmakta olup; birinci bölümde doğum ve evlilik arası dönemdeki ahlaki ve dini eğitimi, ikinci bölüm evli kadının ve annenin görevlerini belirler, üçüncü bölüm ise dul kadınların görevlerini tanımlamaktadır.¹³⁹

¹³⁷ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1n_haklar%C4%B1 2 şubat 2012 saat 16:26

¹³⁸ Kemal Aytaç, Avrupa Eğitim Tarihi(Ocak 2009), Doğu Batı Yayınları, 2009, s.119

¹³⁹ Aytaç, a.g.e., s.119

Rönesans devrinin bir başka önemli düşünürü olan, Reformasyon akımına bağlı bulunan Martin Luther (1483-1546) "Evlilik hakkında bir konuşma" 1519 adlı yazısında da belirtildiği üzere çocukların küçük yaşlardan itibaren dini bir eğitim ve öğretimden geçirilmeleri gerektiğine değinmektedir. Amacı Tanrı'ya yakın olmak ve zararlı dünyevi duygulardan uzak durmaya çalışmak olan eğitim sisteminde cezaya yer veren disiplinli bir eğitimden söz edilmektedir. Üniversitelerde dini eğitime daha çok yer verilmesi gerektiğini savunan Luther, kızlar içinde okullar açılmasını ve bu okullarda hergün bir saat incil dersi verilmesi gerektiğini söylemektedir. 1520'li yıllardan itibaren maddi sıkıntılar yaşayan Almanya'nın bazı bölgelerinde, eğitim ve öğretim alanında da gerileme yaşanmaya başlandığı belirtilmektedir. Ülke yönetiminde söz sahibi olan kişilere okulların desteklenmesi yönünde bir çağrı da bulunan Luther'in, eğitim ve öğretimin ayakta durması ve çoğalması açısından birçok çaba sarfettiği görülmektedir.¹⁴⁰

Metod Çağında; Aristokrat eğitim teorileri üzerinde yapılan çalışmalara, François de Salignac de la Mothe de Fenelon (1651-1715) özellikle kızların eğitimine yönelik görüşlerini kaleme aldığı iki eseri ile katılmaktadır. Bahse konu eserler Kızların Eğitimi (Education des filies- 1687) ve Télémaqué'in başından geçenler (Les Aventures de Télémaque, fils d'Ulysse- 1699) dir. Bu eserlerden "Kızların Eğitimi"nde özellikle aristokrat ailelerden gelen kız çocuklarının eğitilmesine yönelik hususlar yer almaktadır. Feneleo bu eğitimin ailede ve ilave olarak özel eğitimler tarafından verilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Ona göre kadın toplum ahlakının temel yapı taşıdır.

Fenelon'a göre "Tabiat" kavramı esas alınmaktadır ve eğitim/öğretim de çocukların tabiatlarının incelenmesinin gerektiğini vurgulamaktadır. Çocuklara iyi örneklerin sergilenerek, çocukların bu iyi örnekleri taklit edilmesine çalışılmalıdır.

Fenelon savunduğu ılımlı eğitim tarzı ile eğitimin erken yaşlardan itibaren sabırla ve oyunlarla eğlenceli hale getirilerek verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Kızların özellikle fazla hassas ve çekingen olarak

¹⁴⁰ Aytaç, a.g.e., s.125

yetiştirilmesini hata olarak değerlendirmekte ve bunun önüne geçmeye çalışmıştır. Kadının aile içinde bulunduğu önemli konum nedeni ile bir anne olarak temel birtakım bilgiler ile donatılmış olmasını savunmaktaydı. Bu donanımın ise din, ekonomi ve hukuk eğitimi ile sağlanabileceğini düşünmektedir.¹⁴¹

Fotoğraf 19. 19. yüzyıl Avrupa Kadın Eğitimine Bakış

Kaynak: <https://19thct.com/2017/09/25/guest-post-womens-education-in-19th-century/> 08.07.2019

Aydınlanma çağına kadar kızların ve kadınların eğitiminin; ev kadını ve ev yönetimindeki hayatlarına hazırlık olarak verilen dersler ile güzel sanatlar, el sanatları ve ev ekonomisi dersleriyle sınırlandırıldığı belirtilmektedir.¹⁴²

Aydınlanma çağında ortaya çıkan Ansiklopedi hareketi de halk tarafından ihtiyaç duyulan öğrenim ve bilgi ihtiyacına cevap vermek adına gerçekleşen bir hareket olup, bu hareketin Fransa'daki en önemli temsilcilerinden biri de 1713-1784 yılları arasında yaşamış olan Dennis Diderot olmuştur. Diderot görüşlerini Rus hükümeti için hazırlamış olduğu Eğitim Reformu Planı'nda ortaya koyarken, anılan plandaki ilk şart olarak da halkın bütünü için genel bir eğitim ve öğretimden geçirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Diderot bu tezinin önemini "Öğretim, insanlara onur verir ve kölelik için doğmamış olduklarının bilincine erdirtir" sözü ile desteklemektedir. Onun okul sistemi ilkökul veya halkokulu, liseler veya sanat okulları, fakülte veya yüksekokullar olmak üzere üç kademedен oluşmaktadır. Ayrıca ekonomik ve

¹⁴¹ Aytaç, a.g.e., s.119

¹⁴² http://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1n_haklar%C4%B1 2 şubat 2012 saat 16:26

sosyal hayatın gerekliliklerini karşılamak adına çeşitli mesleki ve teknik okullar da bu kademeler arasında yer bulmaktadır. Diderot ayrıca tüm bu okulların kontrolün de devlet idaresinde olması gerektiğini savunmuştur. Diderot bu model içerisinde ayrıca toplum içerisindeki her bireyin Entellektüel Eğitim, Ahlaki Eğitim ve Estetik Eğitim olmak üzere üç farklı eğitimden oluşan bir eğitimi de gerekli görmüştür. Burada "Entellektüel Eğitim" zihnin işlenmesi, aydınlatılması ve geliştirilmesi; Ahlâkî Eğitim ise insanları "hakseverlik" ve "güvenirliğe" göre yetiştiren bir eğitim süreci; Estetik Eğitim ise, insanlarda ince zevklerin kazanılmasına hizmet eden bir eğitim süreci olarak tanımlanmaktadır. Diderot Rus hükümeti için hazırladığı reform planında aslında bir Deist ve Ateist olmasına rağmen görüşlerini yumuşatarak okullarda din dersi eğitimini bile tavsiye etmiştir. Diderot eğitim reform planında el aldığı eğitim fikrini her iki cinsiyet için de ortak olarak düşünmektedir. O eğitim ve öğretim alanında yeni metotlar kullanılmasını hedeflerken ilkokullarda çocukların okuma-yazma, hesap ve din derslerinin yanısıra ahlaki ve politik sorunlar ile meslekler üzerinde de gerekli bilgileri almasını da ifade etmiştir. Diderot eğitim ve öğretimde öğrencilerin anlama yetenekleri doğrultusunda, basitten zora doğru ve gözleme dayalı olarak gerçekleştirilmesini planlamıştır.

143

Aydınlanma çağını başlatan aydınlanma hareketinin İngiltere, Fransa ve Almanya'da ortaya çıktığı görülmektedir. Fransa'daki hareketin Fransız Devrimi'ne sebep olduğu düşünülmektedir. Fransız Devrimi ile ortaya çıktığı düşünülen "Özgürlük, Eşitlik ve Kardeşlik" ilkelerinin gerçekleşmesinde eğitim ve öğretimin etkisinin çok büyük olduğu görülmektedir. Çünkü toplumun her kesimine bu eğitim ve öğretimin sağlanması ile devrimin gerçekleştirilmiş olduğu açıkça görülmektedir. Fransız İhtilali öncesinde çocuklar temel olarak klisenin idaresi altında olan dini bir eğitim ile eğitilmekteydiler. Ancak Fransız İhtilalini gerçekleştiren kesim ise zorunlu bir insan eğitimine odaklanmakta, eğitimde demokrasi ve eşitliği getirmeyi arzulamaktaydılar. Ancak bu beklenti

¹⁴³ Aytaç, a.g.e., s.173

klisenin her türlü yenileşmeye karşı çıkmasıyla Fransız İhtilalinden çok sonra gerçekleşebilmiştir.¹⁴⁴

Avrupa’da kadınların yükseköğretimde eğitim alıp almamaları yönündeki tartışmalar uzun yıllar devam etmiştir. İlk kadın hareketleri ile birlikte mesleki eğitim hakkı için mücadele vermişlerdir. Avrupa tarihinde kadınların eğitime yönelik olarak 1840 yılında; ilk kadın öğrencilerin dinleyici olarak Zürih Üniversitesi’ne gelmelerinden sonra kadın öğrenci kayıtlarındaki artışın 1863’te başladığı belirtilmektedir. 1892 yılında tarih konularında çalışmalarıyla tanınan yazar Ricarda Huch bu üniversiteden mezun olmuştur. 1849 yılında Avrupa’da kurulan ilk kolejin Londra Üniversitesi olduğu değerlendirilmektedir.¹⁴⁵

Fotoğraf 20. Zürih Üniversitesi

Kaynak: <http://www.pervinkaplan.com/detay/isvicre-universiteleri-kendi-sinavini-yapiyor/310>
08.07.2019

Endüstrileşme çağı öncesinde Klasik-İdealist Dönem olarak adlandırılan dönemde devlet idaresinde zümresel toplum düzenlerinin yıkılarak hukuk devleti özelliğini taşıyan milli devletlerin kurulması gündeme gelmiştir. Bu dönemde eğitim alanında kısıtlı ilerlemeler kaydedilirken, ortaya çıkan eserlerin genel olarak felsefe, edebiyat ve müzik alanlarında olduğu görülmektedir. Bu dönem ayrıca “İçe Dönük Dönem” olarak da adlandırılmaktadır. Endüstri

¹⁴⁴ Aytaç, a.g.e., s.119

¹⁴⁵ http://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1n_haklar%C4%B1, 2 şubat 2012, saat 16:26

döneminin başlaması ile “Dışa Dönük” bir dönem başlamıştır. Dışa dönük dönemde toplum içindeki sosyal ve ekonomik sorunlar ile ilgilenilmeye başlanmış ve bu durum eğitim ve öğretimde de değişimlere yol açmıştır. Bu dönemde eğitim politikaları da değişmiş, 20. Yüzyılda ortaya çıkacak “Reform Pedagojisi” akımlarının ortaya çıkmasına temel teşkil etmiştir. ¹⁴⁶

19. yüzyılın ortalarına kadar Fransa, İngiltere ve Amerika Birleşik Devletleri’nde de kadınların eğitimden istedikleri kadar faydalanamadığı görülmektedir. 1870 yılından itibaren kadınların da eğitim görebileceği üniversitelerin sayısında da artış yaşandığı görülmektedir. Kadınların eğitim alma durumlarına göre bu üç ülke sıralandığında Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Fransa şeklinde bir sıralama ortaya çıkmaktadır. Kadınların yükseköğretimde fırsat bulmalarının hem kendilerini daha iyi tanımada, hem de yeteneklerini ortaya çıkarmada önemli bir kilometre taşı olarak değerlendirilmektedir. Kadınların sahip olacağı bu farkındalıklar sayesinde daha bilinçli bir siyasi ve toplumsal halk mücadelesi ortaya konmasında büyük önem arz edecektir. ¹⁴⁷

¹⁴⁶ Aytaç, a.g.e., s.245

¹⁴⁷ Crane, a.g.e., s.147

2. KADINDA GİYİM VE EĞİTİM İLİŞKİSİ

Giyim, insanın saçından başlayarak ayağına kadar kullandığı ve giydiği; saç şekli, aksesuarı, makyajı, elbisesi, çamaşırı, başa ve ayağa giyilen eşyaların tümü olarak tanımlanmaktadır. Giyim zengin veya fakir tüm insanların en öncelikle sahip olduğu bir nesnedir. Dünyaya gelen insan evladı ilk doğduğu andan ölümüne kadar ilk öncelikle korunma ihtiyacından dolayı giyinmek istemektedir. Örtünme güdüsünün ise ailenin ortaya çıkması ise başladığı ve zamanla gelenek haline geldiği düşünülmektedir. Örtünmeyi ve giyinmeyi etkileyen faktörler arasına ise zamanla toplumsal ve estetik değerler, dinsel inançlar ve uygulamaları, cinsiyet, yaş, tabaka ve meslekler ve o andaki sosyal durumların (evlenme, gömülme, yas gibi) girdiği söylenmektedir.¹⁴⁸

Kişilerin giysi seçimleri, yaşam tarzlarındaki kültürel alışkanlıklarını, eğitim düzeylerini ve estetik beğenilerini açığa çıkartmaktadır.

Türkiye’ de kadınlara siyasi ve sosyal bir şuur daima giysiyle, giysinin geliştirilmesi üzerinde sağlanmaya çalışılmıştır. Kadınlara önce giysi ile ilerleme sağlamaları istenmiştir. Fikirlerdeki ve zihinlerdeki ilerleme sonraya ertelenmiştir. Giysinin zihinleri değiştirmeye başlaması ise Kız Sanayi Mekteplerinin açılışından sonra ilerlemiş bunun ardından gelen olgunlaşma enstitüleri giyim konusunda yapılması gereken ilerici misyonu üstlenmişlerdir.¹⁴⁹

XX. yüzyıl Türk Tatar Edebiyatında saygın bir yere sahip olan çalışmaları batılı tarzda gelişim göstermiş, edebi eserlerinin yanı sıra eğitim ve yayın faaliyetleri ile de tanınmış edebiyat adamı Fatih Kerimi; aynı zamanda kadın konusu ve kadınların eğitimi ile de araştırmalar yapan edebiyatçıdır. Vakit gazetesi muhabiri olarak Balkan Savaşının etkilerini takip etmek ve ülkenin, halkın; siyasi, ekonomik ve kültür durumunu kaleme almak amacı ile 1912-1913 yılları arasında Türkiye’ye gelerek dört ay kadar bir süre zarfında

¹⁴⁸ Mahmut Tezcan, Giyim Olgusuna Sosyo Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı, 1983, s.255

¹⁴⁹ Fatma Karabıyık Barbarosoğlu, Moda ve Zihniyet(3. Baskı), İz Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.138

İstanbul'da bulunmuştur. Bu ziyaretin bizi ilgilendiren kısmı Kerimi'nin, İstanbul'daki kadınların ve kadınların eğitim konularına dair gözlemlerini ifade ettiği mektuplarında kaleme aldığı yorumları olmuştur. Kerimi'nin İstanbul'a geldiğinde dikkatini çeken ilk şey Kandilli 'deki Kız Lisesi olmuştur, ülkedeki siyasi çekişmelerden ve Türk halkının Avrupalılaşmaktan yana ve dinden uzaklaşacaklarına dair korkuları yüzünden lisenin bir türlü açılmamasını tespit ettiğini ifade etmiştir. Fakat dikkatini çeken ve anlam veremediği bir konu daha vardı ki buda Rumeli ve Anadolu yakalarında bulunan Amerikan kız okullarının açık olması ve korkularından dolayı Kandilli kız Lisesini açtırmak istemeyen halkın kızlarını bu okullara gönderiyor olmalarıydı. Fatih Kerimi İstanbul'a yolculuğu sırasında Rusya'dan savaş yaralılarına gönüllü olarak yardım etmek amacıyla İstanbul'a gelen Müslüman Türk hanımları ile tanışır. Türkçeleri çok iyi olmayan hanımların Hilâl-i Ahmer yani Kızılay İdare Merkezine gitmelerine yardım etmek amacı ile onlara eşlik eder. Burada gözlemlediği bir olay Türk kadınlarına dair bir tespitte bulunmasına sebep olmuştur. Rusya'dan gelen Müslüman Türk hanımlarını Avrupai kıyafetler içinde gören Kızılay merkezinde bulunan kadınlar hemcinslerini görünce şaşkınlıklarını gizleyememişlerdir. Fatih Kerimi mesleği gereği meşhur kişilerle çeşitli röportajlar yapmaktaydı, İstanbul'da da kadınların eğitim durumu ve ülkedeki kadın durumu hakkında bilgi edinmek amacı ile ülkenin önde gelen kadınları ile görüşme yapmak istemektedir. Araştırmaları sonucunda üç değerli isme zorda olsa ulaşmıştır. Bu kişiler ünlü romancı, Türklerin eserlerini okumayı sevdiği Türkçe düşünen ve yazan, Halide Edip Adıvar, Cevdet Paşanın kızı Fatma Aliye, Divan şiirinin son dönemde şiir yazan nadir şairlerden Nigar Hanım'dır. Fatih Kerimi öncelikle Halide Edip Adıvar ile görüşmüştür. Kerimi'nin yanında iki erkek savaş gönüllüsü ile yolculuğu esnasında tanışmış olduğu Rusya'dan gelen Müslüman Türk Hanımlar bulunmaktaydı, Halide Hanım'la beraber ise ilk kız lisesi müdürü Nakiye Hanım bulunmaktaydı. Halide Hanım'ın batılı tarzda giyinmiş olması ve boynuna fular dolması, Nakiye Hanım'ın ise Türk usulü bir giysi giymiş olması Kerimi'nin dikkatini ilk çekenler arasındaydı. Halide Hanım kısaca o dönemdeki kadın konusu ve eğitimi ile ilgili; Balkan Savaşlarının olumsuz yönde etkilemesine rağmen, kız okullarının ıslah edilmeye çalışıldığını kadın klüplerinin ve derneklerinin kadınların gelişimi açısından çaba gösterdiklerini, bilgi aktarımları sebebiyle konferanslar düzenlendiğini

anlatmıştır. Görüşme esnasında dikkati çeken bir başka konu ise pencerelerde bulunan kafeslerdir. Kerimi'ye göre Halide Hanım'ın evinde bulunan kafeslerin sebebi Türk halkının aydın kadın fikrine genel itibarı ile hala açık olmadığı ve Avrupai kıyafet içinde dolaşmanın bir suç sayılması sebebi ile böyle bir önlem alındığı yorumunu getirmiştir. Kerimi'nin görüşme yaptığı Şair Nigar Hanım ise; kadınların giyimi ve eğitimi ile ilgili konularda bir gelişim gösterebilmek için öncelikle kadınların eğitilmesi gerektiğini belirtmiştir. Modern bir giyim sergileyen ve kendisini batılı fikirlerle geliştirmek isteyen kadınların öncelikle hemcinslerinden tepki gördüklerini bu sebeple Türk kadınına bu fikre alıştırmak ve gerekli olgunluğa kadını eğiterek ulaşılabileceğini ifade etmiştir. Kerimi'nin yapmış olduğu bir diğer görüşme, bilgi ve kültüründen oldukça etkilendiği Cevdet Paşanın kızı Fatma Aliye Hanım'dır. Fatma Aliye Hanım kadınların haklarını almadaki en büyük engellerinin, erkeklerin ne kadar okuyup bilgi sahibi olsalar da kadın konusundaki kısır düşünceleri olduğunu anlatmaya çalışmıştır. Bu görüşmelerden ve ifade edilen düşüncelerden de anlaşılacağı gibi 1912-1913 yılları Türkiye'sinde çoğunluk olarak kadın erkek Türk halkı kadının toplum içinde aktif olarak yer almasına ve kadının eğitilmesine taraf değildir. Fakat ilerleyen yıllar içerisinde Atatürk kadına haklarını vermiş Türk halkıda çoğunluk olarak yıllar içinde kadının toplum içinde yer alması ve eğitim görmesi fikrini kabul etmiş ve desteklemiştir. Bugün Türk kadını, haklarını kazanma konusunda Avrupa ve Amerika'daki hemcinslerinden daha ileri bir noktada bulunmaktadır¹⁵⁰

¹⁵⁰Fatma Özkan, Fatih Kerimî'nin Türk Kadınına Bakışı, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Özel sayısı, 2006, s.101-108

Fotoğraf 21. Osmanlı Dönemi Kadın Giyim Örnekleri

Kaynak: <https://www.melihkotbas.com/2017/10/osmanli-devletinde-kadnlar-yeri-ve-yasam.html>
09.08.2019

Cumhuriyet Dönemi boyunca kadının eğitilmiş ve çalışma hayatında olması gerekliliği hep desteklenmiştir. Ülke kalkınması içinde bunun çok önemli olduğu üzerinde durulmuş ve kadının sosyal hayatta fazla ve aktif bir şekilde rol alması gerektiğinden bahsedilmiş. Giyiminde de çağdaşlaşmayla paralel gelişmelerin olması gerektiği üzerinde durulmuştur ve bunun çarşaf ve ferace ile değil batıdan gelen değişikliklerin de incelenerek yeni bir çağdaş okuyan üreten Türk kadın giyiminin oluşturulması beklenmiştir.¹⁵¹ Cumhuriyet Dönemi'nde kadınlar için çok önemli bir yere sahip olan ve kadınlar için mücadele veren dergilerin; dönemin aydın kadınlarının oluşmasına katkısı büyüktür. Bunlardan birisi olan 'Hanımlara Mahsus Gazete' daima yeni kadın kimliği oluşması için gayret göstermiştir. Bu kimlik okuyan-yazan ve yabancı dil bilen entelektüel kadındır.¹⁵² Cumhuriyet Dönemi entelektüel kadınların Fransız modasından ziyade İngiliz modasına uydukları görülmektedir. Bunun sebebi olarak ciddi yürümeye elverişli etekler rahat ceketler gibi giyim detayları gösterilmektedir¹⁵³

19. yüzyılın başlarında, Fransız modasını belirleyen kadınlar dönemin orta ve üst sınıfına bağlı olgun kadınlardı. Paris'te genç ve spor bir tarzdan ziyade daha kadınsı korseli ve orta yaşlı kadın giyim modası hakimdir. Paris

¹⁵¹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.141

¹⁵² Barbarosoğlu, a.g.e., s.143

¹⁵³ Barbarosoğlu, a.g.e., s.147

modasına dair; dönemin en önde gelen moda tasarımcısı Charles Frederick Worth'un oğluna göre, "O günler moda uyan ve hafif meşrep kadınların gerçek kraliçeler oldukları zamanlardı." yorumunda bulunmuştur. Fransa ve İngiltere'ye göre kadın ve kadın eğitimi konusunda biraz daha önde ilerleyen ABD'de 1890'larda kısa etekli ya da spor kıyafetli genç atletik kadın, şömizye bluzlu, kravatlı ve uzun etekli Gibson kızıyla beraber popüler bir sembol haline gelmişti.¹⁵⁴

Fotoğraf 22. 1890

Kaynak: <https://bellatory.com/fashion-industry/Womens-Fashions-of-the-1890s> 09.08.2019

Saygınlık meraklısı, hırslı, toplumda yukarılarda yer almak için başka insanlara karşı acımasız, küçümseyici ev kadınları ile orta sınıfın evlenmemiş kadınları giyimleriyle marjinaldir. Çalışan orta sınıf bekâr kadınlar ise Viktoryen ideale karşıt değerler benimsediklerinden, giyim tarzlarıyla evdeki evli kadınlardan ayrılmış olmaları şaşırtıcı değildir. Bu durum erkeklerden incelikle ayrılan giyim tarzları ile bekâr kadınların baskın olan Viktoryen kültüre direncin başka bir türünü göstermiştir.¹⁵⁵

¹⁵⁴ Crane, a.g.e., s.143

¹⁵⁵ Crane, a.g.e., s.149

Fotoğraf 22. 1900 lerden 1940 lara

Kaynak:<https://medium.com/@mishelmaknoji/the-fashionable-past-fashion-history-from-1900-1940-5814305cc402> 09.08.2019

“*Kıyafet sahip olunan dünya görüşünün aynasıdır.*” Tasarımcılar ve modacılar bir kıyafeti oluştururken kişilerin giysileriyle vermek istedikleri mesajı yansıtmak istediklerini dikkate alarak tasarımlarını gerçekleştirirler. Modanın insan yaşamında henüz olmadığı günlerde toplumların giysiden bekledikleri daha farklıydı. Giysinin çeşitli dillerdeki anlamına bakarak bu beklentiği algılayabiliriz. Araplarda “libas” elbise anlamına gelmektedir. Elbisenin Araplar için anlamı kişiyi her türlü tehlikenden koruyacağı düşünülen bir çeşit korunaktır. İtalyancada ‘costume’ kelimesinin anlamı alışkanlık, görenek, töre, biçim, davranış, tutum, giysi, giyiniş şeklidir. Farsçada giysiye ‘puşeş’ denir anlamı ise gizlemek, bakışlardan uzaklaştırmaktır. İngilizcede ‘dress’ ile ifade edilen giysinin anlamı, düzeltmek süslemek süs yapmaktır. Giysinin Fransızcadaki anlamı ‘habit’, yer tutmak yer yapmak anlamında ifade edilmektedir. Sözlük anlamlarından da anlaşılacağı gibi her millet giysi yoluyla kendi toplumsal özelliklerini ortaya koymaktadır. İngilizler süslenmek, Fransızlar yer edinmek, doğu dünyası gizlenerek göze çarpmamak, batı dünyası ise güzel görünmek adına giysiyi kullanmışlardır.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Barbarosoğlu, a.g.e., s.12

Fotoğraf 23. Yozgatlı Müslüman ve Ankaralı iki Hristiyan kadın

Kaynak: <https://dunyalilar.org/140-yil-once-osmanli-kiyafetleri.html/> 09.08.2019

Giyimle zihin yapısı arasında da bir bağ vardır. Kişinin giyim tarzı sahip olunan zihniyet, ahlak yapısı ve estetik anlayışla ilgili izler taşımaktadır ¹⁵⁷

Türk milletinin giyim-kuşam tarihi beş döneme ayrılmaktadır. Başlangıçtan İslamiyet'in kabulüne, İslamiyet'in kabulünden 19. Asra, 19. Asırdan Cumhuriyete, Cumhuriyetten 1960'lara, 1960'lardan 1990'lara kadar olan dönem.¹⁵⁸

¹⁵⁷ Barbarosoğlu, a.g.e., s.97

¹⁵⁸ Barbarosoğlu, a.g.e., s.144

Fotoğraf 24. Cumhuriyet Dönemi Türk Kadını

Kaynak: <https://sirripenah.wordpress.com/2014/09/15/cumhuriyet-donemindeki-yeni-kadindan-1980-sonrasinin-reel-kadinina/> 09.08.2019

2.1 Giyimi Etkileyen Faktörler

Zaman içindeki giyimin dönüşümü gelenekselden modernliğe geçiş yapmıştır. Geleneksel giyim; statü belirleyen, üst tabakanın taklit edilemediği, iklim şartlarına göre bölgeler arasında farklılık gösteren, giysinin yıllar boyunca değişikliğe uğramaması, hemen hepsinin el işçiliği ile hazırlanması, toplumun ahlak kurallarını yansıtmaması gibi özellikleri ile öne çıkmaktadır. Modern giyim ise şu özellikler ile ortaya çıkmaktadır; üst tabaka giyiminin taklit edilmesi, iklim şartlarının çok fazla dikkate alınmadığı örneğin kot pantolon, modanın etkisiyle sık sık giysilerin değişikliğe uğraması, el işçiliğinin yerinin seri üretimin alması, ahlak kurallarına göre giyinmenin yerini protestocu tavra bırakması¹⁵⁹

Ayrıca giyinmenin insanların dış görünüşleri hakkında da fikir sahibi olmayı önemli ölçüde etkilediği düşünülmektedir. Örneğin bir insanın temiz mi düzenli mi olduğuna karar verirken ilk önce giysinin incelendiği düşünülmektedir.

¹⁵⁹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.24

Dış görünüşü oluşturan, insanın üzerine taktığı, şekillendirdiği ve giydiği herşey aynı zamanda karşısındaki insanı etkilemek ve kendisi hakkında olumlu veya olumsuz bir izlenime sahip olmasını ve kişinin toplumdaki yerini belirlemek anlamında da etkili bir araç olmaktadır. *Bir yazar şöyle der: «Eğer kadın ve erkekler, iş istedikleri zaman giyimlerinin ne kadar dikkatle incelendiğini bilseler, giyimlerine daha çok dikkat ederlerdi».*¹⁶⁰

Kişiliğimize ait bilgileri giysilerimizle anlatabiliriz. İnsanlar bilerek ya da bilmeyerek hakkımızda doğru veya yanlış izlenimlerde bulunabilirler. Bizimde bilinçaltında gizlemek veya sergilemek istediğimiz kişisel özelliklerimiz; yaş, cinsel tercih, davranış, beden, dini inanç, kendine saygı, meslek ve saygınlık gibi özelliklerdir.¹⁶¹

Fayda: Çevreden korunmak amacıyla giysi ortaya çıkmış ve gelişmiştir. İnsanların meslek alanlarına göre de gelişme kaydeden giysilere örnekler ise itfaiyecileri alevden koruyan, ormancıları serin tutan giysiler gibi. Giyimde fayda fonksiyonu estetik kaygı taşımayan bir fonksiyondur yine bir örnek 1850'lerde yayıncı ve kadınların oy hakkı için çalışan Amelie Jenks Bloomer çember eteklerin rahat olmadığını ve kadınların o dönemdeki şekliyle (uzun külot veya büzgülü kısa pantolon) pantolon giymeleri gerektiğini söylemiştir. Bu istek giyim açısından faydacı bir istektir.¹⁶²

Yaş: Yaşa göre yapılan gruplama, satıcıların insanların hayatlarının hangi dönemlerinde ne tür satın alma alışkanlıklarına sahip olduklarını anlamalarına destek olmaktadır. Her yaş grubuna giren nüfusu hakkında bilgi sahibi olmak, olası pazar büyüklüğünün belirlenmesinde ışık tutacaktır. Örnek olarak İngiltere ve ABD'de moda bilincinin 15-24 yaş aralığında azalırken, 25-34 yaş aralığında oldukça yüksek olduğu bilinmekte ve pazar bu verilere göre şekillenmektedir.¹⁶³

Fiziksel Özellikler: İnsanların bedensel özellikleri buldukları bölgeye has genetik faktörleri sergileyebilmektedirler. Örneğin Avrupa'nın batısında

¹⁶⁰ Tezcan, a.g.e., s.256

¹⁶¹ Sue Jenkyn Jones, Moda Tasarımı (1.Baskı), Güncel Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.34

¹⁶² Jones, a.g.e., s.24

¹⁶³ Jones, a.g.e., s.64

insanların daha uzun ve daha ağır oldukları araştırmalar ile ispatlanmış bulgulardır. ¹⁶⁴

Psikografik: Psikografik, insanların moda ya karşı gösterdikleri tutumları (moda ya karşı aktif bir yaklaşım içerisinde mi, yoksa moda ya geç reaksiyon gösteren yaklaşım içerisinde mi oldukları) araştıran bir dal olarak ortaya çıkmaktadır. Örneğin modanın öngördüğü yeni tarzlar, şehirlerde yaşayanlar tarafından kırsal alanda yaşayanlara oranla daha çabuk benimsenmektedir. ¹⁶⁵

Demografik: Nüfus dağılımı ile ilgili olarak insanların sosyo-ekonomik, etnik, gelir düzeyi ve boş zaman faaliyetlerine göre gruplandığı bir yaklaşımdır. Örnek olarak kırsal bir alan ile tatil yöresinde tercih edilen kıyafetler farklılık arz edecektir. Benzer şekilde farklı etnik gruplar farklı renk ve tarzlarda kıyafetleri tercih etmektedirler. ¹⁶⁶

Yaşam Tarzı: İnsanların gündelik hayatlarında ne şekilde yaşadıkları ve nasıl seyahat ettikleri kullandıkları kıyafetlerin seçiminde önemli kriterler olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak bekar erkekler daha çok spor kıyafetlere ilgi duyarken; iş hayatında görev alan kadınlar kombin kıyafetler ile klasik kıyafetlere ihtiyaç duymaktadırlar. ¹⁶⁷

Sosyal Sınıf: İnsanlar yaşamlarında toplumun belirli bir seviyesindeki gruplara aitmiş gibi görünmek için çaba harcamaktadırlar. Örnek olarak Londra'daki Harvey Nichols mağazası üst-orta-sınıf şık giyimin simgesi olarak görülür. ¹⁶⁸

Sosyal davranış: Bu tanım altına toplumdaki boşanmış veya tek ebeveynli aile sayısının artmasının doğurabileceği harcama artışı girmektedir. ¹⁶⁹

Değerler ve Tutumlar: Özellikle satış personellerinin satışlar ve reklamları ne şekilde yönlendireceğine ışık tutan tarz belirleyicileridir. İnsanların çeşitli konulardaki eğilimleri ve tutumlarını saptamak amacıyla

¹⁶⁴ Jones, a.g.e., s.64

¹⁶⁵ Jones, a.g.e., s.64

¹⁶⁶ Jones, a.g.e., s.64

¹⁶⁷ Jones, a.g.e., s.64

¹⁶⁸ Jones, a.g.e., s.64

¹⁶⁹ Jones, a.g.e., s.64

araştırma kurumları aracılığı ile sinema, müzik, otomobiller, politika, eğitim gibi çok farklı alanlarda araştırmalar gerçekleştirilmektedir. ¹⁷⁰

2.1.1 Moda

Modanın anlamı Latince oluşmayan sınır anlamındaki “Modus” kelimesinden gelmektedir.¹⁷¹ Moda, insan ruhunda temellenen bir davranış biçimidir. İnsanda aynı hareketleri yapma yönünde bir eğilim vardır. Bu eğilim kendini alışkanlık şeklinde gösterir. Bu davranışlarla insanların kültür seviyeleri ve uygarlık seviyeleri belirlenir. Tüm sosyal davranışlarımız alışkanlıklarımızın bir ürünüdür, bunlar yememiz içmemiz giyim kuşamımız eğitimimizdir. İnsanoğlunda bulunan bir başka eğilimde bıkkınlık duygusu ve yenilik isteğidir. Bu yenilenme kendini moda olarak gösterir. Bir yaşam tarzı olarak moda, giysimizden saç şeklimize, evimizde kullandığımız gereçlerden taşıt araçlarına, kullandığımız dile, dildeki sözcüklere, hatta yürüyüşümüze kadar yansıyan geniş ve ortak bir davranış, hareket biçimini gösterir.¹⁷²

Moda giyinmenin özelleşmiş bir halidir. Moda yeni tasarımlar oluşturabilmek adına sık sık geçmişe döner; eskiyi hatırlamak, eski giysilerdeki detayların yeni tasarımlar içinde görülmesi, insanların beğenisini kazanır. Geçmiş tarih ve geçmişte yaşanan sosyal ve politik olaylar modayı etkilemiş giysiler zaman içinde kişilerin ve toplumların düşüncelerini ve hayat duruşlarını ortaya koymalarına etken oluşturmuşlardır.¹⁷³

Fransız ihtilali ve sanayi devrimine kadar olan süreçte moda tam anlamıyla şekil almamakla beraber mevcut moda kavramı üst tabakanın, aristokrasinin elindeydi. Devrimlerin sonucunda insanların eşitliği kabul edildikten sonra iyi giyinmek ve giyime yenilikler getirmek tüm insanların tekeline geçmiş moda kavramı tam anlamıyla şekillenmeye başlamış ve tüm insanları etkisi altına almıştır. Zaman içinde Modanın oluşturduğu kalıplara karşı çıkmak bile isyankar gruplar arasında yine kendi modasını oluşturmuştur.

¹⁷⁰ Jones, a.g.e., s.64

¹⁷¹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.27

¹⁷² İsmail Tunalı, Tasarım Felsefesi Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı(3. Baskı), Yem Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.105-106

¹⁷³ Jones, a.g.e., s.24

Çeşitli ülkelerin gelenekleri, moda tarihi ve kostümler alanında bir araştırma yapılacağı zaman görülecektir ki, ayırt edilmeksizin tüm toplumlarda giyim kişilerin sosyal ve kişisel bilgileri hakkında fikir verecek bir araç olarak kullanılmıştır. İnsanların toplumların ne tür oldukları hakkında bilgi edinmek istediğimizde de yine giyim bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Tarih boyunca birçok giyim tarzı sembolik anlamlar kazanmış ve böylece yabancıların tanınması kolay bir hale gelmiştir. Semiyotik bilimi bilginin iletişimini sağlayan işaretleri ve sembolleri araştıran bir bilim dalıdır. Semiyotik bilimi giysilerin sembolik dilini incelemiş ve insanların sosyopolitik yönelimlerini bu yolla ortaya koyduklarını dile getirmişlerdir. Giyim sembolik açıdan kişisel iletişim özelliğini birebir kullandığını anlamak için tiyatro ve sinemacıların kostümleri karakter ifadesinde kullandıklarını hatırlayabiliriz.¹⁷⁴

20. Yüzyıl da Batı giyiminde geleneksel olarak verilen mesajlar

Maskülenlik; Pantolonlar, kravatlar, geniş omuzlar, kaba ya da ağır kumaşlar.

Feminenlik; Etekler, düşük yakalar, tanımlı bel, narin kumaşlar.

Cinsel Olgunluk; Dar kıyafetler, şeffaf ya da parlak kumaşlar, yüksek topuklar.

Olgun olmama; Şekilsiz, bol giysiler, tulumlar, çocukça baskılar ya da modeller, parlak renkler, düz ayakkabılar.

Baskınlık; Üniformalar, sade kumaşlar, normalden geniş omuzlar, koyu renkler, deri, metal düğmeler, geniş şapkalar ve aksesuarlar.

Uysallık; Kullanışsız kumaş ve fırfırlar, soluk renkler, dekoratif ayakkabılar.

Zeka; Okuma gözlüğü, mavi ya da koyu çoraplar, koyu renkler, evrak çantası.

Uyum; Sıkıcı, zincir mağaza giyimi, ütülenmiş pliler, ılımlı renkler.

¹⁷⁴ Jones, a.g.e., s.34

İsyankar; Uç Giyim ve saç tarzı, dövmele, piercing, sıra dışı ayakkabılar ya da hiç ayakkabısız.

İş; Üniformalar, takım elbiseler, ticari aksesuar ve aletlerin takılması.

Menşe; Kasaba ya da ülke giysileri ya da yöresel kıyafetler.

Servet; Altın mücevher ve değerli taşlar, temiz ya da yeni kıyafetler, tam beden, tanınan moda markaları, çarpıcı tasarım, kürk, parfüm.

Sağlık; Günlük ya da spor giyim ve logolar, vücudu ortaya çıkaran kesim, zayıf figür, spor ayakkabılar.

Yaş; Eski tarzlara bağlılık.¹⁷⁵

Modayı takip etmek yeniliklerden haberdar olmak günümüz şartlarındaki iş piyasasında doğru giysi seçimleri yaparak rakiplerimizin bir adım önüne geçmek için elde edilen avantajlardan olabilmektedir.¹⁷⁶

2.1.2 Meslek

Moda kavramı ve giyinmek modernleşen çağ ile birlikte kadınların çalışmaya başlaması yaşamın içinde daha aktif rol almaları iş hayatındaki rekabetçi ortam yenilenen üreten kimliğin ön planda olması meslek gruplarına göre bazı değişiklikler gösterse de birçok iş kadınının tercihi olmuştur. İnsanoğlunun tarihten günümüze uzanan süreç içinde kendini ifade etme araçlarından birisi olarak kullandığı giyim, çalışma yaşamının içindeki kadınlar içinde bir araç olmaya devam etmiştir.

Moda kitlelere sunulurken çalışan kadın hedef alınmıştır. Çalışan kadın modern kategorisindedir, buna sebep olarak ekonomik özgürlük gösterilmektedir aynı zamanda bu yönlendirmenin bu şekilde yapılmasına sebep modanın kendi duruşu ve ilerlemek istediği alanla da ilgisi bulunmaktadır¹⁷⁷

¹⁷⁵ Jones, a.g.e., s.35

¹⁷⁶ Jones, a.g.e., s.24-28

¹⁷⁷ Barbarosoğlu, a.g.e., s.24

Modernlik, dne ait olmayan daha yeni anlamını taşımaktadır. Başka bir değişle modernizm sosyal ve ekonomik gelişme, kültür seviyesinin artması buna paralel olarak ta sosyal ve siyasi değişimin ifadesidir.¹⁷⁸ Bu değişimin zaman içerisinde giyside de kendini gösterdiği gözlemlenmektedir.

Toplumların kadına belirlediği rol, toplumun zihniyeti hakkında bize ipuçları vermektedir. Sanayi devriminden itibaren kadının çalışma hayatına girmesi başlangıç olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde yükselen feminist anlayışının ispat etmeye çalıştığı, erkekler kadar kadınında üretken olduğu görüşüdür. Bu etmenler sonucunda kadın çalışma hayatındadır ve üretim aktivitesi içine giren kadının da giyim anlayışı büyük üçlüde değişim göstermeye başlamıştır. Değişimler başlangıçta erkeklerin dünyasında erkekler gibi giyinerek var olmaya çalışan kadın kimliği olarak öne çıkmıştır. Cumhuriyet yıllarında da aynı etkiyi çalışan kadının üniformaya benzer çizgilerle giyindiğini tespit eden Muhaddere Taşçioğlu'na göre o yıllarda çalışan kadının giyiminde bazı sınırlandırmaların olduğunu gözlemlenmiştir.¹⁷⁹ Cumhuriyetin ilk yıllarında tahsilli kadın sade resmi, tahsili olmayanlar ise süslü olarak tasvir edilirken, feminist hareketin ivme kazanmasıyla birlikte süslü kadın ve tahsilli kadın ayrımı ortadan kalkarak güzellik tahsilli aynı zamanda çalışan kadının tekeline geçmiştir.¹⁸⁰ Cumhuriyet dönemi aydın kadınları batının eğitimini almalarına rağmen, Türk ve Müslüman olmanın farkındalığında, yaşam tarzı ve giyimlerini örnek almayarak, kendi gelişim süreçlerini ortaya koymuşlardır. Aydın kadınların bu tutumu sonucunda hem batılı, hem de Türk ve Müslüman olmanın özellikleri hayata karşı ikili bir tavır sergilemelerine yol açmıştır. Milli Modayı savunan kişilerden olan Halide Edip, Fatma Aliye ve Nigar Hanım'lar yerine göre alafranga veya alaturka giyinilebileceğini söyleyerek değişen anlayışın bir göstergesi olmuşlardır.¹⁸¹

Geleneksel giyimden uzaklaşma ve yeni giyim tarzlarını takip etme II. Meşrutiyetten sonra hızlanmış ve sadece elit kadınların tercihi olmuştur. Batıda gelişen modaya uymak Cumhuriyet yıllarında artık çağdaşlık göstergesi olarak

¹⁷⁸ Jones, a.g.e., s.28

¹⁷⁹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.91

¹⁸⁰ Barbarosoğlu, a.g.e., s.116

¹⁸¹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.124

sunulmaktadır. Gerek meşrutiyette gerekse Cumhuriyetin ilk yıllarında alt tabaka tarafından tercih edilmeyen çağdaş giyimin 1980 sonrasında markaların takip edilmesiyle alt tabakaya indiği görülmektedir. Burada dikkati çeken giyim anlayışının elit tabakada zihniyetle beraber değişmesi sonucunun alt tabakada bu şekilde gelişmemiş olmasıdır.¹⁸²

1930'lu yıllarda dergilerin en önemle üzerinde durdukları ve özendirmeye çalıştıkları konulardan birisi kadının çalışma hayatında var olması gerektiği konusuydu. Dergilerde dünya da örnek olabilecek başarılı kadınlara ait röportajlar bulunmaktaydı. 1940'lara gelindiğinde idealize edilen kadının kafa yapısı değil güzelliği ön plana alındı. 1940'ların sonunda modanın yararı ve zararı tartışılırken 50'lerde artık böyle bir tartışmanın kalmadığı görülmektedir.¹⁸³

2.1.3 Statü

Belli bir gruba ait olmak ve kabul görmek isteğini giysi seçimleri ile belli etmek toplum içinde yaygınlaşmış bir giysi fonksiyonudur. Bu seçimler kimi zaman moda uygun kimi zaman da modanın aksi yönünde tercih edilmektedir. İnsanlar giysi seçimleriyle; dini inançlarını, mesleklerini, sosyal statülerini, yaşam tarzlarını göstermek adına toplum içinde fark yaratmak istemektedirler. Mesleki kıyafetlerin seçiminde toplum içinde otorite kurmak istenmektedir. Örneğin avukatlar ve hakimler hukukun ciddiyetini ifade edebilmek için giysi seçimlerinde resmi ve ağırbaşlı seçimler yapmaya özen göstermişlerdir. Bir din adamı ise mütevazî giysi seçimiyle inancını sembolize etmeye çalışmaktadır. Başka bir örnekte kral ve kraliçelerin kumaş aksesuar seçimlerinde kaliteli ve pahalı seçimleriyle otorite ve statülerini ifade etmeleridir.¹⁸⁴

Bireyler toplum içerisinde belirli bir konuma sahiptirler, bu konuma sosyal statü denir. Statü Latince de 'ayakta duruş' anlamına gelir. Sosyal statüyü belirleyen, toplum içindeki sosyal değerlerdir. Geçmişten günümüze

¹⁸² Barbarosoğlu, a.g.e., s.124

¹⁸³ Barbarosoğlu, a.g.e., s.164

¹⁸⁴ Jones, a.g.e., s.27

sosyal değerlere örnek olarak avcılık, savaşçılık, soyluluk, kahramanlık, din, aile, eğitim durumu, meslek, cinsiyet, mülkiyet gösterilebilir.¹⁸⁵

Bireyler giyimi ilk önce, fiziksel gereksinimlerini karşılamak için kullanırlar sonraki işlevi yaşamın estetik yanını desteklemek bir diğer işlev ise sosyal kabul ihtiyacını karşılamak içindir. Bireylerin sosyal kabul gereksinimleri karşılandığında giyinmek bir simge haline alır. Bu simge bireyin toplumdaki statüsünü ifade etmesine olanak sağlar. Birey bu yolla toplum içinde belli bir saygınlık elde eder, belli bir gruba ait olan simge haline gelen giyim tarzını takip ederek o gruba dahil olur ve bu yolla aynı zamanda toplumda bir saygınlık elde eder. Bir sosyal gruba dahil edilmiş olmak insanın temel gereksinimlerinden biri olduğu gibi bunun sonucu olarak bu ihtiyacı tamamlanan insan kendine güven duymaya başlar. Sosyal gruba dahil olan insan yeni bir sosyal değere ulaşır bu değere prestij denir. Her birey prestij sahibi olma ihtiyacı duyar bu ihtiyaç insan doğasına ait temel bir özelliktir, bu istek olduğundan daha fazlasına sahip olmaya duyulan bir itkidir.¹⁸⁶

Tarih boyunca giyim iktidarı sembolize etmiş ve bir prestij belirleyicisi olmuştur.¹⁸⁷

Toplumsal sınıflandırmalar ilkel topluluklarda yaşa göre sıralanmakta, ortaçağa gelindiğinde bu sınıf asiller ve asil olmayanlar, yöneten ve yönetilenler olarak ayrılmaktadırlar. Ortaçağdaki kişilerin istedikleri gibi giyinme hakkı olmadığı gibi, giyimi belirleyen unsur kişilerin içinde bulunduğu sınıftır. Osmanlı'da ise statüye ve gelire göre sınıflandırılma yapılmaktadır, yöneticilerin ve meslek sahibi kişilerin giysileri birbirinden ayırt edici işaretler taşımaktadır. Alt sınıfın üst sınıfı taklit etmemesi için Osmanlı da bazı yasaklar getirilmiş alt tabakaya uygun giyim kuralları getirilmiştir.¹⁸⁸

Üst tabakaya ait olan ve alt tabakanın taklit etmesinin yasaklandığı bu dönemdeki prestijli giyim, sanayi devrimi sonrasında taklit edilebilir hale geldikten sonra sürekli bir değişim geçirmiştir. Taklit etmek isteyen alt tabaka

¹⁸⁵ Tunalı, a.g.e., s.100

¹⁸⁶ Tunalı, a.g.e., s.101

¹⁸⁷ Barbarosoğlu, a.g.e., s.27

¹⁸⁸ Barbarosoğlu, a.g.e., s.73-74

hatta devrimden sonra ortaya çıkan orta tabaka ile taklit edilmek istenmeyen üst tabaka arasında sürekli bir kısır döngüye yol açmıştır.

Kişilerin giyim anlayışı estetik zevk ve beğenileri, ekonomik durumları, mensubu oldukları ve olmak istedikleri sınıfın ipuçlarını verir.

Osmanlı kadın giyimindeki statüye dair izlenimlerini Osmanlı'ya ziyarette bulunan Lady Montegu mektuplarında üst ve alt tabaka kadınları arasında çok fazla fark göremediğini ifade eder, bunun sebebi olarak Osmanlı da statü belirleyicilerin giyimlerde bulunan süslemelerin olması gösterilmektedir. Süsler ne kadar kıymetli ve ağır olursa değeri de o kadar büyük olmaktadır. Bir diğer unsurda mücevher ve kürktür.¹⁸⁹

Geçmişte giyinmeyi ve modayı belirleyen etken sosyal sınıf olurken, günümüzde bu etkenin yerini ekonomik gelir düzeyi almıştır.¹⁹⁰

Cumhuriyet Dönemi kadın kıyafetine, sınıf atlayıcı bir rol üstlendirmiştir.¹⁹¹

2.1.4 Ekonomik Kazanç

İnsanlar bir giysiye veya genel anlamda söyleyecek olursak bir tüketim eşyasına ne kadar çok sahip olmak isteseler de bu bütçelerinin sınırları dahilinde olmaktadır. Yine de insanlar bütçelerinin elverdiğince alabilecekleri en uygun giysiyi almak isterler.¹⁹² Bu doğal bir dürtüdür. Bunun sonucu olarak insanların gelir düzeyleri toplum içinde sınıflandırılmalarına yol açmaktadır.

Bu sınıflandırmalar insanların sosyal statülerini belirler. Gelir düzeyleri düşük olan bireyler sosyal statülerini yükseltmek ve bir üst gruba girebilmek için çabalarlar bunun için kullandıkları ifadelerden biriside giyimdir.¹⁹³

¹⁸⁹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.104

¹⁹⁰ Barbarosoğlu, a.g.e., s.130

¹⁹¹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.140

¹⁹² Jones, a.g.e., s.29-32

¹⁹³ Tunalı, a.g.e., s.100

İnsanların bir üst gruba dahil olmaları için sürekli artış gösteren bir gelir düzeyine sahip olmaları gerekmektedir. Üst sınıfa ait giysilerin ekonomik olarak daha pahalıya mal olması bu sonucu doğurmuştur.

Ekonomik Koşullar: İnsanların kazanmış oldukları maaş ile harcayabilecekleri gelir aynı değerlendirilmemelidir. Örneğin, gelir düzeyi yüksek olan bir aile parasının büyük bir kısmını kıyafet için harcamak yerine çocuklarının okul masrafları için kullanabilmektedir. Benzer şekilde bir ev alımı için kullanılmış kredi geri ödemeleri de kıyafet için ayrılacak para miktarını doğrudan etkileyebilmektedir.¹⁹⁴

2.1.5 Gelenekler

Bu kavramlar genel anlamda toplumda herkesin kabul ettiği genele uyan bazı davranışların zamanla alışkanlık haline gelerek uygulanmasıdır. Toplulukların yaşam tarzlarına uyan genelin kabul ettiği uyumlar davranışlar zinciri, düğün cenaze misafir ağırlama gibi toplumsal olaylarda uyulması beklenen rutinler, coğrafyaya kültüre ve inançlara göre şekillenmektedir. Gelenek örf ve adet yüzyıllar boyu sürer uzun vadeler içinde ihtiyaçlara göre oluşan küçük değişikliklerle ancak değişebilir. Geleneksel kıyafetler de dikkati çeken en önemli özellikler coğrafi konum ve giysinin rol ve sosyal statüye göre ayarlanmış olduğudur. Gelenekler ve moda arasında zamansal anlamda uçurumlar vardır. Moda geleneğin aksine sürekli olarak bir değişim halindedir. Zaman zaman moda olanın gelenekselleştiği adet haline geldiği görülmektedir. Örnek verecek olursak moda olan kahve içmenin gelenek haline gelmesi gibi. Adetlerin terk edilmesinde yeni kuşaklara aktarılmayışı veya yerleşilen bölgedeki yoğun alternatif kültürlerin olması etken olmaktadır.¹⁹⁵ Giyim içinde aynı koşullar geçerli olmaktadır.

Geleneksel giyim tarzı zamanla devrimler, modanın oluşumu, kırsal kentlere ulaşan teknoloji ile azalmıştır. Gelenekselliğin azalması giyimin değişim göstermesi tüm bunların daha fazla şehirlerde görülmesi araştıran

¹⁹⁴ Jones, a.g.e., s.64

¹⁹⁵ Barbarosoğlu, a.g.e., s.80

merak eden ve yenilenmek isteyen insanların bu değişimi gerçekleştirmesi sonucunda modernlik kavramı gelenekselliğe karşı olarak ortaya çıkmaktadır.

2.1.6 Din

Modayı ve giyimi etkileyen tüm kavramlar içinde en az diğerleri kadar etkili olduğu düşünölen bir kavramda din olmuştur. Toplumların inançlarını belirleyen düşönceler din adıyla genelleştirilmiş dini değerler ölkelerin yönetim şekillerini ekonomi ve politika kadar etkilemektedir.

Osmanlı Dönemi'nde hiçbir Türk, başka milletlere ve dinlere ait özellikler taşıyan giysiler giyemezdi böyle bir cürete kalkışan kişi sadakatsizlikle suçlanır imanını ve nikahını yenilemek durumunda kalırdı.¹⁹⁶

Osmanlı da özellikle müslömanlar ile gayri müslimlerin giyimlerinin ayrı olması konusunda çok hassas davranılmış bu konuda birçok yasak ve kurallar belirlenmiştir. Bunun sebebinin '*asırlar boyu kıyafetin müslömanlığın dış görünüş itibarıyla, göze çarpan ilk ve en bariz alameti olmasıyla*' yakından ilgilidir.¹⁹⁷

Çıplaklığı kapatmak, toplumda yaşanabilecek taşkınlıkları önlemek ve kusurları örtmek adına giyimde ahlaki kurallar ortaya çıkmıştır. Giyimde ortaya çıkardığı bu fonksiyon edep olarak tanımlanmıştır. Edep sosyal bir olgudur zamana göre bireylere göre gruplara göre ve toplumlara göre farklılıklar gösterir buna örnekte bazı Ortadoğu ölkelerinde kadın vücudunun ne kadarının kapalı olması gerektiği tartışılmakla beraber kapalılık oranları da ölkelere göre farklılıklar göstermektedir.¹⁹⁸

Dini gelenekler, örf ve adetler farklı toplumlarda gerek gündelik yaşama, gerekse düğün veya tören kıyafetleri için yapılacak harcamaları etkilemektedir. Bu nedenle de herhangi bir ölkenin bazı bölgelerinde veya kesimlerinde belirli dini günlerde veya bayramlarda mağazaların açılmadığı görölmektedir.¹⁹⁹

¹⁹⁶ Barbarosoğlu, a.g.e., s.102

¹⁹⁷ Barbarosoğlu, a.g.e., s.127

¹⁹⁸ Jones, a.g.e., s.24-25

¹⁹⁹ Jones, a.g.e., s.64

2.1.7 Kültür

Toplumsal sınıflamalara ve gruplara ait olan bazı simgeleşmiş giyim şekilleri bireylerin sosyal ve kültürel yaşamlarını tanımamıza ve tanıtmalarına olanak sağlamaktadır.

2.1.8 Cinsiyet

Giysi genellikle cinsiyetleri, yaşı, mesleki işlevi ve toplumsal mevkii ayırt etmeyi sağlamaktadır ve bu simgeler başkası tarafından derhal okunabilmektedir. Toplumsal statünün ve cinsiyetin en belirgin göstergelerinden biri olan ve bu nedenle sembolik sınırların korunmasında ya da yıkılmasında etkili olan giyim, tüketimin en görünür biçimlerinden biri olarak, kimliğin kurulmasında önemli bir rol oynamaktadır. 18. Yüzyıla kadar olan dönemde toplumun üst tabakasında bulunan kadın ve erkek giyiminin bol dantelli, pahalı kadifelerden, kusursuz ipeklerden oluştuğu, her iki cinsinde süslü ayakkabılar, saç modelleri ve peruklar kullandıkları görülmüştür. Bu dönemlerde giysinın şıklığı, giyenin sosyal konumunun ne denli yüksek olduğunu aşikâr kılmaktaydı. Modanın 19. yüzyılda kadınsılaştırılması ve giysideki toplumsal cinsiyet farkının temsili, sosyal sınıfın temsilinden daha güçlü bir hal almıştır. Burada bahsedilen modanın kadınsılaştırılmasından kasıt, modanın, giyinmenin, süslenmenin, şıklığın kadınlara ithaf edilmesidir. Moda kadınsallaşırken, 18. yüzyılın sonunda burjuva erkeği Flugel'in "bütün giysi tarihindeki en dikkate değer olay" diye tarif ettiği "büyük erkeksi feragat" olarak isimlendirilen geçişi yaşamıştır ve bütün parlak renklerinden, neşeli ve çeşit çeşit kullandıkları aksesuarlarından vazgeçerek bunları tamamen kadınların tasarrufuna bırakmışlardır.²⁰⁰

2.1.9 Savaşlar

Giymeyi ve modayı etkileyen etkenlerden biriside savaşlardır. Savaşların lkelerin ekonomisine zarar vermesi sonucunda giyim sadeleşerek bazı değişmelere sahne olmaktadır. Birinci dünya savaşı sırasında ve sonrasında

²⁰⁰ Nihan Akdemir, Moda Sektöründe Toplumsal Cinsiyet Kavramının Varlığı, Sobider, Yıl: 4, Sayı: 12.08.2017, s. 249-267, http://www.altinbas.edu.tr/Files/pdf/Tokamer/343699972_3562%20Nihan%20AKDEM%C4%B0R.pdf 20.04.2019

da iddiaya örnek teşkil edecek bazı değişimler yaşanmıştır. Savaşın etkisiyle oluşan zaman içerisinde erkekleşen kadın giyimlerine rastlanmaya başlanmıştır. 1920'lerde baskınlaşmaya başlayan bu tarz da erkek gibi görünmek isteyen kızlar vücut hatlarını örten sıkı kıyafetler giymeye, saçlarını da daha kısa kestirmeye başlarlar. İkinci dünya savaşıyla yine ekonomik bunalım yaşanır, savaş sonunda Batı Avrupa'da giyimdeki erkek ve kadın farklılığı tamamen kalkmıştır. 1960'lara gelindiğindeyse moda kavramı yeni bir hal alır bu özgürlüğün ifadesi ve gençliğin protest tavrını belirleyen karşıt moda ortaya çıkar. Bunların sonucunda ülkelerin ve dünya gündeminin modayı, giyimi etkileyen önemli bir sebep olduğu çıkartılmaktadır.²⁰¹

Şapka ve kıyafet inkılabı; Batılı medeniyetleri örnek alırken, medeni giyim tarzlarını da kabul etmeyi gerekli kılmaktadır. 1925 yılında M. Kemal Atatürk bu gerekliliğe uygun olarak kıyafet ve şapka kanunu çıkarmıştır.²⁰²

Atatürk kıyafet ve şapka inkılabını gerçekleştirirken hep aynı mesajı vermek istediği görülmektedir. Önemli olanın dış görünüşü değiştirmek değil daha özgür düşünen akılcı ve kültürlü bir millet olabilmektir.

Atatürk giysi devrimindeki gerekliliği; 'Ülkemizin bazı yerlerinde giyim biçimimiz, bizim olmaktan çıkmıştır. Şehirlerdeki kadınlarımızın örtünme biçimlerinde ya ifrat, ya tefrit görülüyor. Yani ya ne olduğu bilinmeyen çok kapalı, karanlık bir dış görünüş ya da abartılı açık bir giyim tercih ediliyor. Dinimiz kadını tefrikten de, bu ifrattan da uzak tutar' ile açıklar.²⁰³

Atatürk o dönemde kadınları peçeden kurtararak toplum içinde yerlerini almalarına aynı zamanda bir kolaylık getirmeye çalışmıştır. Giysi devrimi sonrasındaki kadın giyiminde şapka kullanımı hemen gerçekleşmemiş önceleri sarma başlık üzerinden peçe örtünmüş sonrasında peçe yerine başlık kullanılmaya başlanmıştır, kışın yünlü yazın ipekli kumaşlar tercih edildiği tayyör kullanılmaya başlandığı eteklerin ve ceketlerin boylarının uzun olduğu, dış giyimde ise manto kullanılmaya başlandığı görülmektedir. Cumhuriyetin

²⁰¹ Barbarosoğlu, a.g.e., s.35

²⁰² Bacinoğlu, a.g.e., s.27

²⁰³ Bacinoğlu, a.g.e., s.30

kurulmasıyla birlikte batılı giyim tarzının benimsenmeye batılı moda akımlarının takip edilmeye başlanması büyük şehirlerde etkisini gösterirken kırsal kesimlerde geleneksel giyim şeklinin sürdüğü gözlemlenmektedir.²⁰⁴

Türk kadını moda alanındaki gelişmeleri yazılı basından ve dergilerden takip ettiği görülmektedir, modayı takip eden kadınların sayısı ancak toplumun belli bir kısmını ve büyük şehirlerdeki çoğunluğu kapsamaktadır, buda giyim alanının seri üretime geçişini oluşturamamaktadır. Taleplerin karşılanması terziler enstitüler ve akşam sanat okulları gibi moda öncülük eden merkezler tarafından karşılanmaktadır. Bu merkezlerde aynı zamanda Türkiye'ye ait bir tarz oluşturma çabaları, Türk geleneksel motiflerinin kullanılıyor olması olumlu gelişmelerdendir.²⁰⁵

2.1.10 Psikoloji

Gösteriş ve beğenilme arzusunda olan kişiler için giysi, kendini tatmin etmek için bir araçtır. Ayrıca insan vücudunun beğenmediği taraflarını kapatma işlevine de sahiptir. Giyim insanın kendine güven duymasını sağlar. Bir yazar, «Eğer biz kendimizi iyi giyinmiş hissetmezsek sahnede rolünü iyi ezberlememiş bir oyuncudan farkımız olmaz, onun gibi huzursuz oluruz» der. İnsanın kendisini rahat ve güvenli hissetmesi, kendini saydırma arzusunu da karşılaması için iyi giyinmesi söz konusu olabilir. Üniformalar bunun bir örneğidir.²⁰⁶

Çeşitli aksesuarlar ve kozmetiklerle sağlanan süslenme fonksiyonu; çekici olmamızı, yaratıcılığımızı ve bireysel özelliklerimizi ifade etmemizi ya da bir grup veya kültür içindeki konumumuzu göstermemizi sağlamaktadır. Kişi her ne kadar bir gruba ait olsa da grup içindeki arkadaşlarıyla tıpa tıpa aynı giyinmek, gerek saçıyla gerekse aksesuarlarıyla bir diğerinden farklı olmak ve kendi kişisel kimliği öne çıkarmak istemektedir.²⁰⁷

İlk çağlarda içgüdüsel olarak ve korunma ihtiyacı ile başlayan giyim zaman içerisinde coğrafya, toplumsal sınıflandırma, kültür, yaşam biçimi,

²⁰⁴ Bacinoğlu, a.g.e., s.31-32

²⁰⁵ Bacinoğlu, a.g.e., s.33-34

²⁰⁶ Tezcan, a.g.e., s.256

²⁰⁷ Jones, a.g.e., s.24-28

ekonomi ve daha birçok değişkene göre şekillenmiştir. Giyimdeki bu değişkenler sanayi devrimi ile beraber çok hızlı bir şekilde ve sürekli değişen bir sürece girmiştir. Sanayi devrimi öncesi toplumsal sınıflara göre giyinen insanlar devrim sonrasında kişilikleri ve hislerine göre de giyinmeye başlamışlardır. 20. Yüzyıla yaklaşırken yaptıkları işlere ve faaliyetlere göre kıyafetler tercih edilmeye başlanmıştır.²⁰⁸

Giyinmek ve giysi önemli bir iletişim aracı aynı zamanda da bireyin kimliğini ve kişiliğini ifade eden kişiler arasındaki sınırları simgesel olarak belirleyen bir“kimlikleşme” aracıdır. Bir gruba dahil olma, uyumsuzluk, uyumluluk, karşıtlık, red, kabul ediş, giysi yoluyla ifade bulabilmektedir.²⁰⁹

Giyim, toplumsal hayatın karmaşıklığının kumaş sayesinde bir materyale dönüşerek görünür kılınması olarak tanımlanabilir ya da giyimin resim gibi görünür kılınan değerlerden oluştuğunu söyleyebiliriz. Cinsiyet, toplumsal, politik ve etik değerler gibi değerlerin her noktaya nüfus ettiği bir dünyada yaşıyoruz ve hayat tarzımız bu değerleri görmemizi mümkün kılıyor. Bu değerleri giyiyoruz, üzerimize geçiriyoruz, böylece belli bir davranış biçimine uygun olarak davranacağımıza söz veriyoruz.²¹⁰

Giyim aynı zamanda bir performans sanatıdır. Giyinmiş insanda oynadığı bir karakterdir. Böylece giyim kimliği sabitlemeye yarar bu aynı zamanda hem bireysel hemde paylaşılan bir kimliktir. Yarattığımız karakter bizim kadar kişisel değildir genellikle de bize aitmiş gibi gözükmez çünkü giysilerimizi seçmeye karar verdiğimizde; anne baba okul şirket sosyal sınıf cinsiyet ırk inanç gibi etkenler tarafından giysilerimiz seçilmiştir. Toplumlara girebilmek için giyiniriz bazen de çıkmak ve ayrı tutulmak için, yaşlı olmak genç olmak farkedilmek veya farkedilmemek için ve olayların gerektirdiği gibi giyiniriz çoğu zaman bilinçsiz ve içgüdüsel olarak bu seçimleri yaparız. Bazen biz ve giysilerimiz arasında bir çift kutupluluk oluşur giysinın birşeyleri gizlemesini isteriz.

²⁰⁸ Nur Onur, Moda Bulaşıcıdır (1.Baskı), Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2004, s.28-50

²⁰⁹ Akdemir, a.g.e., s.252

²¹⁰ John Harvey, ç. Uran Apak, Giysiler Renk ve Anlam, Sanat Dünyamız, sayı 107, Yaz 2008, s.84

Geleneksel toplumlarda herkesin nasıl giyineceği daha belirgin ve değişkenliği az iken günümüze doğru çoğalarak çeşitlenmiş yine de toplumsal etkileyciliğinden ve toplumsal sınıf ve gruplandırmasından vazgeçmemişlerdir.²¹¹

²¹¹ Harvey, ç.Apak, a.g.e., s.85

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DEN ve AVRUPA'DAN ALANINDA ÜNLÜ KADIN ÖRNEKLERİ

1. TÜRK KADIN ÖRNEKLERİ

Halide Edip ADIVAR 1884-1964

Semiha BERKSOY 1910-2004

Peyman Türkan AKYOL 1928-2017

Türkan SAYLAN 1935-2009

1.1 Halide Edip ADIVAR

Halide 1884 yılının Şubat ayında dünyaya gelir, annesini küçük yaşta kaybeder Halide babasıyla ve daha sonraları babasının evlilikleriyle, evin hizmetkarlarıyla ve sonradan öğreneceği annesinin ilk eşinden olan ablasının da aileye katılmasıyla kalabalık bir ailede yetişecektir. Bu kalabalık kimi zaman onun hayatına bir neşe kaynağı kimi zamanda bir karışıklık getirecektir. Mehmet Edip Bey yani Halide'nin babası Halide'nin eğitimine önem vermektedir. Halide; Osmanlı'nın çok hızlı bir şekilde değişim gösterdiği, bir tarafta yenileşen bir yandan yeniliğe itiraz eden bir toplum içinde büyüyecektir. Halide eğitimine küçük yaşlarda İngiliz terbiyesi alarak başlar bir yandan da evde kuran eğitimi almaktadır. Mehmet Bey; Halide'yi saraydaki çalışanların gönderdiği tanınmış gayrimüslimlerin çocuklarının gittiği yuvaya gönderir.²¹²

²¹² İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.3-20

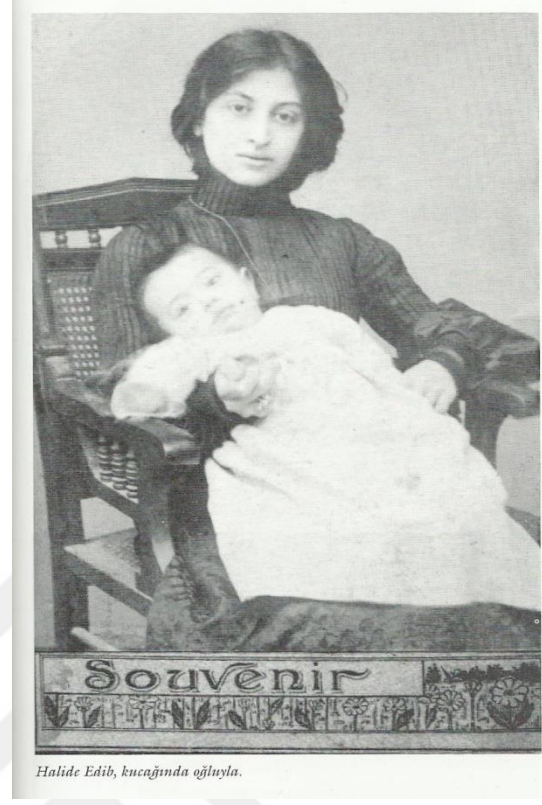
1893-94 yılında Amerikan kız kolejine yazıldı. Okula bir sene devam ettikten sonra Padişah Abdülhamit'in emriyle okuldan ayrıldı bunun sebebi o sıralarda Türk öğrencilerinin yabancı okullarda okumasının yasak olmasıydı. Halide okuldan ayrıldıktan sonra babasının yanına taşındı ve eğitimine evde devam etmeye başladı. Dönemin ünlü hocalarından Şükrü Efendi'den İslamiyet dersleri aldı. Babasının musikiye yatkın olabileceğini düşündüğünden piyano dersleri aldı Halide'ye birde İngiliz mürebbiye tutulmuştu. Yazar olmayı düşünmeye başlaması bu zamanlara rastlamaktadır. Bir yandan da Rıza Tevfik'ten Edebiyat ve Türkçe dersi almaya başlayan Halide ilk öyküsü 'Eller'i bu dönemde yazmıştır. Kızının evde eğitim görmesinden rahatsızlık duyan Edip Bey kızını yeniden koleje yazdırmaya karar verdi(1899). Bu yeni açılan bir kız kolejiydi (1871) o dönemlerde İmparatorluğu ziyarete gelen Amerikalı karı koca buradaki kızların eğitim ihtiyacını okul eksikliğini fark ederler Amerikalı misyonerlerinde yardımıyla feminist eğilimli bu okul açılır. Halide liseden sonra Amerikan Kolejinin (Üsküdar Amerikan Kız Lisesi) yüksekokulunda okudu. Okul hayatı boyunca çok başarılı bir öğrenci olan Halide bir tek matematik dersinden zayıftı onun için özel ders alacağı Salih Zeki Bey'le aynı zamanda okul bittiğinde (1901) evlenecekti.²¹³

²¹³ Çalışlar, a.g.e., s.21-39

Fotoğraf 25. Halide Edip Adıvar

Kaynak: 18.05.2019 tarihinde <http://www.turkcealtyazi.org/galeri/0012022/halide-edip-adivar/resim-58014.html#img> web sayfasından alınmıştır.

Fotoğraf 26. Halide Edip kucığında oğluyula.

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.513

Halide Edip Adıvar Salih Zeki'den iki erkek çocuğu dünyaya getirmiştir.
(Ali 1903-Hasan 1905)²¹⁴

²¹⁴ Çalışlar, a.g.e., s.44

1908 yılında gerçekleştirilen İkinci Meşrutiyete tanık olan Halide'nin o günlerde dikkatini çeken önemli bir detay kadın ve erkeklerin bir arada meydanlarda olması idi. Halk artık daha özgür kısıtlamalar biraz daha esnekti. Dikkati çeken bir başka nokta ise daha önce sayısı 3 olan gazetelerin şimdi 50'yi geçmesiydi. Yayınlanan dergi ve gazetelerin çok olması ve tüm aydınların buralarda özgürce yazmaya başlamasıyla Halide'ye de bir fırsat doğmuştu ve yazar olmuştu (1908).²¹⁵

Romanlarıyla şöhrete ulaşan Halide, gazetelere yazdığı makalelerle bir kanakör önderine dönüşmüştü.

Fotoğraf 27. Romanlarıyla şöhrete ulaşan Halide Edip.

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.514

Halide'nin yazıları dikkat çekmeye başlamış özellikle kadınların eğitilmesi gerektiği üzerine neden ve niçinlerini mantıklı bir şekilde halka anlatan yazılar yazmaya başlamıştır. Aynı yıl İngiltere'de yayınlanan "The Nation" dergisi Halide'den ülkenin durumuyla ilgili bir yazı yazmasını istemişti. Bu yazı (Türk Kadınının İstikbali) münasebetiyle tanıştığı Miss Isabel Fry İstanbul'a geliyordu. Salih Zeki eşine bu haberi verirken Halide'nin giyimi konusunda onunla biraz dalga geçmiş, Miss Fry'ın Halide'nin giyimini gördüğü

²¹⁵ Çalışlar, a.g.e., s.48-56

anda uğrayacağı hayal kırıklığı için Halide'yi uyarmak istemişti. Tüm bunların sebebiyse Halide'nin sokakta koyu renk giyimi, evde ise süslü ve parlak renkte giyinmeyi sevmesi idi. Bir zaman sonra Bayan Fry İstanbul'a geldi ve Halide Edip'le iyi birer dost oldular. Meşrutiyetin ardından 31 Mart (1909) ayaklanması gerçekleşti. Yazılarıyla tehditler alan ve kara listeye giren Halide o dönemlerde iki oğluyla beraber İstanbul dışında yaşamak zorunda kaldı. Çok sıkıntılı ve zor günlerin ardından eşinden de boşanan Halide çocuklarıyla beraber yaşamaya başlamıştır.²¹⁶

Halide boşanmanın ardından da gazetede yazılarını yazmaya devam etti. Yazıları çok ilgi görüyordu Halide'den daha fazla gazete ve dergide yazı yazması ve bir kadın derneği kurması talep edilmiştir. Halide Edip bunun üzerine Teali-i Nisvan (1913) cemiyetini kurmuştur. Cemiyet tamamıyla kadınların güçlenmesini kendisine amaç edinmiştir. Halide bir yandan siyasetle de ilgileniyordu İttihat ve Terakkiye'de hizmet ediyordu. Halide eğitim alanında da çalışmalar yapmış kız okullarının müfredat programları ile de çalışmalar yapmıştır. Osmanlı da o dönemlerde gayrimüslim kız öğrencilerinin eğitimle bir sıkıntısı yoktu Müslüman kızları sorunlu durumda idiler.²¹⁷

²¹⁶ Çalışlar, a.g.e., s.64

²¹⁷ Çalışlar, a.g.e., s.81-92

Fotoğraf 28. Halide Edip Adıvar

Kaynak: 18.05.2019 tarihinde

https://yandex.com.tr/gorsel/search?family=yes&pos=1&img_url=https%3A%2F%2Flistelist.com%2Fwp-content%2Fuploads%2F2019%2F02%2Fhalideedip-1140x638.jpg&text=halide%20edip%20ad%C4%B1var&rpt=simage web sayfasından alınmıştır.

Halide ve bir grup aydın Türk kadını ve erkeği dönemin Osmanlısında kadınların seslerini duyurabilmek adına ne gerekiyorsa yapıyorlardı.

Savaşın en hararetli döneminde kadınlar bir miting düzenlediler bunların içinde Halide'de vardı ve en coşkulu konuşmalardan birisini de o gerçekleştirmiştir (1919).²¹⁸

²¹⁸ Çalışlar, a.g.e., s.170

Fotoğraf 29. Sultanahmet mitinginin unutulmaz hatibi, Wilson prensipleri'nin 12. Maddesinin asıldığı kürsüden İstanbullulara seslenirken

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.516

Kadınların sosyal hayatına katılımlarında savaşların etkisinin büyük olduğuna daha önceden değinmiştik. Balkan savaşı sırasında bizzat yaşananlar bu konuya örnek teşkil etmektedir. Savaş sırasında kadınların hastabakıcı olarak hastanelere girip aktif bir şekilde görev almaları, muhafazakar kesimin geleneksel düşünce yapısını birazda olsa kırmıştır. Savaş sonrasında kursların açılması, teknik meslek okullarında kızların okutulmaya başlanmasıyla savaşın etkileri daha net gözlemlenmiştir.

Halide'ye gelecek olursak gerek siyasette gerek edebiyatta gerekse eğitim alanlarında birçok çalışmalar yapmış ve çoğunlukla millet refahı ve kadınların sosyal hayatta yer edinmeleri için büyük çabalar sarf etmiştir.

İngilizler 1917 yılında tuttukları raporda Halide Edip'ten şu şekilde bahsetmişlerdir. *'Halide Hanım. Bir kadın. Türk kadınının oy kullanma hakkını savunan Yahudi. Cemiyet yanlısı. Tanin' de yazmakta çok iyi bir romancı.'*²¹⁹

²¹⁹ Çalışlar, a.g.e., s.195

1918 yılında Dr. Adnan ile evlenen 34 yaşındaki Halide Çalışlar'a göre; iki oğlunu büyütmüş, ünlü ve itibar gören Osmanlı'nın önde gelen kadın yazarlarından. Erkeklerin çoğunlukta olduğu dünyasında geri durmayarak öne çıkmayı başarmıştır. Halide'yi çok seven ve söylediklerini kalbi ve ruhuyla dinleyen değer veren, kendi yaşıtında, birinci evliliğinin tam zıttı olan, ince zevkli ve kültürlü bir erkekle evlenmişti.²²⁰

Halide'nin Mustafa Kemal ile tanışması Sakarya Savaşı'nın(1919-1922) öncesinde idi.²²¹

Fotoğraf 30. Mustafa Kemal ile Gebze tren istasyonunda... 1923 Ocak, İzmit'te Mustafa Kemal'in gazetecilerle yaptığı ilk basın toplantısına Halide Edip de davetliydi.

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.520

Savaş sırasında birçok görevde bizzat cephelerde görev almıştır, öyle ki Mustafa Kemal Paşa onu başçavuşluk rütbesine kadar getirmiştir.²²²

²²⁰ Çalışlar, a.g.e., s.148

²²¹ Çalışlar, a.g.e., s.207

1920 yılında Anadolu Ajansı kurulması karar toplantısında yer almıştır. 1921 yılında Kızılay Başkanlığı yapmıştır. Savaş boyunca yapmış olduğu hizmetlerinden dolayı İstiklal Madalyası ile onurlandırılmıştır.²²³

KARŞI KARŞIYA — İzmir'in kurtuluşundan sonra, Edip kızı Halide Onbaşı da bu güzel şehre misafir oldu. Orada muharrir Falih Rifki (Atay) ona, ecebi basına mensup şöhretli iki harp muhabirini getirdi. Bu iki yabancı yazar, asker Halidenin, kurtuluş savaşı ve zaferi ile ilgili intibalarını, bizzat edip Halidenin dilinden dinlediler.

Fotoğraf 31. İzmir'in kurtuluşundan sonra, Edip kızı Halide Onbaşı da bu güzel şehre misafir oldu. Orada muharrir Falih Rifki Atay ona ecebi basına mensup şöhretli iki harp muhabirini getirdi. Bu iki yabancı yazar; asker Halide'nin Kurtuluş Savaşı ve Zaferi ile ilgili intibalarını bizzat Edip Halide'nin dilinden dinlediler.

Kaynak: 18.05.2019 tarihinde <http://www.oguztopoglu.com/2012/05/halide-edip-advar-hayat-dergisi-1960.html> web sayfasından alınmıştır.

²²² Çalışlar, a.g.e., s.256

²²³ Defne Erzene Bürgin, Nazife Aydınoglu, Yusuf Yalçın, Erciyeş, G.(Ed), Cumhuriyet'ten Günümüze İzmir'in Kadın Siyasetçileri, (1. Baskı), İzmir Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2015, s30-31

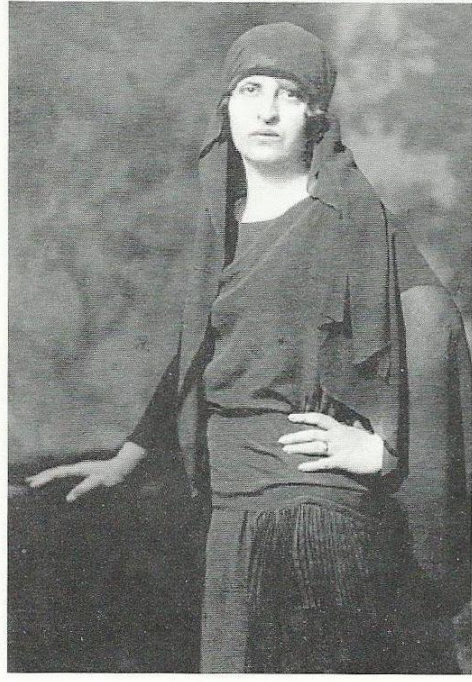
Fotoğraf 32. Top başında: Polatlı'nın kuzeyinde yapılan taarruzda parçalanmış 15'lik topun başında karargâh mensupları Edip Halide Onbaşı ile birlikte.

Kaynak: 18.05.2019 tarihinde <http://www.oguztopoglu.com/2012/05/halide-edip-advar-hayat-dergisi-1960.html> web sayfasından alınmıştır.

Halide Edip ile 31 Mart (1909) olayından sonra Londra'da tanışan Henry W. Nevinston'un Halide'den bahsedışı dikkat çekicidir. Halide'nin dış görünüşünü şu şekilde tarif etmiştir. "*Krem rengi şark ipeklerine bürünmüş, tıpkı bir çiçeği andıran müthiş güzellikteki kadının, Türk kadını peçeden ve sarayın aşk üzerine koyduğu bütün sınırlamalardan kurtaracağını kim tahmin edebilirdi ki?...?*"²²⁴

²²⁴ Çalışlar, a.g.e., s.277

Birinci Dünya Savaşı (1914-1918) günlerinden, Türk Ocağı'ndan Halide'yi hatırlayan tıp öğrencisi Fethi Erden; ondan, "çok şık giyinmiş, dar bir etek üstündeki tayyörünün çarşaf pelerinini, başının arka tarafına toplamış, dantel ve şifon peçesini yan tarafına sarkıtmış narin yapılı güzel hanım konuşuyordu," diye bahseder. ²²⁵

Fotoğraf 33. Halide Edip Adivar

Kaynak : İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.512

"Mina Urgan'ın annesi ve Falih Rıfka'nın eşi olan Şefika, Halide'nin 'çok çekici bir kadın olduğunu' anlatır, çok iyi giyindiğini söylerdi. Şefika, onun mordore (metalik bakır rengi) çarşafını unutmamıştı." ²²⁶

²²⁵ Çalışlar, a.g.e., s.278

²²⁶ Çalışlar, a.g.e., s.278

Fotoğraf 34. Halide Edip Adivar

Kaynak: 18.05.2019 tarihinde <http://www.turkcealtyazi.org/galeri/0012022/halide-edip-adivar/resim-58014.html#img> web sayfasından alınmıştır.

Yabancı basında kendine özgü güzelliği olan bir kadın olduğundan sık sık bahsedilen Halide'den 1925 yılı sonrasında İstanbullu bir gazeteci şöyle bahsetmiştir. *“Bu yarı kadın, yarı erkek acayip mahluk” Halide de romanlarında kadınları anlatırken biraz erkeksi özellikleri taşıyanları öne çıkartmış, kendisini bu kategorideki kadınlarla özdeşleştirmişti. Belki de o dönem erkeklerle eşitlenebilmek için kadınların erkeksi özellikler taşıması gerektiğini düşünüyordu.* ²²⁷

1922 yılında milli mücadele sırasında kaleme aldığı romanı filme çekilecekti. Fakat o güne kadar kadın rollerinde hiç Türk kadını oynamamıştı. Halide kati suretle Türk kadınlarının oynamasını istediği filmde; istediğine ulaşmayı başarmıştır. Filmde isimlerini hatırlayacağımız Bedia Muvahhit ve

²²⁷ Çalışlar, a.g.e., s.279

Neyyire Neyir oynamışlardır. Buda yine tarihe Türk kadınlarının başardığı bir ilk olarak yazılmıştır.²²⁸

Halide'nin Amerika'da Gazeteci Isaac Marcossion ile yaptığı görüşme sırasındaki izlenimlerini Marcossion kitabında şöyle ifade etmektedir.'' ...1923'te Münih'te yemek yediğimizde karşımda oturan harikulade hoş giyimli, cazibe ve kültürünü kullanarak konuşan bu kadının asker üniforması giyerek Yunan kuvvetlerinin Anadolu'da ilerlemesini durduran kanlı Sakarya Savaşının içinde yer aldığına inanmakta zorluk çektim.'' demiştir.²²⁹

İşgal yıllarında İngilizler tarafından öldürülecekleri korkusuyla ABD'ye yol-
ladığı oğulları Ali Ayet ve Hasan Zeki ile 1924 yazında Münih'te...

Fotoğraf 35. Halide Edip Adivar

Kaynak : İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.521

Halide 1928 yılında Massachusetts Üniversitesi, Williamstown Dış Politika Enstitüsünden ilk defa bir kadının konferans yöneticisi olarak katılmasının istendiği bir davet almıştır. Bu haber Amerika basınında büyük ilgi görmüştür. Halide çok merak ettiği Amerika'ya giderken, özenle seçilmiş kıyafeti ve dönem modasına uygun olarak kesilmiş saçlarıyla 44 yaşında bir bayan olarak ifade edilmiştir.²³⁰

²²⁸ Çalışlar, a.g.e., s.294

²²⁹ Çalışlar, a.g.e., s.299

²³⁰ Çalışlar, a.g.e., s.354

Williamstown Politika Enstitüsü'nün 1928 yılında yapılan konferanslarının başkanlık eden ilk kadın Halide Edip oldu.

Fotoğraf 36. Halide Edip Adivar

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.524

Halide'yi Londra'daki evinde ziyaret eden Amerikalı gazeteci Clair Price Halide'yi şöyle anlatır. “Halide siyah bir elbise giymiş, üzerine de tek bir kırmızı çiçek takmıştı. Ölçülü ve kadınsıydı.” Price olağanüstü sakin ve mesafeli bulunduğu Halide'yi , “O sadece kadınsı değildi, bir Türk'tü”²³¹

²³¹ Çalışlar, a.g.e., s.357

Halide, iki anı kitabını yurtdışında İngilizce kaleme almıştı.

Fotoğraf 37. Halide Edip Adıvar

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.522

Katılmış olduğu başka bir konferansa giderken sade bir giysi tercih ettiği ve çene hizasında düzgün kesilmiş saçlarıyla gözlemlenmiştir.²³²

Halide Edip'in giyimiyle ilgili başka bir detay yine 1928 yıllarında Amerika'da bulunduğu sırada verdiği konferanslardan birinde gazetelerde şu şekilde tarif edilmiştir.

*“Pembemsi taba renkte krep bir elbise, kahverengi fok derisinden bronz tokalı ayakkabılar, tonu uygun ipek çoraplar ve gri ‘astragan’ yakalı ve geniş manşetli siyah palto ve bir tarafında tokası olan siyah keçeden bir şapka giymişti. Bir öğle yemeğinde bedenine hafifçe oturan, mavi jorjet bir elbise ile geldi.”*²³³

²³² Çalışlar, a.g.e., s.357

²³³ Çalışlar, a.g.e., s.367

ABD'ye gittiği günlerde New York Times'ta yayımlanan Clair Price imzalı yazı. (29 Temmuz 1928)

The Turkish Ordeal adını verdiği Milli Mücadele anularının New York Times'taki tanıtımı, Clarence Streit. (14 Ekim 1928)

Fotoğraf 38. Halide Edip Adıvar

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.525

1939 yılında Vakit gazetesinden Neriman Hikmet'in yaptığı bir röportaj sırasında Hikmet'in Halide Hanım'ın dış görünüşüne dair izlenimleri şöyledir. "Meğer Halide Edip ne kadar bizdenmiş! Onu Avrupa, Amerika, Afrika hiç değiştirmemiş. Üstündeki elbise yerli biçimde ve sade! Başını tıpkı annelerimiz gibi yerli bir tarzda bağlamış. Kenarında beyazları çoğalmış saçları görünüyor. Konuşması yerli, edası yerli." ²³⁴

²³⁴ Çalışlar, a.g.e., s.402

Halide Edip milletvekili seçildiği yıl (1950) Ankara’da meclis kapısından girdiğinde, siyah dik yakalı bir giysi, saçları ortadan ayrılarak ensesinde topuz yapılmış bir saç ve gözünde gözlükleri ile tasvir edilmiştir.²³⁵

Bir toplantı için Londra’da bulunması gereken Halide için yolculuğunda kendisine eşlik eden Süreyya Ağaoglu daha sonra anı defterinde Halide’den şöyle bahsetmiştir. *’’Kendisi ile olan samimiyetimiz hiçbir zaman Londra yolculuğumuzdaki kadar ileri gitmemiştir. Her vakit şık, yüzü pudralı olarak tanıdığım Halide Hanımı çok değişmiş buldum: Başörtülü, orta halli bir hanım olmuştur. Yol boyunca bana hayatının mühim safhalarını anlattı....’’*²³⁶

1940-50’li yılların Halide’si; Mustafa Kemal ile tartışmalı olduğu için 14 yıl Türkiye dışında yaşayan bir nevi gönüllü sürgün olmak isteyen Halide; yurda döndüğünde 55 yaşındaydı. Döndüğünde Halide onu tanıyanların söylediklerine göre yepyeni bir hale bürünmüştü. Onu en çok şaşırtanlar arasında bulunan Haldun Taner şöyle aktarmıştır. *“Başörtüsü vardı. Bu da herhalde onun bir snobizmi olmalıydı. Kaçgöç devrinde omuzlarına düşen gür ve dişi saçları ile gezen, ressamlara poz veren bu ilk emansipe kadınıma cumhuriyet devrinde başörtüsü, ancak bir süs olarak, bir kapris olarak kullanılınca uyardı.”*²³⁷

1940-50’li yılların Halide’sinin yeni giyimiyle ilgili izlenimlerini torunu Ömer Sayar’da, dışarı çıkarken eşarbını mutlaka taktığını bunu İslam’ın gereği değil de bir alışkanlık olarak yaptığını ifade etmektedir.²³⁸

5 Ocak 1954 yılında siyasetten ayrılarak üniversiteye döndü. 1955 yılında ikinci eşi Dr. Adnan Adıvar vefat etmiş 1964 yılında ise Halide Edip Adıvar vefat etmiştir.²³⁹

²³⁵ Çalışlar, a.g.e., s.451

²³⁶ Çalışlar, a.g.e., s.453

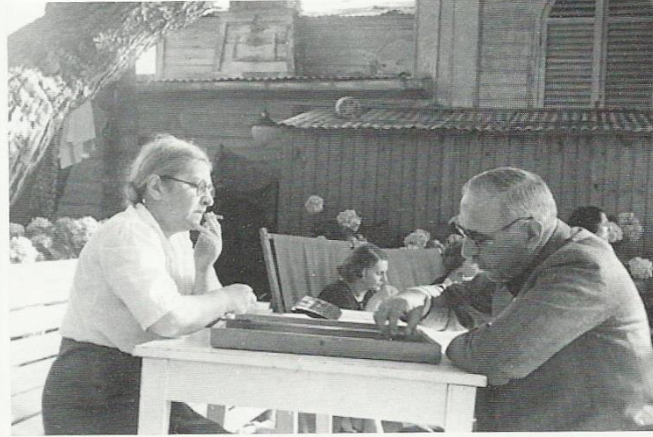
²³⁷ Çalışlar, a.g.e., s.463

²³⁸ Çalışlar, a.g.e., s.462

²³⁹ Bürgin, Aydınoglu, Yalçın, a.g.e., s.31

Halide Edip bakımlı bir kadın olarak tanınıyordu. Ömer Sayar babaannesinin evinde yaşadığı sıradaki gözlemlerini şöyle aktarmıştır.

*“Bir pudrası vardı, yüzüne devamlı sürerdi. Kısa topuklu ayakkabı giyer, terlikle de gezerdi. Rüküş giyinirdi benim büyükannem. Elbiseleri ya bele kadar ya da aşağıya kadar düğmeliydi, gömlek gibiydi. Üstüne de hırka giyerdi. Saçlarının tam ortadan ikiye ayırır, arkadan küçük bir topuz yapar, firketeyle tuttururdu, gayet güzel. Hafif çivit sürerdi sanırım saçlarına. Pudrasını son gününe kadar sürmüştü. Ben onun ellerini hiç manikürsüz görmedim, ama renksiz cila sürerdi. Romanlarında da kırmızı sürenlerle alay ederdi, Koku kullanmazdı. Bakımlıydı yani. Broş falan, hayır. Özenli ama süslü değil.”*²⁴⁰

Halide ile Adnan'ın bir ömür boyu dost oldukları Dr. Hikmet. Halide ile tavla oynarken. (Dr. Hikmet'in torunu Nedret Burçoğlu'nun albümünden)

Fotoğraf 39. Halide Edip Adıvar

Kaynak: İpek Çalışlar, Halide Edip (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011, s.529

²⁴⁰ Çalışlar, a.g.e., s.463

1.2 Semiha BERKSOY

Atatürk'ün yetişmek üzere yurtdışına gönderdiği ve oradan başarıyla dönen ilk kadın opera sanatçısıdır.²⁴¹ 1910 yılında Çengelköy'de doğar. Babası Ziya Bey Merkez Bankasında memurdur. Maçka Silahhane-i Hümayun Başkâtibi olan büyükbabası Cenap Efendi aynı zamanda bir Bektaşî dedesidir. Soyağacı Cemal Paşa'ya kadar uzanır ailenin. Bir amcası olan Ord. Prof. Kemal Cenap Berksoy ünlü bir fizyologdur. Dünya tıp literatürüne adı girmiştir. Annesi Erzincan'lı İnanoğlu ailesindedir. Dedesi denize olan tutkusu sebebi ile meslek olarak denizciliği seçmiştir annesi Fatma Saide Hanım Çengelköy'de bir yalıda yetişir.²⁴²

İstanbul Kız Lisesinden arkadaşları ile birlikte, 1924-1925.

Fotoğraf 40. Semiha Berksoy İstanbul Kız Lisesi 1924-1925

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.378

8 yaşında iken annesi vefat eder. Annesi sanata yönelmesinin ilk tohumlarını atan kişidir. Annesini erken yaşta kaybetmiştir fakat annesinin sevgisini ve sanat yaşamına olan etkisini hiçbir zaman kaybetmemiştir. Semiha

²⁴¹Dikmen Gürün (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.18

²⁴² Gürün (Ed.), a.g.e., s.15

Hanım, annesinin çok güzel ve bakımlı bir kadın olduğunu ve elbise modellerini kendisinin çizip diktiğini söyler.²⁴³

Okul yaşamı Çengelköy mezarlık yokuşu üstündeki Növfer Anaokulunda başlar. Sultanahmet'te Esmâ Han Kaya İlkokulu'na devam eder. Kadıköy'e taşınırlar ve Moda İnas Numune İlkokulu'na başlar. Resim çizmeye hikayeler yazmaya bu zamanlar başlar. Ayrıca evlerinin karşısında bulunan Kuşdili Tiyatrosu da genç kızlığı zamanlarının dönüm noktalarından birini oluşturur. Orada izlediği her sahne her oyun ve oyuncu zihninde yer eder.²⁴⁴

18. yüzyıl sonlarından itibaren Avrupalı opera ve tiyatro topluluklarının Osmanlı Saraylarında ağırlanmaya başlaması ülkede kültür politikalarının gelişimi için atılmış adımlardan biridir. 1914 yılında Belediye Başkanı Cemil Topuzlu İstanbul'da tiyatro okulu açılması için çalışmaları başlatır. Darülbeydi-i Osmani adı verilen bu kurum Semiha Berksoy'un hayatında önemli köşetaşlarından birini oluşturur.²⁴⁵

²⁴³ Gürün (Ed.), a.g.e., s.16

²⁴⁴ Gürün (Ed.), a.g.e., s.22

²⁴⁵ Gürün (Ed.), a.g.e., s.26

Semiha Berksoy ve Daima Koray, 1930.

Fotoğraf 41. Semiha Berksoy 1930

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.383

Berlin'deki odasında, 1938.

Fotoğraf 42. Semiha Berksoy Berlin 1938

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.387

1928 yılında 18 yaşına basan Semiha ne yapmak istediğine karar vermiştir. Opera, tiyatro ve resim onun dünyasıdır. Yaşlı bir şan hocası olan Scarecelli'nin onayıyla ve cesaretiyle soprano Nimet Vahit Hanım'dan ders almaya başlar. İlk konserini Eylül 1929'da Union Française de verir. Onu en çok etkileyen ariya ise "Chanson Indoue" dur.

Inge Lepche ile, Wanssee, 1937.

Fotoğraf 43. Semiha Berksoy 1937

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.388

Berlin, 1939.

Fotoğraf 44. Semiha Berksoy 1939

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.389

Zümrüdüanka kuşundan bahseden bu aryadan oldukça etkilenen sanatçı kendisini de bu mitolojik kuş ile özdeşleştirmiştir. 1928 yılında Sanayi-i Nafise Mektebi (Güzel Sanatlar Akademisi) Müdürü Namık İsmail Bey'in önüne yaptığı resimleri koyar ve akademiye kabul edilir. İlk konserini 1929'da Cemal Reşit Rey eşliğinde verir. 1930 yılında Tiyatro Meslek Yüksekokulu sınavlarına girer. 60 kişiden 7 kişi kazanır. Kazanan 7 kişiden 2 si kız öğrencilerden olup birisi de Semiha'dır. Kız öğrencilere o sırada teşvik amacıyla burs verilmekteydi. 1931 yılında hocalarından Muhsin Ertuğrul ile "İstanbul Sokaklarında" ilk sesli Türk filmini çekmek için bir ekip Paris'e gitmiş, burada opera izleme olanağı bulmuş ve çok etkilenmiştir. Döndükten sonra 1932 yılında Nazım Hikmet ile tanışmıştır. 1932 yılında Tiyatro Meslek Okulu'ndan mezun olur.²⁴⁶ Bundan sonra çeşitli operetlerde ve tiyatro oyunlarında sahneye çıkar.

²⁴⁶ Gürün (Ed.), a.g.e., s.27-38

Berlin, 1938-1939.

Fotoğraf 45. Semiha Berksoy 1938-1939

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.391

Operetlerde kostümlerini kendi çizer, kendi diker, kimseye danışmaz. Annesinin sandığından çıkardığı şifonları ve satenleri tercih eder, zevklidir. 1933 yılında Lüküs Hayat operetinde özel dikilen pembe tafta ve siyah horoz tüylü tuvaleti ile giriş yaptığı sahne ününe ün katar ve unutulmaz. Atatürk'ün bizzat ilgilendiği 1934 yılında tarihte önemli bir yer alan ilk Türk operası "Özsoy" da rol alır. Ardından Semiha Berksoy'un Avrupa'ya gönderilmesine karar verilir. 1936 yılında ses eğitimi almak için sınavlarına girdiği Berlin Yüksek Müzik Akademisi Şan Bölümü'ne girer. Berlin Devlet Operasında Maria Müller'i dinlemeye gitmeden önce kendisine üç adet tuvalet sunulur. Göğsünde büyük taşlı bir iğne bulunan siyah tül bir tuvalet seçer. S68

Ariadne auf Naxos temsilinden önce odasında, Berlin, 1939.

1930'ların sonlarından.

Fotoğraf 46. Semiha Berksoy Berlin 1939

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), **Ateş Kuşu Semiha Berksoy** (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler Yayınlar GenelMüdürlüğü, Ankara, 2010, s.392

Fotoğraf 47. Semiha Berksoy Berlin 1930 sonları

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), **Ateş Kuşu Semiha Berksoy** (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.396

Semiha Berksoy Berlin'de sesini duyuran ilk Türk opera sanatçısıdır. 1939 yılında Türkiye'ye döner. 1941'de Tosca'da Scarpia rolünde sahneye çıkarak Türkiye'deki ilk profesyonel opera sanatçısı olmuştur. 1942 yılında tekrar Berlin'e döner. O sırada Berlin'de savaş vardır. İnsanlar yaşamı terketmeden hayatlarına devam ediyorlardı. Her gece giyimli yatıyor başuçlarına da gerekli eşyaların olduğu bir çanta koyuyorlardı. Bir akşam sirenler çalar pansiyon sahibi sığınağa geceliği ile inmeyeceğini giyinip öyle geleceğini söyleyip Semiha'yı gönderir. Semiha evsahibi şöyle anlatır. Merdivenlerden inerken yanaklarını kırmızıya boyamıştı. Kaşını gözünü siyah kalemle boyamış, başına siyah tüylü şapka giymişti. Sırtında mantosu, elinde şık siyah çantası vardı. Şaşkınlık içindeki bana, "Berksoy sakın unutma insan itibarlı olmak için daima süslenmelidir" dedi.²⁴⁷

²⁴⁷ Gürün (Ed.), a.g.e., s.82

Teyzesi Daima Koray ile, Moda, 1940.

Fotoğraf 48. Semiha Berksoy 1940

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.397

Fotoğraf 49. Semiha Berksoy Taksim 1945

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.404

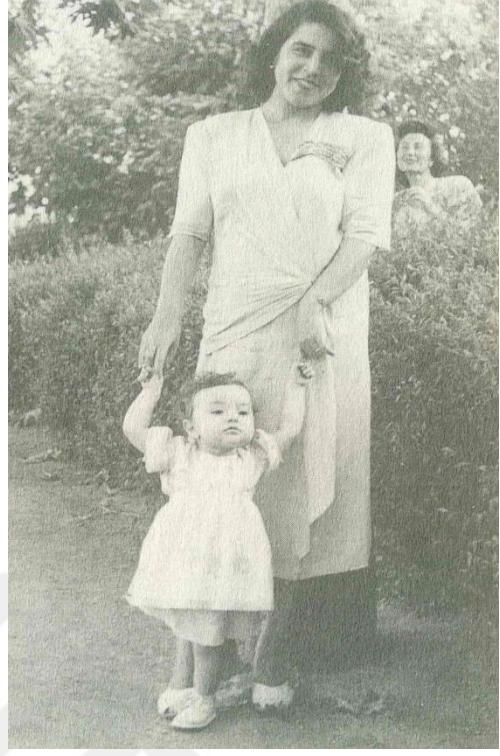
Semiha bu sözü unutmaz ve en uç noktalarda uygular. Hastanede yatarken bile göz alıcı makyajından siyah saten yatak takımından, adeta bir tuvaleti andıran saten geceliğinden ve zarif şalından asla ödün vermeyecektir. 1942 yılında Berlin'den döner ve 1943 yılında Ercüment Siyavuşoğlu ile evlenir. 1946 yılında kızı Zeliha doğar. Semiha Berksoy Berlin ve Viyana'da gördüğü ve istediği itibarı bir türlü memleketinde göremez. 1951 yılına gelinmiştir ve Semiha Berksoy hala Devlet Operasında birinci sınıf solist kadrosunda olamamıştır. 1966 yılında Ankara Devlet Opera ve balesinin personel kanunu ile baş artist ünvanını aldı. 1972 yılında emekli olur. 2004 yılında vefat eden sanatçı gerek yurt içi gerekse yurt dışında onur konuğu olarak opera ve tiyatro oyunlarında yer almış veya konuk olarak bulunmuştur.

Semiha Berksoy (Siyavuşoğlu) ve Ercüment Siyavuşoğlu, 1940'ların sonu.

Fotoğraf 50. Semiha Berksoy 1940 sonları

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.406

Fotoğraf 51. Semiha Berksoy 1947 yazı

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.409

Unesco'nun 2002 yılını Nazım Hikmet yılı ilan etmesi sebebi ile "Bu Bir Rüya"dır" opereti tekrar sahne aldı. 67 yıl önce başrolde olan Berksoy final şarkısıyla misafir olmuştur. 8 Ekim 2002 tarihli Der Tagesspiegel'de çıkan Carsten Niemann imzalı yazıda "ebediyen *Femme Fatale*" olarak bahsedilen Berksoy'un sahneye çıkışını şöyle anlatır.

*"Kimse bunu beklemiyordu.(...) Bu Bir Rüya"dır'ın sonunda, göze batar tarzda makyajlı bir şekilde, kısacık bir etek ve taşınması cesaret isteyen fantastik bir şapka ile sahneye çıkan yaşlı kadın neredeyse gösteriyi çaldı.(...) 92 yaşındaki Türk opera solisti Semiha Berksoy'un yaşayan bir efsane olması boşuna değildir."*²⁴⁸

²⁴⁸ Gürün (Ed.), a.g.e., s.115

Bayreuth Festival Evi'nin önünde, 1958.

Fotoğraf 52. Semiha Berksoy Bayreuth Festival evinin önünde 1958

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.419

Birçok ödüle layık görülmüş, pekçok sergi açmış ve tarihe izini birçok sanat alanında bırakmış bir Türk kadınıdır. Mustafa Avkıran “*Türkiye’de kadın olmak, kadın sanatçı olmak, erkeklerin dünyasında önce varlığını kabul ettirmek, var olabilmek için erkeklerin iki misli çalışmak, buna mecbur olmak*” demiştir. S244

Nâzım Hikmet’in kızkardeşi Saniye Yalırım ile, 1965.

Fotoğraf 53. Semiha Berksoy 1965

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.422

Daime ve Tevfik Koray ile, 1968.

Fotoğraf 54. Semiha Berksoy 1968

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.423

Semiha'nın sanatına aşkı öyle büyük ki tüm zorlukları kaybetmediği gücü ve yapmak istediklerinin inancı ile yenmeyi başarmıştır. Yaşamı boyunca yaptığı herşeyi bir performans tadında yapmıştır. Giyim kuşamıda buna dahildir. Cem Erciyes *“Kumaşları ekleyerek kendi yarattığı şaşırtıcı kostümleri, şapkaları, makyajı da 94 yılda oluşturduğu dev birikimin parçalarıydı”*.²⁴⁹

²⁴⁹ Gürün (Ed.), a.g.e., s.351

Kassel'deki sergisinde kendi tasarladığı "ateş kuşu" glysiyiyle, 1995.

Fotoğraf 55. Semiha Berksoy

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.428

Kassel, 1995.

Fotoğraf 56. Semiha Berksoy

Kaynak: Dikmen Gürün, (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.429

Prof. Alfred Biölek ile Köln TV'de söyleşide, 2002.

Fotoğraf 57. Semiha Berksoy

Kaynak: Dikmen Gürün (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.440

Zeliha Berksoy ile, Cihangir, 2002.

Fotoğraf 58. Semiha Berksoy

Kaynak: Dikmen Gürün (Ed), Ateş Kuşu Semiha Berksoy (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010, s.441

1.3 Peyman Türkan AKYOL

1928 yılında İstanbul'da doğmuştur. 1947 yılında Erenköy Kız Lisesi, ardından 1953 yılında Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi'ni bitirmiştir. 1959-1962 yıllarında Amerika'nın New York kentinde Albert Einstein Tıp Fakültesinde araştırmacı uzman olarak çalışmıştır. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesine Asistan olarak girmiş, 1964 yılında doçent olmuştur.

Fotoğraf 59. Peyman Türkan Akyol

Kaynak: 19.05.2019 tarihinde <http://www.biyografya.com/biyografi/7798> web sitesinden alınmıştır.

1965'te Paris Tıp Fakültesinde çalışmalar yapmış, 1969 yılında profesör olmuştur. Siyasete girmek için akademik kariyerine ara vermiştir. 1980 yılında tekrar Ankara Üniversitesi'ne dönen Akyol, Türkiye'nin ilk kadın rektörü ünvanını almıştır. Ankara Üniversitesi'nde ki görevi sırasında;

“1967'de Anadolu'da ilk açılan Diyarbakır Tıp Fakültesi'nde Kurucu Yönetim Kurulu Üyeliği, 1972'de Antalya Tıp Fakültesi Kurucu Yönetim Kurulu Üyeliği, 1974'te Ankara Üniversitesi Senatör Üyeliği, 1977'de Üniversitelerarası Kurul Üyeliği, 1982'de Üniversitelerarası Kurul Başkanlığı, WHO Dünya Sağlık

Örgütü Avrupa Bölgesi Şeref Üyeliği ve dört yıl boyunca Sosyalist Enternasyonel Kadın Kolu Başkan yardımcılığı görevlerinde yer almıştır.”²⁵⁰

Fotoğraf 60. Dönemin Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı Akyol, 28 Mart 1971'de Başbakanlık Merkez Bina'ya gelişinde görülüyor. (Arşiv)

Kaynak: 19.05.2019 tarihinde https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkiyenin-ilk-kadin-bakani-turkan-akyol-vefat-etti,ct4eMwbo90mGqHDQT_ozOw web sitesinden alınmıştır.

Siyasete giriş süreci; TBMM'deki partili milletvekilleri ve Meclis dışından alanlarında uzman olan teknik bir kadronun katılması ile 25 Mart 1971'de oluşturulan 1. Nihat Erim Hükümetinde Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı ile başlamış ve böylece Türkiye Cumhuriyetinin ilk kadın bakanı olmuştur.²⁵¹

²⁵⁰ Bürgin, Aydınöglu, Yalçın, a.g.e., s.62

²⁵¹ Bürgin, Aydınöglu, Yalçın, a.g.e., s.63

Fotoğraf 61. Akyol, 14 Aralık 1987'de SHP İzmir Milletvekili olarak TBMM'de yemin ederken görülüyor. (Arşiv)

Kaynak: https://www.ntv.com.tr/turkiye/turkiyenin-ilk-kadin-bakani-turkan-akyol-vefat-etti,ct4eMwbo90mGqHDQT_ozOw 19.05.19

Bakanlığı döneminde toplantılarda Türk kadınının eğitiminin önemine ve bunun ülke ekonomisine katkısına değinen konuşmalar yapmış, Türkiye’de kadının durumuna ve sosyal yaşama katılım sorunlarına bildirimlerinde işleyerek önemli katkılarda bulunmuştur. Kadın istihdamının geliştirilmesi projesinin hazırlanmasına ve Toplumsal Cinsiyet İstatistik Veri Bankası’nın kurulmasına öncülük etmiştir.

“ODTÜ Kadın Çalışmaları Merkezi ve Ankara Üniversitesi Kadın Sorunları Araştırma Merkezi ve Uygulama Merkezi onun döneminde açılan iki akademik kadın merkezidir. 1992 yılında Medeni Kanunda yer alan kadının çalışmasını kocanın iznine bağlayan maddenin iptal edilmesinde mücadele vermiştir.”

Fotoğraf 62. Peyman Türkan Akyol

Kaynak: <https://www.mynet.com/turkiyenin-ilk-kadin-bakani-turkan-akyol-hayatini-kaybetti-110103239689> 19.05.2019

Türkiye’de kadının bulunduğu konumdaki en büyük sıkıntılarının sebeplerini birçok konudaki eğitim eksikliğine bağlamaktadır. Sağlık, aile planlaması ve çocuk konularında kadınlara eğitimler verilmesini sağlamak için gerekli kurumlarla işbirliği yapmıştır.²⁵²

²⁵² Bürgin, Aydınöglu, Yalçın, a.g.e., s.66

Fotoğraf 63. Peyman Türkan Akyol

Kaynak: <http://www.eurovizyon.co.uk/kadin/turkiye-nin-ilk-kadin-bakani-akyol-hayatini-kaybetti-h52651.html> 19.05.19

Sorunların her zaman ciddiye ve samimiyetle çözülebileceğine inanan Akyol, Bakan ve Milletvekili olarak çalıştığı yıllarda cinsiyetçi uygulama ve davranışlarla karşılaşmadığını belirtmiş onu en çok rahatsız eden konunun ise kadın parlamenter oranının düşüklüğü olmuştur. Bunun sebebinin toplumsal bakış açısının ve kadının aile içi sorumluluğunun erkekten çok daha fazla olması olarak belirtmiştir. Yine siyasette kadının karar mekanizmalarında yeterli yeri alamamasını da gördüğü bir rahatsızlık olarak belirtmiştir. Siyasette kadının yer almasının siyasetin seviyesini olumlu yönde etkilediğini belirtse de, erkeklerin kadınların siyasi güç kullanmasını kabullenmekte zorlandıklarını da dile getirmiştir.²⁵³

²⁵³ Bürgin, Aydınöglu, Yalçın, a.g.e., s.64-65

Fotoğraf 64. Peyman Türkan Akyol

Kaynak:<https://www.ankara.edu.tr/kurumsal/tanitim/rektorlerimiz/#1487345762770-e507dfa8-5d90>
19.05.19

İki çocuk annesi olan Akyol gerek tıp kariyerinde gerekse siyasi yaşamında kendisi gibi doktor olan eşinin desteğini her zaman aldığını belirtmiştir.²⁵⁴

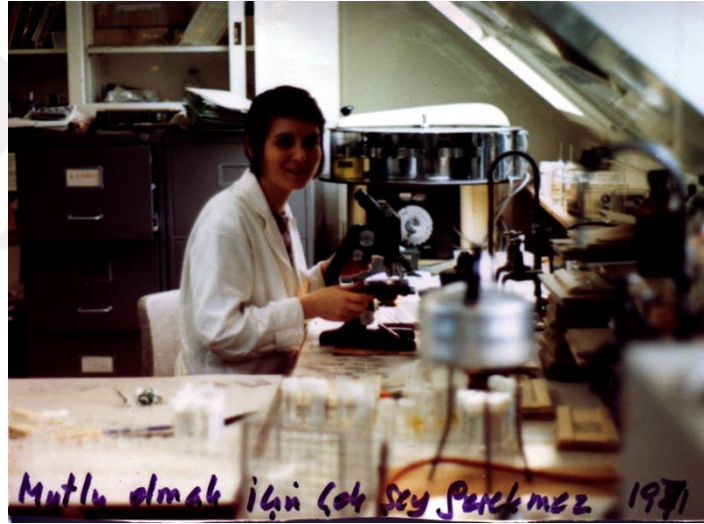
1.4 Türkan SAYLAN

13 Aralık 1935 yılında İstanbul Alman Hastanesi'nde doğan Türkan Saylan'ın annesi Leyla Hanım, Babası Fasih Galip Bey'dir.²⁵⁵ Annesi ve babası iyi eğitim görmüş, Türkan Saylan'ı katı bir disiplinle yetiştirmişlerdir. Görgü kurallarına çok dikkat eden, giyim kuşama önem veren ve misafir ağırlamaya özen gösteren, yardımsever insanlardır. 5 çocuklarına da bu eğitimi vermek için ellerinden geleni yapmışlardır. Türkan Saylan çocukluk yıllarında varlığı da yokluğu da görmüştür. Annesi, babasının işlerinin kötü gittiği dönemlerde çok sabırlı ve tutumlu davranarak çocuklarına örnek olmuştur. Annesi, işlerin kötü gittiği dönemlerde evin bütün yükünü çekmek ve tüm işleri kendisi yapmak

²⁵⁴ Bürgin, Aydınöğlü, Yalçın, a.g.e., s.68

²⁵⁵ Türkan Saylan, At Kız Bir Yaşamdan Kesitler (1.Baskı), Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul, 2000, s.19

durumunda kaldığında, Saylan en çok ondan etkilenmiştir. Ütü işinden hiç hoşlanmamış, eşinden ayrıldıktan sonra ütü istemeyen tekstiller almaya dikkat etmiştir.²⁵⁶ Babası saçını ensesine topladığı ve hafif kambur yürüyüşünden dolayı kızına at kızım diye seslenirmiş.²⁵⁷ Babaannesi ile aynı evde büyüyen Saylan için babaannesinin yeri hep çok ayrı olmuştur. Okuma yazmayı öğrendikten sonra evlerinde Türkçe öğretmeni Hafız Ahmet Bey'den çok iyi bir din eğitimi almıştır. İslam dininin en güzel yanlarını, kurallarını, dinler tarihini ve duaları öğrenmişlerdir.²⁵⁸ Çocukluğu sevgi dolu geçen Türkan, doğayı ve hayvanları çok severmiş. Kandilli Lisesinde okuyan Türkan Saylan saçlarını iki örgü yaparak okula gider, kalın fitilli siyah çorap, siyah önlük ve beyaz yaka ile mutlu olurmuş. Babaannesinin değımiyle “fingirdek” “hoppa” görünmekten çekinirmiş.

Fotoğraf 65. Türkan Saylan 1971 Londra

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneğı Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Kendisi bu kadar tutucu iken diğer kız arkadaşlarının okulun disiplinine başkaldırı niteliğinde ince çorap giymelerine ve saçlarını kahküllü yapmalarına içten içe beğeniyle bakarmış. Öğretmeninin verdiği bir görev üzerine kendinden bir sınıf küçük öğrencilere liderlik ettiği bir gösteri için annesinin dikmiş

²⁵⁶ Saylan, a.g.e., s.31

²⁵⁷ Saylan, a.g.e., s.9

²⁵⁸ Saylan, a.g.e., s.52-54

olduğu ince kırmızı yünden ve beyaz fito ile süslenmiş belinden omuzlarına kanatları olan çok şık ve dikkat çekici olarak tasvir ettiği elbiseyi çok severek giymiş.²⁵⁹ 15-16 yaşlarındayken kardeşlerinin sünnet töreninde annesinin dikmiş olduğu bir elbise ile yaşadığı anı onun yetişkinlikteki giysi seçimlerinde de iz bırakmıştır. Saylan'ın babası, eşi ve kızlarını kışkanan, giyimleri ve davranışları ile her zaman onlar üzerindeki takibini bırakmayan bir babadır.

Fotoğraf 66. Türkan Saylan

Kaynak: Cüzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Nitekim o akşam da Saylan'ın elbisesinde ki yakayı biraz açık bulmuş ve Küşüksu'dan Kandilli'ye yürüyerek kızını eve götürmüş ve üzerine bir hırka bulup giymesini beklemiş ve sonrasında sünnettin yapıldığı salona dönmüştür. Saylan bir daha göğsü açık elbise giyemediğini belirtmiştir.²⁶⁰

²⁵⁹ Saylan, a.g.e., s.116-117

²⁶⁰ Saylan, a.g.e., s125

Fotoğraf 67. 1977 Amblem Yarışması

Kaynak: Cüzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Ortaokulda köy hekimi olmaya karar vermiş, edebiyatı da sevdiğinden liseyi edebiyat bölümü ile bitirip tıp fakültesine girmiştir. Tıp fakültesinde okurken evlenmiş ve iki yıl ara ile iki çocuğu olmuştur. Bu esnada Tüberküloz rahatsızlığı teşhis edilen Saylan bir yıl boyunca yatağa bağlı yaşamıştır. İyileşip okulu bitirdikten bir süre sonra pratisyen hekimlik yapmaya başlamıştır. Köy hekimi olmayı hala çok isteyen Saylan ihtisas yapmaya karar vermiştir. Cildiye'yi seçmek istemesinde o dönemde kadınların bu hastalıkları itici bulması, onun ise aksine bu alanda çalışmak istemesine sebep olmuştur. 1964 yılında SSK Nişantaşı Hastanesinde uzman olduktan sonra ise Bursa SSK Hastanesinde çalışmış. Ardından İstanbul Tıp Fakültesinde Başasistan olmuştur. Hocasının tavsiyesi ile İngiltere'ye burslu olarak iki çocuğuyla beraber gitmiştir. Döndükten bir yıl sonra 1972 yılında doçentliğini almıştır. Kendi uzmanlık alanını oluşturacak ve ilklere imza atacak olan Lepra (Cüzam) hastalığı ile karşılaşması esnasında ki insanların ve hekimlerin olumsuz yaklaşımları, içinde dayanılmaz bir istek ve sevgiyle bu konu üzerinde çalışmaya itmiştir. İkinci hamileliğini sürdürdüğü bu günlerde Türkan Saylan bu konuya duyarsız kalamamıştır. Yaşamı boyunca da erdemli bir insan davranışı olarak sevgi ve şevkatla tüm hastalarına muamele etmiştir. Hekimliğinde örnek davranışlarına bağlı kaldığı ve etkilendiği kişi olarak Dr.

Jopling’i göstermiştir.²⁶¹ Bu isteğine eşi ve çevresi hiç onay vermemiştir.²⁶² Bu açıdan Saylan tek başına mücadele etmiştir.

Fotoğraf 68. Türkan Saylan 1982 Brandlar

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Doçent olduktan sonra lepra hastalığı üzerine yazdığı yazılar ve çekilen film üzerine Sağlık Bakanlığı’ndan; Türkiye turizmüne zarar verebileceği sebebi ile tepki almıştır. 1976 yılında “Cüzzamla Savaş Derneği”ni kurmuştur. 1985 yılında cüzzam pavyonları Bakırköy Hastanesi’nden ayrılmış ve İstanbul Lepra Hastanesi olarak hizmetine başlamıştır. 1977 yılında profesör olan Saylan Anadolu Projesini başlattı ve her yaz ülkenin her köşesinin taramasının yapılmasını sağladı. Cüzzamla çalışmanın kendisi için yeni bir eğitim olduğu söylerken;

“ Ülkemi, dünyayı, çeşitli insanları, yaklaşımları tanıdım. Olumlu olumsuz olaylar karşısında sakin kalmayı, sızlanmamayı, hep çözüm üretmeyi ve hiç yılmamayı öğrendim. Hastaları, ailelerini, çocuklarını ve onlara özveriyle hizmet

²⁶¹ Türkan Saylan, Mustafa Sütlaç, Merhaba Yaşamak Türkiye’de Cüzzamla Yaşamının Dünü Bugünü Yarını (2. Baskı), Cüzzamla Savaş Derneği Yayını, İstanbul, 1998, s.51-52

²⁶² Ayşe Kulin, Tek ve Tek Başına Türkan (1. Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2009, s.98-100

edebilen yürekli genç sağlıkçıları çok ama çok sevdim. Ne mutlu bana ki bu dünyada yapıcılığı, üreticiliği ve mutluluğu yakalayıp sürdürebildim.” demiştir.²⁶³

“Para eğer güzel bir amaca hizmet etmiyorsa, olsa ne çıkar olmasa ne çıkar. Üç beş pahalı elbise giymek, mücevher takmak veya gösterişli davetler vermek için harcanan paralara o kadar acıyorum ki! Haklısın canım ben ne paradan, ne zenginlikten, ne lüksten hoşlandım! Alınlarıyla kazanılmamış tek kuruş girsin istemem cebime.”²⁶⁴

Fotoğraf 69. Türkan Saylan 1983 Van Bahçesaray

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

1981-2002 yılları arasında üniversite görevinin yanında Lepra Hastanesi Başhekimliği yapmıştır. 1989 yılında Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği (ÇYDD) kurucuları arasındadır ve yaşamının sonuna dek Genel Başkanlığını yapmıştır. Dermatoloji, behçet hastalığı ve cinsel yollarla bulaşan hastalıklar, Kadın sorunları, insan hakları alanlarında çeşitli çalışmalarda bulunmuştur. Yaşamına 440 yayın, 11 kitap ve 65 ödül sığdırmıştır.²⁶⁵ Birçok kişinin cesaret

²⁶³ Saylan, Sütlaç, a.g.e., s. 52-53

²⁶⁴ Kulin, a.g.e., s.59

²⁶⁵ Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Anı Evi, İncirli cad. Faik Köksal sok. Çağdaş apt. no:5 d:2 Bakırköy İstanbul

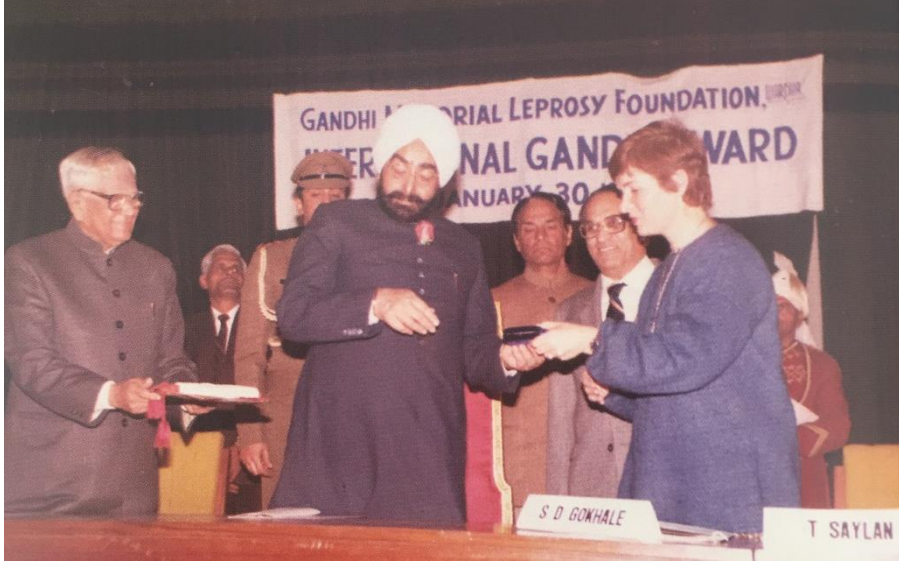
gösteremeyeceği şekilde ve üslupta; yapmış olduğu çalışmaları boyunca kimi zaman cesareti kırılmaya çalışılsa da, Saylan yapmak istediklerinden vazgeçmemiş, iki çocuk annesi bir kadın olarak yılmadan çalışmıştır.

Fotoğraf 70. Türkan Saylan 1983_Van Lepra Taraması

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Türkan Saylan yaşamı boyunca cinselliğiyle algılanmaktan ve dikkat çekici giysiler giymekten çekinmiştir. Buna sebep olarak çocukluk yıllarında yaşadığı baskı ve hekim olmasından dolayı insan vücudunu mekanik bir varlık olarak görmesini göstermiştir. Türkan Saylan özel ve önemli günlerde, kendisini mutlu, heyecanlı hissettiği dönemlerde güzel ve rahat hissettiği elbiseler ve kıyafetler almayı seçmiştir. Bunun dışında yoğun iş temposu ve son derece fedakârlık gerektiren mesleği dolayısı ile giyim konusunun üzerinde çok durmamıştır.

Fotoğraf 71. Türkan Saylan 1986 yılı Hindistan’da “Uluslararası Gandhi Ödülü” verilmiştir.

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019- National Geographic Kids- İz bırakanlar Serisi

Ayşe Yüksel “Türkan Hoca ile 1980 yılında çalışmaya başladım. O yıllarda beli oturmayan, bol, Anadolu motifli elbiseler giyerdi. Rahat ettiğini söylerdi. Sanırım 2000’li yıllarda pantolon giymeye başladı. Pantolon ceket ve içine renkli kazak bluz giyerdi. renkleri çok severdi. En çok kırmızı ve mavi onun renkleri idi. Son yıllarında pantolon ceket tercihi oldu. Kahverengi takım ile mavi renkli kazak giyerdi çok yakışırdı. Tanıdığım ilk yıllarda giyinme çok önemli değildi, rahatlığı sadeliği tercih ederdi. Son yıllarında giyime biraz daha özen gösterirdi, fular ve bandanalar ile renk katardı. Takıları severdi, bütün resimlerde takısını görüyoruz Işık Yenersu’nun hediyesi olan mavi nazar boncuklu kolye onunla özdeşleşmişti. Çevresine güzel ve bakımlı görünmek isterdi.”²⁶⁶

²⁶⁶ AyşeYüksel ile yapılan görüşme

Fotoğraf 72. Türkan Saylan 1988

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Fotoğraf 73. Türkan Saylan 1991

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Ayşe Yüksel, Türkan Saylan'ın kızı yerine koyduğu önemli bir insandır. Florance Nightingale Hemşirelik Yüksekokulu'nu yeni bitiren Yüksel, 1977-78 yıllarından bir panel esnasında ilk kez gördüğü hocayı şöyle tarif eder. “*Yanında tedavi olmuş iki lepralı hastayla gelmişti. Kırmızı üzerine siyah puantiyeli bir döpiyes giymiş, saçları alev gibi kırmızı, kısacık. Nasıl güzel, nasıl hoş bir kadın, kimsenin aklına gelmez lepra gibi bir hastalıkla uğraşacağı.*”²⁶⁷

²⁶⁷ Kulin, a.g.e., s.231

Fotoğraf 74. Türkan Saylan 1991 Çapa Koreli Konuklar

Kaynak: Cüzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Annesinden öğrendiği dikişi ilerletmiş ve kendine elbise etek mayo gibi birçok giysi dikmiştir. “Terziliğim üniversite yıllarında da devam etti. Kendime ceketler ve onlara uygun çantalar bile diktim. Artık hayatımda sınıf çayları başlamıştı ve bana o güne kadar benimsettirilen sadeliğe ve ciddiyete rağmen, kendime itiraf etmesem bile, güzel giyinmek, şık olmak istiyordum.”²⁶⁸

²⁶⁸ Kulin, a.g.e., s.252

**Fotoğraf 75. Türkan Saylan 1993
Türkiye Kore**

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

**Fotoğraf 76. Türkan Saylan İtalya
Santa Margarete**

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

Fotoğraf 77. Türkan Saylan 1971 Londra

Kaynak: Cüzzamla Savaş Derneği Türkan Saylan Lepra Anı Evi 2019

2. AVRUPA KADIN ÖRNEKLERİ

Simone De BEAUVOIR **1908-1986**

Marie CURIE **1864-1934**

Maria CALLAS **1923-1977**

Margaret THATCHER **1925-2013**

2.1 Simone De BEAUVOIR

1908 yılında Paris'te doğan Simone'un babası amatör aktör ve eski bir avukat, annesi ise Verdun'lu bir annenin kızıdır. Babası erkek çocuğu olmasını çok istemiş, bununla birlikte Simone'un farklı bir akıl ve beyne sahip olduğunu da farketmiştir. Simone 15 yaşındayken yazar olmaya karar vermiştir. Felsefe ve Matematik alanında "Bakalorya" sınavını geçmesinin ardından, *Katolik Enstitüsü'nde matematik, Saint-Marie Enstitüsü'nde edebiyat ve dil, Sorbonne'da ise felsefe eğitimi almıştır.* Simone ve Sartre'nin beraberlikleri 1929 yılında Sorbonne'dayken başlamıştır. Felsefe sınavında 24 yaşında Sartre birinci olurken 21 yaşındaki Simone'da ikinci olmuştur. Aslında sınavda aynı dereceye sahip olan Sartre ve Simone'un arasında seçim yaparken kararı etkileyen iki şey olmuştur. Bunlar; Sartre'nin erkek oluşu ve sınava ikinci kere girmiş olmasıdır. Bu onun felsefe alanında donanımlı birisi olduğunun da göstergesi olmuştur.²⁶⁹

²⁶⁹ Ali Çimen, Tarihi Değiştiren Kadınlar (5.Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul, 2011, s 232-238

**Fotoğraf 78. Simone De Beauvoir-
Jean Paul Sartre**

Kaynak:

<http://www.yasamaugrasi.com/edebiyat/yazar-biyografi/simone-de-beauvoir-jean-paul-sartre.html#.Uf0t9-CUCb8> 3 Ağustos 2013
7-30

**Fotoğraf 79. Simone De Beauvoir-
Jean Paul Sartre**

Kaynak:

<http://www.animalpolitico.com/blogeros-lovaholicos-anonimos/2011/10/08/la-poligamia-el-amor-entre-sartre-y-simone-de-beauvoir/#axzz2awt78cS9> 4 Ağustos 2013
saat 1-45

Bu sıralarda öğretmenlik yaparak kendi parasını kazanmaya başlayan Simone'un giyim konusundaki görüşleri şöyledir. Süsü ve giyinmeyi çok önemsemediğini belirtirken dönemin modasına uygun kumaşlar ve elbise seçimleri yapmayı da ihmal etmemiştir. Dedesinin yasını tuttuğu sırada tuhaf görünecek birşeyler giymekten çekinmiştir. Genel olarak istediği gibi giyinmeyi seçmiştir. Şapka, ayakkabı ve elbise seçimlerinde abartıdan kaçınmıştır. Çocukluğunda sıkça pamuklu ve yünlü giyinen Simone daha sonraları seçimlerinde ipek, çin krepeşi ve kadifeden yana kullanmıştır. Makyajını abartılı ve geliş güzel yaptığını belirtmiştir. Sadece pazarları klisede pahalı ve özenli kıyafetler giyinmeye anlam verememiş, her günün bayram niteliğinde olup aynı özeni hakettiğini belirtmekten de geri kalmamıştır.²⁷⁰ Simone sıradışı kişiliğini fikirlerini ve bakış açısını öğretmenlik yaptığı sıralarda öğrencilerine ve meslektaşlarına da yansıtıyor, bundan hiç rahatsız olmuyordu.

²⁷⁰ Simone de Beauvoir, çeviri Erdoğan Tokatlı, Kadınlığının hikayesi(5.baskı), Payel Yayınevi, İstanbul, 1997, s11

Fotoğraf 80. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre

Kaynak: <http://www.animalpolitico.com/blogueros-lovaholicos-anonimos/2011/10/08/la-poligamia-el-amor-entre-sartre-y-simone-de-beauvoir/#axzz2awt78cS9> 4 Ağustos 2013 saat 1-45

Öğrencilerinin zihinlerinde oluşturdukları önyargıları silmek için elinden geleni yapıyor, ufuklarını açmak için derslerinde birçok yönteme başvuruyordu. Öğrencilerinin merakı bir süre sonra yerini dirence bıraktı. Hatta şikâyetler başlamıştı. Fakat Simone aldırımıyordu. Doğru bildiklerini paylaşmaktan çekinmiyordu. Öğretmenler arasında da kuşku uyandıran Simone bunu sorun etmiyor sahte davranmayı sevmediği için kimseyle selamlaşmıyordu. Genellikle bir eteklik ve kazakla okula geliyordu. Hatta ilkbaharda tenis oynadıktan sonra bembeyaz tenis kıyafetiyle direkt okula gitmesi Simone'un giyim konusuna da canının istediği gibi yaklaştığının bir göstergesidir.²⁷¹ 1943 yılında yayınlanan ilk kitabı “Konuk Kız” ‘dır. 1944’te “Denemeler” ve 1947’de ise başyapıt olarak tanımlanan “Belirsizlik Ahlakı Üzerine”dir. En çok ses getiren, en çok satan onu feminist bir yazar olarak tanımlandıran eseri ise “İkinci cins” olmuştur ve 1949 yılında yayınlanmıştır.²⁷² Kadınların “öteki” olarak tanımlanmasının sosyal konumlarının ve uygulanan baskının temelini oluşturduğunu söylemiştir. Kadın cinsini, erkek cinsine

²⁷¹ Beauvoir, Tokatlı(ç), a.g.e., s39

²⁷² <http://www.edebiyathaber.net/simone-de-beauvoir/> 3 Ağustos 2013 7-22

yaklaştırmak veya yarıştırmak değil, kadın ve erkek olarak eşit seçim hakkı ve ayırım yapma hakkının olduğunu, bunun sonucunda da gelişmeyi isteyip ilerleyebileceklerini, kendi yaşamlarının ve dñyanın sorumluluğunu yüklenebileceklerini söylemiştir. 1954 yılında Mandarinler kitabı ile edebiyat ödñlü Prix Goncourt'u almıştır. Geleneksel filozoflardan farklıdır, magazin dergileri ve hafif romanlardan hoşlanır. Başına bağladığı rengârenk ipek eşarpları ile meşhurdu.²⁷³

Fotoğraf 81. Simone De Beauvoir 1952

Kaynak:

http://www.nytimes.com/slideshow/2009/01/08/arts/design/20090108_ABROAD_4.html?_r=0

4 Ağustos 2013 saat 1-45

1939 2.dñya savaşının etkileri: Sartre ve Beauvoir'in hemen hemen herkesin maddi olarak zorlandığı yıllar giyinmek bir sorun olmuştu. İyi kumaşları bulmak zordu. Kendisine yapmış olduğu bir elbise mantoyu çok idareli kullanıyordu. Soęuk günlerde kadınlar pantolon giymeye başlamışlardı. Beauvoir da kayak giysisi ve kalın pabuçlarıyla sokağa çıkıyordu. Süslenmenin eğlence olduğu dönemlerde bundan zevk aldığını söylemiştir. Bu dönemde sağ yaptırmakta sıkıntılı olduğu için türban modası çıkmıştır. Beauvoir'da bunun rahat olduğunu ve kendisine yakıştığı için türban takmıştır. Zorunluluk sonucu yaptığı bu model artık alışkanlığı haline gelmiştir. O yıllarda görünüşü ile pek

²⁷³ Çimen, a.g.e., s.232-238

ilgilenmediğini söyler ve buna sebep olarak fazla kimseyi görmemesini gösterir.²⁷⁴

Fotoğraf 82. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre

Kaynak:http://www.aysegulekinci.com/tr/wp-content/uploads/2012/03/tumblr_m0j5qfbm7T1qd384p.jpg 4 Ağustos 2013 saat 1-49

Aylar geçtikçe koşullar biraz daha düzelmeye başlamıştır. 1943'te yazdığı, büyük ilgi gören kitabı "Konuk Kız" bu dönemde yayınlanmıştır. Bu aynı zamanda yazarlığa başladı kitaptır. Fransa'nın çok önemli edebiyat ödülü olan Goncourt ödülünü alabileceği ihtimali doğmuştur. Simoe henüz bu ödülü alamamıştı ama ödül haberini beklerken ki duyguları şöyledir. "*La Poueze'de Mme. Lemaire'in yönetiminde uyduruk, ama güzel elektrik mavisi bir renkteki kumaştan dikilen yeni bir elbise giymiştim; türbanımın yerine özenli, tepesi kabarık bir saç modeli uygulamıştım. Bir andan öbürüne, çevremde büyük bir gürültü kopabileceği fikri gözümü korkutuyor, ama çekicide geliyordu.*"²⁷⁵

²⁷⁴ Simone De Beauvoir, çeviri Betül Onursal, Olgunluk Çağı 2 (1.Baskı), Payel Yayınları, İstanbul, 2011, s137-138

²⁷⁵ Beauvoir, Onursal(ç), a.g.e. s188

Fotoğraf 83. Simone De Beauvoir

Kaynak: <http://noirwhale.com/2012/page/6/>,
4 Ağustos 2013 saat 1-53

**Fotoğraf 84. Simone De Beauvoir
Paris 1954**

Kaynak:
<http://www.gisele-freund.com/writers/>,
4 Ağustos 2013 2-03

Simone ve Sartre'nin genel anlamda sosyal çevreleri çok genişti. Seyahat etmekten, dostlarıyla ve entellektüel camia ile bir arada olmaktan keyif alıyorlardı.

Fotoğraf 85. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre Paris 1940

Kaynak: <http://www.theguardian.com/news/2012/dec/02/observer-archive-death-of-sartre> 4 Ağustos 2013

Savaş dolayısı ile azalan iletişimlerini yeniden canlanmıştı. Dostlarıyla ve sanat camiasının önemli isimleri ile birarada oldukları bir akşamda Simone duygularını şöyle ifade eder “*Komediler, kitaplar, güzel bir resim, etten kemikten insanlar haline dönüşüyordu ve ben de biraz onlar için varoluyordum: birkaç ay içinde dünya ne kadar genişleyip zenginleşmişti! Ve ben de yaşadığı hissetmekten ne kadar büyük bir zevk duyuyordum! Süslenmek zahmetine girmiştim; Olga bana ödünç olarak güzel bir kırmızı angora kazak vermişti; Wanda da iri mavi inciden bir kolye: Picasso bu uyumdan ötürü beni kutlayarak çok mutlu etti. Gülümsüyordum, onlar da bana gülümsüyorlardı.*” Bu geceyi zafer kutlar gibi hoppa ve gürültülü bir şekilde geçirmek hoşlarına gitmişti.²⁷⁶

Fotoğraf 86. Simone De Beauvoir

Kaynak:

<http://karakaplitap.blogspot.com/2013/05/simone-de-beauvoir-jean-paul-sartre.html> 4 Ağustos 2013 2-05

Beauvoir’ın kadın konusuna bakış açısı veya feminizm tanımı, kadın erkek eşitliğinden ziyade erkek ve kadının iki ayrı cins olduğu ve bu iki ayrı cinsin kendine has özelliklerinin olduğu bu özellikleri engellenmeden özgürce her iki cins olarak yaşanmasından daha doğal bir şey olamayacağıdır. Erkekteki veya kadındaki doğal bir özellik bir diğerini küçültmemeli veya büyültmemelidir.

²⁷⁶ Beauvoir, Onursal(ç), a.g.e s198

**Fotoğraf 87. Simone De Beauvoir-
Jean Paul Sartre**

Kaynak:

<http://www.bonjourparis.com/story/jean-paul-sartre-simone-de-beauvoir-existential-lo/>
4.08.2013

Fotoğraf 88. Simone De Beauvoir

Kaynak:

http://npasaran.blogspot.com/2011_02_01_archive.html 4.07.2019

Giyim konusundaki düşünceleri ise yine bu tanıma paraleldir. Gerek çalışan aydın kadın gerekse ev hanımı olsun kadınlar giyimleri konusunda hep mücadele içinde olmuş ve aşırı olmaktan kendilerini çoğunlukla alıkoyamamışlardır. Dikkat çekmek isteyen kadın fazla süslü, abartılı, çocukça giyinmiş ya da sözünün dinleneceğini düşünerek daha sade hatta erkek giyimine yakın bir tarz yakalamaya çalışmıştır. Bunun altında hem erkek gibi değer görme isteği hemde dikkat çekme isteği bulunmaktadır. Hâlbuki burada yapılması gereken kadının kadınlığından tüm yönleriyle ödün vermeden yaşaması gerektiğidir.²⁷⁷

²⁷⁷ Simone De Beauvoir, çeviri Bertan Onaran, Kadın İkinci Cins 3 Bağımsızlığa Doğru (8.Baskı), Payel Yayınları, İstanbul, 1993, s.120)

Fotoğraf 89. Simone De Beauvoir-Jean Paul Sartre

Kaynak:

<http://fotohakikat.blogspot.com/2012/11/simone-de-beauvoir-1908-1986.html> 4.07.2019

1954'te yazdığı *Mandarinler*'le Goncourt ödülünü aldı ve dünya çapında tanındı. 1980 yılında Sartre ölür ve anısına yazdığı *Adieux – Sartre'a Veda* (1981) son eseri olur. Sartre'ın ölümünden (15 Nisan 1980) tam altı yıl sonra (14 Nisan 1986) Simone de Beauvoir son nefesini verir. Onu Montparnasse mezarlığında sevgilisinin yanına gömerler.²⁷⁸

²⁷⁸ <http://www.bianet.org/bianet/dunya/104924-simone-de-beauvoir-in-ciplak-fotografinin-hikayesi>
3.08.2013

Fotoğraf 90. Simone De Beauvoir

Kaynak:

<http://noriminnis.wordpress.com/2010/04/15/simone-de-beauvoir/> 30.11.2012

Fotoğraf 91. Simone De Beauvoir

Kaynak:

<http://aysenzkaya.wordpress.com/2012/04/13/ask-mektuplari-simone-de-beauvoir-ile-nelson-algren/> 4.07.2019

Fotoğraf 92. Simone De Beauvoir

Kaynak: <http://ourhumanrightscmuia.wordpress.com/2012/01/04/simone-de-beauvoir/> 4.07.2019

2.2 Marie CURIE

7 Kasım 1867 yılında Polonya'nın Varşova kentinde doğmuştur. O yıllarda Polonya toprakları Avusturya, Prusya ve Rusya tarafından paylaşılmıştı. Varşova kenti ise Rusya'nın yönetimindeydi. Varşova kentinin eğitim sistemi de merkez Rusya tarafından yönetiliyordu. Rusya'nın amacı Polonya dilini, edebiyatını, tarihini ve kültürünü ortadan kaldırmaktı. Siyasi baskılar içinde bile Marie lise eğitimine kadar olan öğrencilik yıllarını başarılı bir şekilde tamamlamıştır.²⁷⁹

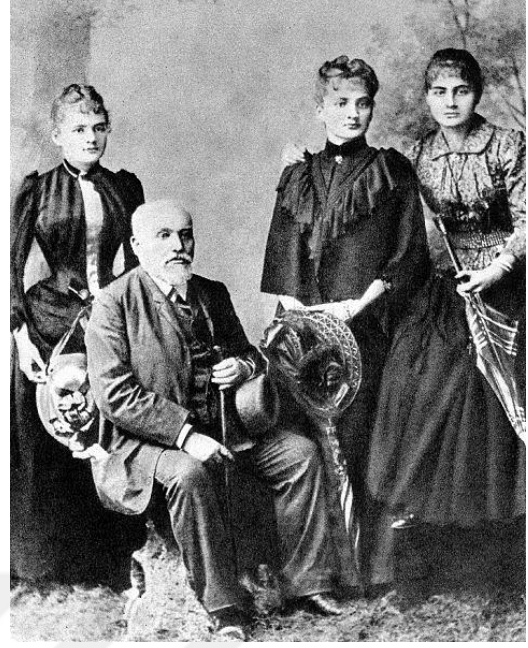
²⁷⁹ Naomi Pasachoff, Çeviren Zeynep Gürsoy, Marie Curie radyoaktivitenin keşfi (4.Baskı), Tübitak Yayınları Semih ofset, Ankara, 1996/2002, .s 5-7

Fotoğraf 93. Marie Curie 16 yaşında

Kaynak:

<http://www.doublexscience.org/2011/11/wordless-wednesday-marie-curie.html> 24.7.2012

Fotoğraf 94. Marie Curie babası ve kızkardeşleri ile

Kaynak:

<http://www.doublexscience.org/2011/11/wordless-wednesday-marie-curie.html> 24.7.2012

Marie'nin çocukluk yılları sadece siyasi anlamda değil duygusal açıdan da zorluklar içinde geçmiştir. Daha çocuk denecek yaşlarda annesini ve ablasını kaybetmiştir. Tüm kayıplara ve sıkıntılara rağmen babası başta olmak üzere Marie'ye ailesi her zaman destek olmuşlardır.²⁸⁰

²⁸⁰ Pasachoff, a.g.e., s.7

**Fotoğraf 95. Marie ve Pierre Curie
Evlendikleri gün 1895.**

Kaynak:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1903/marie-curie-photo.html
24.7.2012

Fotoğraf 96. Marie ve Pierre Curie

Kaynak: <http://www.unlulerkervani.com/r-unlu-bilim-adamlari-ve-resimleri-1427-marie-curie-1564-marie-curie-14127.htm> 24.7.2012

1915 yılına kadar; Varşova Üniversitesinde kız öğrencilerin eğitim görmesine izin verilmediği için Marie ve ablası yasal olmayan Seyyar Üniversite olarak anılan üniversitede eğitim görmeye devam etti. Bir süre sonra bu eğitimin onlara yeterli gelmediğini düşünen kardeşler çalışıp para biriktirdikten sonra Sorbonne Üniversitesinde okumaya karar verdiler. Marie yıllar sonra babası ve ablasının da desteğiyle 1891 yılının sonbaharında Sorbonne da eğitimine başladı. Marie için Paris'teki öğrencilik yılları zorluklar yanında kendisini çalışmalarına adayabildiği için unutulmaz yıllar olmuştu. 1893 yılında fizik dalındaki lisansüstü çalışmasını sınıf birincisi, 1894 yılında ise matematik dalındaki çalışmasını sınıf ikincisi olarak bitirmiştir. Marie kendisi gibi yaşamını bilime adanmış olan Pierre Curie ile 1894 yılında tanışmış ve 1895 yılında evlenmiştir. Marie nikah töreninde ablasının kayınvalidesinin hediye ettiği özellikle seçilmiş olan basit ama kullanışlı lacivert bir elbise giymiştir. Elbisenin seçilme sebeplerinden biriside laboratuvarında çalışırken de giyebilecek uygunlukta olmasıdır.²⁸¹

²⁸¹ Pasachoff, a.g.e., s.7-24

Marie'nin gelinlik seçimiyle ilgili bu detay başka bir kaynakta yine aynı şekilde ifade edilmiştir.

Marie eniştesi Casimir Dluski'nin annesinin hediye ettiği gelinlikle ilgili olarak şöyle konuşmuştur. *“Şu sırtımdakinden başka entarim yok. Mademki bana bir elbise hediye etmek lütfunda bulunacaksınız, bari koyu renk, pratik bir şey olsun da, sonra laboratuvara giderken de giyeyim”* ²⁸²

Fotoğraf 97. Marie Curie 42 yaşında Kimya alanında Nobel Ödülünü kazandığı yıl 1911

Kaynak: <http://www.doublexscience.org/2011/11/wordless-wednesday-marie-curie.html> 24.7.2012

Pierre ve Marie çalışmalarına bir süre sonra laboratuvarında devam ettiler 1897 yılında Irene adında bir çocukları oldu, Marie evi ilgilenmeye ve çalışmaya devam etti. Bu süre içerisinde bebeğin bakımıyla büyükbabası ilgilenmiştir. O yıllarda henüz doktora derecesi alan bir kadın yoktu Marie doktora çalışmasını yapmaya başladı. Uzun ve zorlu şartlarda süren laboratuvar çalışmalarından sonra radyum maddesini elde etmiştir. Bu bilimsel buluştan hiçbir maddi kazanç beklemeyen Curie iş aramaya başladı. Serves'te bulunan kız eğitim enstitüsünde görev yapan ilk kadın okutman ve fizik dersinde

²⁸² Eve Curie, çeviren Mebrure Sami Koray, Madam Curie, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1943, s.157

deneysel çalışmalar yapan ilk insan olmuştur. Curie'ler mucize ilaç radyumu (1898) bulmuşlardı fakat bir yandan da radyasyondan zarar görüyorlardı. 1902'de radyumun bir element olduğunu kanıtlamışlardır. Yine aynı yılda Marie babasını kaybetti. Bu arada Curie'lerin n Fransa dışında da yayılmaya başlamıştı. Saygın dller kazanan iki bilim adamı konferanslar vermek üzere ağırılmaya başlanmıştı. Haziran 1903 yılında Kraliyet Enstitüsü'nün konukları olarak 'Cuma Akşamları Söyleşileri' adlı toplantıya katılmak üzere İngiltere'ye gittiler, konuşmayı Pierre yapacaktı bunun sebebi hangi statüde veya ülkeden olursa olsun kadınların konuşmacı olarak katılamamasıydı. Ancak Pierre konuşmasında sık sık Marie'yle yaptıkları bu ortak buluşlardan ve Marie'nin payının büyük olduğundan bahsetmiştir. Marie Haziran 1903 yılının sonunda doktora derecesini alan ilk Fransız kadın oldu. Marie'nin doktora sınavını izlemek için Fransa'ya gelen ablası Marie'ye yeni bir elbise almasını söyledi bunun zerine Marie yine sekiz yıl önce nikahında giydiği gibi daha sonrada laboratuvarında kullanabileceği siyah bir elbise almıştı. Aralık 1903 yılında Curie'ler Nobel dllerini aldılar.²⁸³

²⁸³ Pasachoff, a.g.e., s.29-58

Fotoğraf 98. Marie Curie Fizik alanında Nobel aldığı yıl 36 yaşında 1903

Kaynak:

<http://www.doublexscience.org/2011/11/wordless-wednesday-marie-curie.html> 24.7.2012

Marie ve Pierre için artık koşullar daha iyi olmaya başlamıştı fakat geçen imkanlar ve Pierre'in hastalığı sevinmelerine engel olmuştu. Bu arada Curie'lerin bir kızları daha oldu Marie'nin enerjisi yüksekti hem kızlarıyla hem eviyle ilgileniyor, çalışmalarını sürdürüyor ayrıca sergi ve konserlere de katılıyordu.²⁸⁴

Fotoğraf 99. Marie Curie

Kaynak:

http://www.nobelmuseum.se/sites/nobelmuseum.se/files/page_image/Marie-Curie-2.jpg 24 temmuz 2012 13.16

²⁸⁴ Pasachoff, a.g.e., s.62-63

**Fotoğraf 100. Marie Curie kızları
Irène ve Eve 1905**

Kaynak:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1903/marie-curie-photo.html
24.7.2012

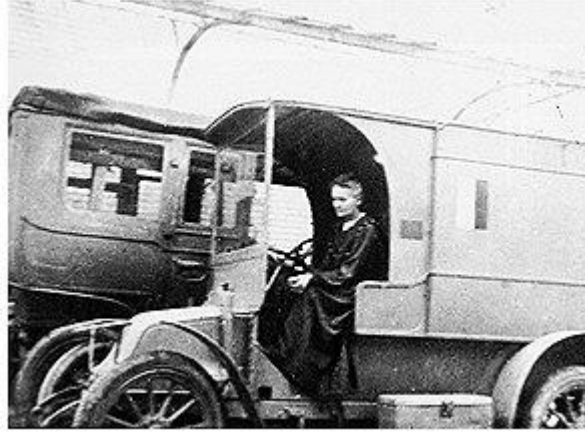
**Fotoğraf 101. Marie Curie ve
öğrencileri (1910 - 1915 arasında
çekilmiş bir fotoğraf)**

Kaynak:

http://www.nobelprize.org/nobel_prizes/physics/laureates/1903/marie-curie-photo.html
24.7.2012

19 Nisan 1906 yılında Pierre Curie öldü. Fransız Hükümeti Marie ve ailesine yardım olarak devlet maaşı bağlanmasını teklif etti Marie teklifi kabul etmedi. 13 Mayıs 1906 yılında o güne kadar hiçbir kadının öğretim üyesi olmadığı Paris Üniversitesi Marie'ye kocasının akademik unvanı ile birlikte öğretim üyeliği teklif etti. Marie bu teklifi kocasının hiçbir zaman sahip olamadığı bir laboratuvar ortamı kurabilmek adına kabul etmiştir.²⁸⁵

²⁸⁵ Pasachoff, a.g.e., s.64-68

Fotoğraf 102. Marie Curie-Mobil X-Ray Ünitesi

Kaynak: http://en.wikipedia.org/wiki/File:Marie_Curie_-_Mobile_X-Ray-Unit.jpg 24.7.2012

Marie eşinin ölümünün ardından Sceaux köyüne taşındı ve o yaz boyunca eşinin yerine vereceği dersine hazırlanmaya ve radyumun bir element olmadığını iddia edenlere cevap verebilmek ve bunu kanıtlamak için çalışmalarını sürdürmeye başladı. Marie 1910 yılında saf radyum metalini elde etmiştir ve böylece iddialara bir yanıt vermiş olmuştur. Marie aynı yıl kayınpederini kaybetmiştir, çocuklarına göz kulak olmaktan öte yaşamlarına değer katan bu değerli insanı kaybetmek Marie'yi ikinci kez sarsmıştır. Marie 1911-1912 yılları arasında bazı duygusal sorunlar yaşadı ve ilk hastalık belirtilerini göstermeye başladı. Marie'nin bu dönemde içinde bulunduğu sessizliğin sebebinin kocasının ölümünden sonra yaşadığı ilk ve tek duygusal ilişkinin basında olumsuz tepkilerle ele alınmasının yol açtığı düşünülüyor. Marie'nin dul kalmadan öncede sonrasında da sürekli koyu renk elbiseler giymektedir. Jeanne Langevin ile olan ilişkisinin konuşulduğu dönemlerde bir gece arkadaşları arasındaki bir partiye belinde beyaz bir gül olan beyaz bir elbiseyle, mutluluktan ve heyecandan yanakları kızarmış bir halde katıldığı söylenmektedir. Marie bu dönemin ardından ikinci kez Nobel kimya ödülünü kazandı. Böylece iki Nobel ödülü alan ilk kişi olmuştur.²⁸⁶

1914 yılında I. Dünya Savaşı patlak verdi bunun üzerine Marie çok kırgın olmasına rağmen Fransa'da kalmaya ve buradaki yaralı askerler için bir

²⁸⁶ Pasachoff, a.g.e., s.69-82

şeyler yapmaya karar verdi. Fransız hükümetinden de Kızılhaç Radyoloji Bölümü Müdürü ünvanını isteyen Marie kızı İrene'yi de yanına alarak hazırlamış oldukları 20 kadar aracın içinde bulunan makinelerle günümüzdeki ismiyle yaralıların röntgenlerini çekmeye başladılar.²⁸⁷

Marie savaş boyunca tüm gücüyle gerek maddi gerekse bilgi birikimiyle askerlere yardım etmeyi bir görev bildi. İrene'de bu ve bundan sonraki yıllarda annesinin yanında yetişmeye başladı.²⁸⁸

**Fotoğraf 103. Marie Curie ve kızı Irène Hoogstade Hastanesi Belçika, 1915
Radyografik ekipman kuruldu**

Kaynak: http://talesfrommycube.blogspot.com/2010_10_01_archive.html 24.7.2012

Marie ve Irene 1916 yılında Radyum Enstitüsünde kadınları radyoloji konusunda eğitmeye başladılar. Bu kursların ardından 150 radyoloji uzmanı yetiştirdiler. 1918 yılında savaş sona erdi Marie hem Fransa'nın en çokta vatani Polonya'nın zafer kazanmasına çok sevindi.²⁸⁹

²⁸⁷ Pasachoff, a.g.e., s.88-92

²⁸⁸ Pasachoff, a.g.e., s.94-95

²⁸⁹ Pasachoff, a.g.e., s.93-98

Marie artık tamamen en çok arzuladığı şey üzerine odaklanmak istiyordu. Yıllarca eşiyile beraber kötü laboratuvar şartların da çalışmışlardı ama artık daha sonraki kuşaklara da rahat çalışma imkanı sağlamak bilime katkıda bulunmak adına bir laboratuvar kurmak istiyordu Bunun için hayatı boyunca hem Pierre'nin hem de kendisinin kaçtığı şeye razı olmak zorunda kaldı. Pierre ve Marie oldukça mütevazı ve çekingen insanlardı hiçbir zaman çok göz önünde olmaktan hoşlanmadılar basının sürekli takiplerinden rahatsız oldular fakat Marie Sonunda Amerikalı bir gazeteci ile röportaj yapmaya karar verdi. O günden sonra çok şey değişti. Gazeteci Marie'nin yaşamından ve kişiliğinden çok etkilendi, ona gerekli parayı toplayabilmek adına yapması gerekenler ve daha birçok şey adına yardım etti. Bunun için Marie'nin katlanması gereken şeyler vardı göz önünde ve insanların içinde olması gerekiyordu Gazeteci Meloney aynı zamanda Amerika Başkanı'ndan toplanan gelirele alınacak radyumu Beyaz Saray'da düzenlenecek bir törenle almasını sağladı. Marie düzenlenen bu törende her iki Nobel ödülünde de giydiği siyah elbiseyi giymiştir (1921).²⁹⁰

Fotoğraf 104. Marie Curie Başkan Harding'le Beyaz Saray'da, 20 Mayıs 1921

Kaynak: http://minst.org/madame_curie.htm 24.7.2012

²⁹⁰ Pasachoff, a.g.e., s.101-105

Marie'yi takdir edenler kadar etmeyenlerde bulunuyordu. Marie ye Amerika'da bulunan birçok üniversiteden akademik unvan verilmiştir Harvard Üniversitesi hariç yazar üniversitenin kayıtlarına göre 1955 yılına kadar hiçbir kadına akademik unvan verilmediğini tespit etmiştir.²⁹¹

Marie Curie hayatının son yıllarını yaşamı boyunca olduğu gibi bilime adamakla kalmamış, bilimin daha da ilerlemesi ve insanlığa katkı sağlaması amacıyla kendinden sonraki bilim adamlarının da önünü açmak ve onların daha rahat koşullarda çalışmalarını sağlamak amacıyla girişimlerde bulunmuş gençleri desteklemiş özellikle kadınları çalışmalarında teşvik etmiştir.

²⁹¹ Pasachoff, a.g.e., s.106

Fotoğraf 105. Marie Curie ve kızı Irène Radyum Enstitüsü laboratuvarında Paris, Fransa, 1921

Kaynak:

http://talesfrommycube.blogspot.com/2010_10_01_archive.html 24.7.2012

Fotoğraf 106. Marie Curie ve kızı Irène Radyum Enstitüsü laboratuvarında Paris, Fransa, 1921

Kaynak:

http://talesfrommycube.blogspot.com/2010_10_01_archive.html 24.7.2012

Marie Curie 4 Temmuz 1934 yılında aplastik kansızlık hastalığından ölür. Mezarı önce kocasının ve ailesinin mezarının bulunduğu yere daha sonra 1995 yılında ise Fransa'nın ulusal mezarı Pantheon'a taşınır. Marie hayatı boyunca sahip olduğu bir ilke daha ölümünden sonrada imza atar. Marie buraya gömülme şerefine layık görülen ilk kadın olmuştur.²⁹²

²⁹² Pasachoff, a.g.e., s.114-117

2.3 Margaret Hilda THATCHER

13 Ekim 1925'te Lincolnshire bölgesinin Grantham kentinde doğmuştur. Babası bakkal dükkânı işleten Alfred Roberts, annesi tezgâhtar Beatrice'dir. Çok çalışkan bir kız olan Margaret Hilda Thatcher, Metodist kilisesi vaizlerinden olan babasının da etkisi ile inançlı bir Metodist Hristiyan olarak büyümüştür. Oxford'a burslu olarak girmeyi başarmıştır. Somerville Fakültesi'nde kimya okumuştur. Belediye meclisi üyesi olan babasının çok etkisinde kalmıştır.²⁹³

Dubai 1981

Hindistan 1985

Kasım 1990

Fotoğraf 107. Margaret Hilda Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed) Margaret Thatcher Demir Leydi'nin Anıları, Şen, G. çeviri (1.Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

²⁹³ https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2013/04/130408_thatcher_obit 10.05.2019

Üniversitenin Muhafazakârlar Derneği'nin üçüncü kadın başkanı seçildiğinde siyasi yaşamı başlamış ve siyasi çizgisi de belli olmuştur.²⁹⁴ Parlamento seçimlerine ilk kez 1949 yılında katılmış fakat başaramamıştır.

ÜSTTE: Ağustos 1986'da Cornwall'da tatil. Elimden geçirdiğim bir ameliyatın ardından Denis'le Constantine Körfezi'nde yürüyoruz. Televizyonu izleyen doktorum telefon ederek ameliyattan sonra dinlenmediğim için beni azarladı.

Fotoğraf 108. Margaret Hilda Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed) Margaret Thatcher Demir Leydi'nin Anıları, Şen, G. çeviri (1.Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

Seçim çalışmaları sırasında Sir Denis Thatcher ile tanışmış ve 1951 yılında evlenmiştir. Thatcher, 1953 yılında Mark ve Carol adlı ikizlerini doğurmuştur.²⁹⁵

²⁹⁴ Çimen, a.g.e., s.296

²⁹⁵ https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2013/04/130408_thatcher_obit 10.05.2019

Fotoğraf 109. Margaret Hilda Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed) Margaret Thatcher Demir Leydi'nin Anıları, Şen, G. çeviri (1.Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

Parlamentoya girmesi tam on yıl sonra 1959 yılında Muhafazakâr Partiden gerçekleşmiştir. Kadın olarak çok fazla önyargı ve tepki ile karşılaşmıştır. 1970 yılında Muhafazakâr Parti iktidara gelince, 44 yaşında Eğitim ve Bilim Bakanı olarak kabineye girmiştir. İçinde engel olmadığı bir liderlik ve cesaret duygusu vardır.²⁹⁶

²⁹⁶ Demir LadyYönetmen: Phyllida Lloyd Oyuncu: Jim Broadbent, Meryl Streep

ALTTA: Nisan 1988'de Türkiye'yi ziyaretim sırasında merhum Cumhurbaşkanı Özal'la buluşma

Fotoğraf 110. Margaret Hilda Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed) Margaret Thatcher Demir Leydi'nin Anıları, Şen, G. çeviri (1.Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

Yine de aday olmadan önce verdiği bir röportajda bu konuya karamsar yaklaşmış ve İngiltere'nin kadın bir başbakanı olamayacağını söylemiştir.²⁹⁷ Dönemin başbakanı Edward Heath 1973 yılında yaşanan petrol krizi ve maden grevi sonucunda uyguladığı ekonomi politikaları sebebi ile iktidardan düşmüştür. Thatcher yakın çevresinin desteği ile parti liderliğine aday olmuştur.

²⁹⁷ https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2013/04/130408_thatcher_obit 10.05.2019

Fotoğraf 111.
Margaret Thatcher
ve Ronald Reagan
2004

Kaynak:
<http://www.celebrity-photos.buy-art-posters-prints.com/Ronald-Reagan.html> 9.8.2012

Fotoğraf 112.
Margaret Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed)
Margaret Thatcher Demir
Leydi'nin Anıları, Şen, G.
çeviri (1.Baskı), Sabah
Kitapları, İstanbul, 1994

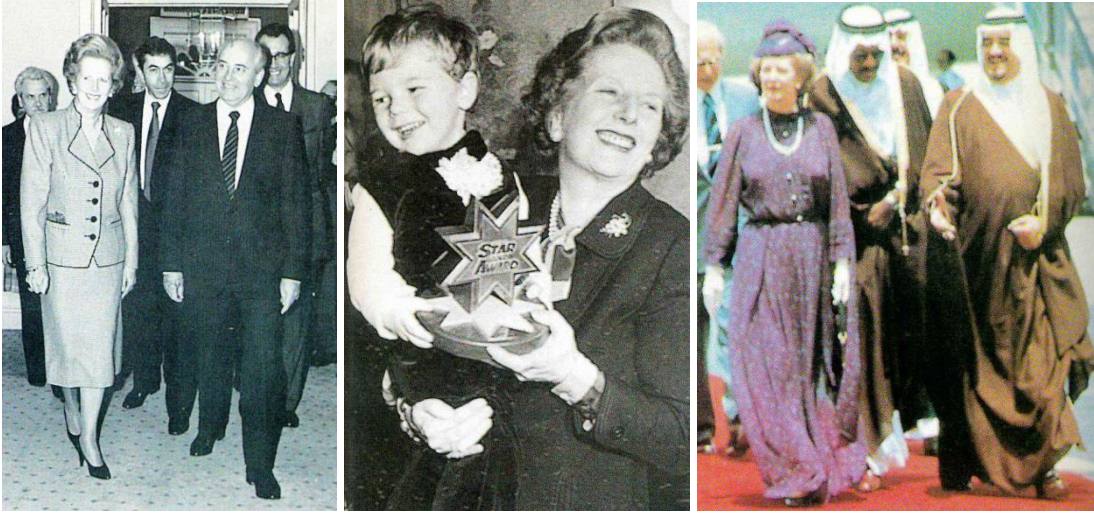

Fotoğraf 113.
Margaret Thatcher

Kaynak:
http://www.thewe.cc/weplenet/news/americas/us/ronald_reagan.html 9.8.2012

Parlamentoda bulunduğu süre boyunca giyimi ses tonu, şapkası ve aksesuarları ile erkek parlamenterlerin dikkatini çekmiştir. Aslında burada esas konu Margaret'in kariyeri ve görünüşünden ziyade cinsiyetidir. Yine de danışmanlarının önerileriyle seçim öncesi imajında bazı değişiklikler yapmıştır. Diksiyon ve hitabet çalışmaları yaparak ses tonunda iyileştirme sağlamış, şapkasından vazgeçmiş saç stilini değiştirmiş ama inci küpelerinden ve her zaman yanında mutlaka bulundurduğu şık el çantalarından vazgeçmemiştir.²⁹⁸

²⁹⁸ Demir Lady Yönetmen: Phyllida Lloyd Oyuncu: Jim Broadbent, Meryl Streep

Fotoğraf 114. Margaret Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed) Margaret Thatcher Demir Leydi'nin Anıları, Şen, G. çeviri (1.Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

1979 yılında İngiltere'nin ilk ve şimdiye kadarki son başbakanı olmuştur. Radikal politikaları ve uzlaşmaz kararları sonucunda bir Rus gazeteci tarafından 1976 yılında "Demir Lady" lakabını almış ve ilginç bir şekilde bu lakabı zevkle taşımıştır.

Fotoğraf 115. Margaret Thatcher

Kaynak: Demirtaş,S.,(Ed) Margaret Thatcher Demir Leydi'nin Anıları, Şen, G. çeviri (1.Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

Görev yaptığı süre boyunca en radikal çalışmaları arasında yer alan sendikalar sorununu sert bir şekilde de olsa çözmüştür. Özelleştirme politikalarıyla ekonomiyi yükseltmeye çalışmış, 1982 yılında Falkland Adası için savaşa girmiş ve kazanmış, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Ronald Reagan'ı kendisine hayran bırakmış ve Sovyetler Birliği'nin çöküşünde Reagan ile ortak olarak davranmışlardır. 1984 yılında bombalı bir saldırıya uğrayan Thatcher yılmamıştır. Kraliçe tarafından Liyakat Madalyası ile ödüllendirilmiştir.

Fotoğraf 116. Margaret Thatcher Kennedy Space Center

Kaynak: http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Margaret_Thatcher.jpg 9.8.2012

Yapmış olduğu en olumsuz girişim uygulamış olduğu vergi politikası olmuştur. Buna ek olarak Avrupa Birliği ile olan ilişkileri de artık onun siyasi sahneden yavaş yavaş çekilmesinin sinyallerini vermiştir. Nitekim parti liderliği için kendisine rakip olarak Geoffrey Howe'un çıkması sonucunda seçimi kaybetmeden istifa etmeye karar vermiştir. Böylece Demir Lady dönemi tarihte bir iz bırakarak sona ermiştir.²⁹⁹

²⁹⁹ Çimen, a.g.e., s.296

Fotoğraf 117. Margaret Thatcher

Kaynak: http://www.gearlog.com/2009/11/margaret_thatcher_sill_alive.php 9.8.2012

2.4 Maria CALLAS

2 Aralık 1923 yılında New York'da doğan Maria'nın gerçek ismi Maria Anna Sofia Sisilya Kalogeropoulos'tur. Yunanistan'dan göç eden bir ailenin kızıdır. Eczacı olan babası soyisimlerini Callas olarak değiştirmiştir.³⁰⁰

³⁰⁰ <https://www.ensonhaber.com/biyografi/maria-callas-kimdir-2013-02-02> 28.04.2019 17:12

Maria Callas ve eşi Battista Meneghini Venedik'te, 1957.

Fotoğraf 118. Maria Callas 1957

Kaynak: Alfonso Signiori, eviri Eren Yücesan Cendey, ok Gururlu ok Kırılğan Maria Callas'ın Hayatı (1.Baskı), Arnoldo Mondadori Editöre SpA Milano, Turkuvaz Kitapçılık ve Yayıncılık A.Ş. , İstanbul, 2009

Maria ve annesinin arası hiçbir zaman iyi olmamıştır. Annesi dış görünüşünden dolayı Maria'yı hep ablasıyla kıyaslamış kaba ve kilolu olmasını her zaman yüzüne vurmuştur. Maria babasını daha çok sevmesine rağmen annesi ve babası boşandıktan sonra anne ve ablası ile yaşamaya devam etmek zorunda kalmıştır. 1929 yılı küçük Maria çok üzgün ve hayal kırıklığı yaşadığı birgün "Palemo" şarkısını öyle bir söylemiştir ki; Washington Heights sokağında bulunan herkes için hayat birkaç dakikalığına durmuştur.³⁰¹

³⁰¹ Alfonso Signiori, eviri Eren Yücesan Cendey, ok Gururlu ok Kırılğan Maria Callas'ın Hayatı (1.Baskı), Arnoldo Mondadori Editöre SpA Milano, Turkuvaz Kitapçılık ve Yayıncılık A.Ş. , İstanbul, 2009, s24.

Maria Callas Milano'daki evinde, 1957.

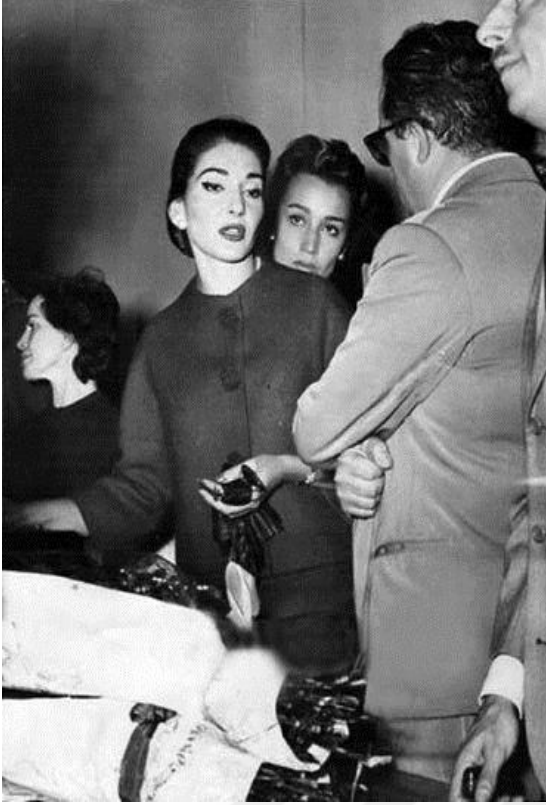
Maria Callas Chicago'da operanın soyunma odasında, 1954.

Fotoğraf 119. Maria Callas 1957

Kaynak: Alfonso Signori, çeviri Eren Yücesan Cendey, Çok Gururlu Çok Kırılgan Maria Callas'ın Hayatı (1.Baskı), Arnoldo Mondadori Editöre SpA Milano, Turkuvaz Kitapçılık ve Yayıncılık A.Ş. , İstanbul, 2009

Maria o günden sonra sesiyle neler yapabileceğinin hayalini kuran ve günün birinde elde etmek istediği başarının hayali ile yaşayan ve durmadan bunun için çalışan bir kız olmuştur. Maria ayaklarının üzerinde durmaya başladıktan sonra anne ve ablası ile ilişkilerini neredeyse sonlandırmıştır. Daha 11 yaşındayken 1934 yılında katıldığı New York radyosu yarışmasında ikincilik ödülü almıştır.³⁰²

³⁰² Signori, ç.Cendey, a.g.e., s.25

Fotoğraf 120. Maria Callas ve Giovanna Lomazzi, Milan, 1959

Kaynak:

<https://www.gramilano.com/2017/09/maria-callas-as-told-by-her-little-sister-giovanna-lomazzi-interview/> 19.05.2019

Fotoğraf 121. Maria Callas New York Idlewild Havaalanı 1958

Kaynak:

<https://www.art.com/products/p15413674-sa-i3743372/maria-callas-holding-a-pet-poodle-arrives-at-new-york-s-idlewild-airport-in-1958.htm> 19.05.2019

Annesi, Maria'ya gerektiği özeni bir türlü göstermiyordu kızının sesinin onlara para kazandırması gerçeği onu mutlu eden tek şey olsa da imkanlarını öncelikle Jackie için sağlamıştır. Annesi Maria'ya şan dersi aldirmek yerine üç tane kanarya almıştır. Marie konservatuara gidene kadar üç kanaryası ve radyoda dinlediği operalarla kendisini eğitmeye çalışmıştır. Oldukça zorlu bir hayatı olmuştur. 1937 yılında annesi ve babasının boşanmalarının ardından Maria anne ve ablasıyla birlikte Yunanistan'a taşınmıştır. Atina'da Konservatuara girme yaşı 16 olmasına rağmen Maria 15 yaşındayken bunu başarmıştır. İnatçı kişiliği sayesinde okulun üçüncü yılında ilk ödülünü almıştır.³⁰³

³⁰³ <https://www.ensonhaber.com/biyografi/maria-callas-kimdir-2013-02-02>, 28.04.2019, 17:12

Maria Callas Avrupa'dan A.B.D'ye dönüyor. New York, Queens, 1959.

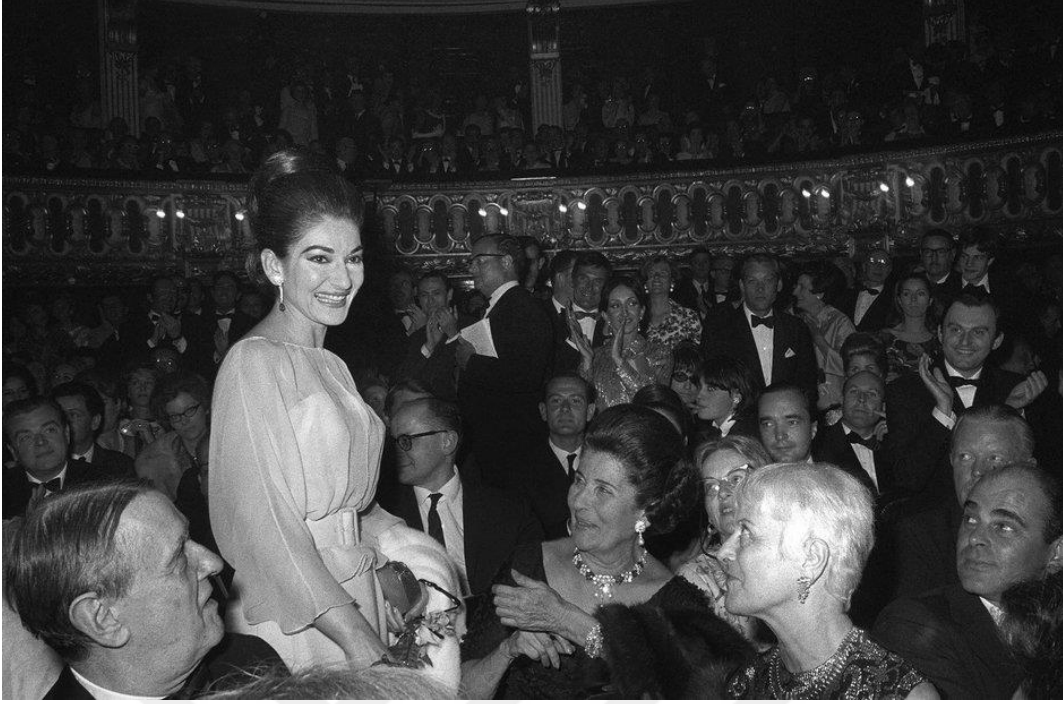
Maria Callas ve Tina Onassis Christina yatıyla yaptıkları Yunanistan gezisi sırasında, 1959.

Fotoğraf 122. Maria Callas

Kaynak: Alfonso Signori, çeviri Eren Yücesan Cendey, Çok Gururlu Çok Kırılgan Maria Callas'ın Hayatı (1.Baskı), Arnoldo Mondadori Editöre SpA Milano, Turkuvaz Kitapçılık ve Yayıncılık A.Ş. , İstanbul, 2009

Atina Lirik tiyatrosunda 27 Kasım 1940 yılında ilk defa Boccaccio ile sahneye çıkmıştır. (Bundan tam 10 yıl sonra Toscanini ile tanışma fırsatını yakalamıştır. Bu kariyerinde önemli bir dönüm noktasıdır.)³⁰⁴

³⁰⁴ Signori, ç.Cendey, a.g.e., s.113

Fotoğraf 123. Paris'teki Odeon Tiyatrosu'nda tebrikleri alırken

Kaynak: <https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Annesi Maria'yı Atina'daki ilk yıllarında birçok taverna ve restoranda şarkı söylemeye zorlamıştır. 1941 yılında artık profesyonel sahne yaşamı başlamıştır. Savaş yıllarına denk gelen sahne yaşamı onu hiç vazgeçirmemiş yıldırımıştır. Atina'da artık bir primadonnadır. Maria Callas'a Atina'da elde ettiği başarı yetmemiştir. Dünya starı olabilmek için New York Metropolitan'da, Milano Scala'da, Londra Covent Garden'da, Paris Opera'da sahne alması gerektiğini düşünmüştür. Bunun için Amerika'ya dönmeye karar vermiş aynı zamanda döndünden sonra yeniden Callas ismini almıştır. Metropolitan Genel Yönetmeni Edward Johanson ile görüşen Maria yıllar sonra reddildiği bu kapıdan bir diva olarak girmiştir. Maria yeni bağlantı kurduğu insanlarla görüşmeleri sonucunda İtalya'ya gitmiştir. İtalya'daki ilk günlerinde çok sıkıntılar çekmiştir. Yakınları ve otorite tarafından Callas'ın kendini asıl bu yıllarda bulduğunu söylemiştir. Eşiyle burada tanışan Maria kariyer yaşamının zor günlerinde kendisine maddi manevi desteğini hiç esirgemeyen Commendatore Meneghini ile 1949 yılında Verona'da sessiz sedasız

evlenmiştir. Evlendiği gün seçmiş olduğu giysi kendisini daha zayıf göstereceğini düşündüğü bele oturan bir tayyör olmuştur.³⁰⁵

Fotoğraf 124. Maria Callas ve Luchino Visconti

Kaynak: <https://www.imdb.com/title/tt7364566/mediaviewer/rm1870353408> 24.4.2019

Maria her zaman herşeyin üstünde sanatını tutmuştur. Tüm amacı ona doğuştan armağan edilen bu sesi tüm dünyaya duyurmak olmuştur. Callas dönemin en başarılı orkestra şefi olan Arturo Toscanini hayranıdır. 27 Kasım 1950 yılında Toscanini'nin daveti üzerine onunla görüşmeye gidecek olan Maria'nın heyecanı günlerce önceden başlamıştır. Bu görüşmenin sonucunda Maria'nın hayranı olduğu Toscanini'de Maria'nın sesinden oldukça etkilenen kişiler arasına girmiş kendisine Scala'da başrol teklif etmiştir. Maria giyinmeye çok düşkün değildir. Bunun sebebini gerek kilolu olmasından dolayı gerekse de sanatını ve başarısını herşeyin üstüne koymasından dolayı olduğunu söyleyebiliriz.

³⁰⁵ Signiori, ç.Cendey, a.g.e., s.107

Fotoğraf 125. Ischia 1956

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/19.05.2019>

Fotoğraf 126. Palm Beach 1974

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/19.05.2019>

Kariyeri için önemli olduğunu düşündüğü zamanlarda da gereken özeni göstermiştir. Toscanini ile görüşmesinde iyi bir izlenim bırakabilmek için güzel bir giysi almak istediği dönemin en meşhur terzisi olan Biki'den red cevabı almıştır. Maria'ya kariyerinin başlangıcında kapanan kapılar daha sonraları Maria'nın hırsı, inadı ve başarısı sayesinde pişmanlıkla açılmıştır.³⁰⁶ Maria Callas kariyerinde en üstlere tırmanırken neredeyse tüm dünyanın tanıdığı solist olarak artık sesiyle olduğu kadar görünüşüyle de insanlar üzerinde bıraktığı etkinin aynısını oluşturmak istemektedir.³⁰⁷

³⁰⁶ Signiori, ç.Cendey, a.g.e., s.119

³⁰⁷ Signiori, ç.Cendey, a.g.e., s.124

Fotoğraf 127. Maria Callas ve Giovanna Lomazzi, Antonio Ghiringhelli.

La Scala Milan 1960

Kaynak:

<https://www.gramilano.com/2017/09/maria-callas-as-told-by-her-little-sister-giovanna-lomazzi-interview/> 19.05.2019

Fotoğraf 128. Idlewild havaalanı New York

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Zirveye çıktığında herşeyiyle kusursuz olmak istemiş uzman doktorlarında yardımıyla kilo vermiştir bu onun daha sağlıklı ve iyi görünmesini sağlamıştır. Yıllar önce ona kapısını kapatan Biki daha sonra en güzel giysilerini Maria için yapmıştır. Yeni görünümü ve sahnedeki performansları modern büyüleyici sofistke yorumlarıyla anılmasına sebep olmuştur.³⁰⁸

³⁰⁸ Signori, ç.Cendey, a.g.e., s.126

Fotoğraf 129. Maria Callas

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Fotoğraf 130. Maria Callas Londra

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

1956 yılı tekrar New York “*Şimdi Amerika’ya bir primadonna olarak dönüyordu. Hem de artık dünyanın en iyi şarkıcılarından değil, aynı zamanda dünyanın en albenili kadınlarından biriydi. Time dergisi birkaç sayı önce kapağını ona ayırmış ve onu yılın kadını olarak nitelendirmişti.*”³⁰⁹

³⁰⁹ Signiori, ç.Cendey, a.g.e., s.131

Fotoğraf 131. Maria Callas

Kaynak:

<https://www.wvtf.org/post/forebears-maria-callas-divine-voice-classical-music#stream/0>
19.05.2019

Fotoğraf 132. Maria Callas Ischia 1956

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/>
19.05.2019

29 Ekim 1956'da Metropolitan'da Bellini'nin operasıyla sahneye çıkmıştır. 19 Aralık 1958 Paris Opera'da ilk çıkışıydı Casta Diva ile başladığı sahnesinde yine zirvedeydi. Bu zamana kadar çok fazla sahne alan Maria artık yorulduğunu hissediyor ve bu durumdan eşini sorumlu tutuyordu.

Fotoğraf 133. Maria Callas

Kaynak:<https://www.imdb.com/title/tt7364566/mediaviewer/rm1836798976> 24.4.2019

Fotoğraf 134. Maria Callas Milan Malpensa Havaalanı

Kaynak:<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Emi şirketiyle ilk plak antlaşması 1952 yılında yaptı. 1954 yılında Amerika'ya dönerek Lu Çino Fiskonti ile çalışmaya başladı.

Callas birgün o dönemin en yakışıklı ve varlıklı işadamı olarak tanınan Aristoteles Onasis ile tanışmış ve Onasis ile yıllarca sürecektir çok büyük bir aşk yaşamıştır. Bu tanışmadan bir süre sonra 1959 yılında kocası Meneghini'den ayrılmıştır. Onasis'le evlenememiş fakat onu sevmektende vazgeçememiştir. Onasis'le yaşadığı aşk onun kariyerini de etkilemiştir. Callas Onasis'i operayı bırakacak kadar çok sevmiştir.

Fotoğraf 135. Maria Callas ve iki köpeği Orly Havaalanı Paris

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Fotoğraf 136. Maria Callas ve Aristotle Onassis

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Bu dönemde iki yıl sahnelere ara veren Maria Callas 1962 yılında tekrar konserler vermeye başlamıştır. Döneminin efsanesi olan Maria Callas'ı onun dönemini yaşamayan insanlar bile dinleyince büyüleniyordu. Callas; yönetmen Pier Paolo Pasolini'nin Medea adlı film çekimi için 1969'da Türkiye'ye gelmiş ve Pera Palas'ta kalmıştır. Callas işinin standartlarını daima yüksek tutmuştur. 1974 yılında Japonya'da son resmi konserini vermiştir. 1975 yılında almış olduğu Onasis'in ölüm haberinden sonra sahnelere dönmemiştir. Onasis'in ölümüyle dünyaya küsen Callas, Paris'e yerleşmiş ve yalnız yaşamaya başlamıştır. 'dişi aslan' olarak tabir edilen Maria Callas 16 Eylül 1977 yılında kendi apartmanında yalnız başına yaşama veda etmiştir.³¹⁰

³¹⁰ <https://www.ensonhaber.com/biyografi/maria-callas-kimdir-2013-02-02> 28.04.2019 17:12

Fotoğraf 137. Maria Callas 'Medea'

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

Fotoğraf 138. Hayranlarına her zaman düşkün olan Callas, fotoğraflarını imzalarken

Kaynak:

<https://www.classicfm.com/artists/maria-callas/pictures/life-iconic-images/a-heroines-welcome/> 19.05.2019

SONUÇ

Endüstri devrimi; buhar gücünün keşfedilmesi sonucunda ortaya çıkan teknolojik icatların, sanayi, ulaşım ve ekonomik alanlarda gelişmelerin yaşandığı bir süreçtir.

Endüstri devrimindeki yenilikler içinde öne çıkan gelişmeler; pamuklu dokuma, iplik üretimi, ulaşım, haberleşme ve demir-çelik sanayisinde gerçekleşmiştir. Hızlı nüfus artışı, orta sınıfın zenginleşmesi, yaşam düzeyinin yükselmesi ile tüketim talebinin artması yaşanan bu gelişmelerin hızla ilerlemesini sağlamıştır. Teknoloji düzeyinin yükselmesi el emeğine olan ihtiyacı azaltmış ve fabrikalardaki makine sayısını arttırmıştır. Küçük üreticiler ortadan kalkmış ve sınıfsal ayırım hızlanmıştır. Burjuva sınıfının yapısı değişmiş, yeni bir işçi sınıfı doğmuştur. Devrim sonucunda yaşanan ekonomik, siyasal ve kültürel değişimler kadınlar açısından da önemli gelişmelere neden olmuştur.

Toplumların ve ülkelerin, kültürel ve ekonomik gelişimi bireylerin kendilerini eğitmeleri ve geliştirmeleri ile ilgilidir. Toplumların gelişiminde ekonominin de payı büyüktür. Tüm bu gelişmeler kadın ve erkeğin bir aradaki katkısı ile daha büyük bir gelişimi sağlayacaktır.

Avrupa kadınının toplumsal konumunun bilincine ilk olarak Fransız Devrimi'nde varılmıştır. Devrim sonrasında yayınlanan, Yurttaş ve İnsan Hakları bildirgesine göre tüm insanlar özgür ve eşit bir şekilde görev alabilirler ve istedikleri mevkiye ulaşabilmektedirler. Fakat bu hakları kadınların elde etmesi büyük çabalar sonucunda gerçekleşmiştir.

Kadınların eğitim hakkı elde etme oranları yükseldikçe toplum içinde yer edinme ve meslek sahibi olma oranlarında da artış olmuştur. 19 yüzyıla kadar olan süreçte toplumun üst sınıfının veya aydın kesiminin elde edebildiği veya evde eğitim alabildiği az sayıdaki kadının eğitimine olanak sağlayan sistem daha sonraları diğer kesimlere de inmeye başlayarak gelişimini geçte olsa göstermektedir.

Kadının aile yaşamının dışında görev almasının aile kurumuna zarar vereceği görüşü, kadın eğitiminin azınlıkta kalmasına sebep olmuştur. Yine aynı sebepten dolayı kadının çalışma yaşamında olması da kabul görmemiştir. Dünyada meydana gelen devrimler ve savaşların etkisi ile Türk kadını için de toplumsal statüsünde değişiklik oluşturan faaliyetlere yoğunluk verilmeye başlanmıştır. Bu çalışmaların hızlanması ve çoğalması için mücadele eden öncü kadınlar olmuştur.

Entelektüel “aydın” kavramı yüzyıllar içinde değişim göstermiştir. İlk zamanlarda da bilgisi ile toplumu yönlendiren, halka hizmet eden, halka örnek olan kişi olarak adlandırılmıştır. 16. Yüzyılda hümanistlik olarak ifade edilmiş, 17. yüzyılda bu tanımın yerini “kendini ve dünya görüşünü geliştirmeye odaklı olan” almıştır. 18. yüzyılda ise tanım yerini “filozof” ve “ideolog” kavramına ve mesleklere (hekimler, matematikçiler, edebiyatçılar vb.) bırakmıştır. Hepsinin ortak noktası ise “eğitim” olmaktadır.

Eğitim, öğretim kavramını da içine alan ve kalitesi arttıkça entelektüellik düzeyine ulaşan kişinin sürekli olarak gerek aile içinde gerekse aile dışında tüm bilgilerin öğrenilmesi ile elde edilen becerilerin tümüdür. Eğitimin yaygınlaşması ile entelektüel oranında da artış olmuştur. Kadınların eğitime dahil edilme oranının yükselmesi ve entelektüel insanların çoğalarak öncü olması, toplumlarda ki kültürel ve ekonomik düzeyin artması sonucunu oluşturmuştur.

Türk kadınının toplum içerisindeki konumu savaşların, dinin ve siyasetin etkisi ile değişkenlik göstermiştir. Eski Türklerde kadının konumu önemli bir yer tutmaktadır. Üretimde, devlet işlerinde ve savaşlarda aktif roller aldıkları görülmektedir. İslam dininin kabul edilmesinden sonra ise kadın ev içinde daha çok rol almış, ev dışındaki görevlerde de yer almamıştır. Tanzimat ve endüstri dönemlerinden sonra ise eğitim ve çalışma alanlarında gelişmeler başlamıştır.

Türk kadınının eğitimindeki ivme 1924 yılında, Tevhid-i Tedrisat (öğretimin birleştirilmesi) Kanunu ve Teşkilatı-ı Esasiye Kanunlarının çıkarılması sonucunda yükselmiştir. Avrupa kadını 19. yüzyıl öncesinde ülkeler

bazında değişiklik gösteren eğitim olanaklarını sağlamak için mücadelede bulunmayı bırakmamışlardır. Ne yazık ki oran istenilen düzeyde değildir. Buradaki ivme Sanayi Devrimi ve Fransız İhtilali süreçlerinden sonra hareketinde ilerleme göstermeye başlamıştır.

Giyimin eğitim ile ilişkisi ise kadının toplumda farklı alanlarda bulunmaya başlaması ile çeşitlilik kazanmıştır. Önceleri ev içi görevlerde ve ev içinde bulunmakla yeterli görülen kadının konumu, eğitim alması ve çalışma yaşamına girmesi ile değişkenlik göstermiştir. Toplumlara göre farklılık gösterebilen kadın giyimi, geleneksel ve toplumsal kalıpların dışına çıkarak daha işlevsel bir form almaya başlamıştır. Meslek, ekonomik kazanç, eğitim, kültür, psikoloji gibi etmenlere göre ifade edilmeye ve şekillenmeye başlamıştır. Eğitim, meslek, ekonomik kazanç, kültür, psikoloji ve geleneksel değerlerle şekil alan modern kadının profili bu değerlerin birleşmesiyle meydana gelmiştir. Çağdaş yaşamda, kadının yeri, küresel gelişmeler nedeniyle şekillenmiş, toplumların değişmez kalitesini belirlemiştir. Yerleşen imajın artık değişmeyeceği gözlemlenmiştir.

KAYNAKÇA

Kitap

- Akyüz, Y., **Türk Eğitim Tarihi**,(15. Baskı), Pegem Akademi, Ankara, 2009
- Aytaç, K., **Avrupa Eğitim Tarihi**(Ocak 2009), Doğu Batı Yayınları, 2009
- Beauvoir De, S., çeviri Bertan Onaran, **Kadın İkinci Cins 3 Bağımsızlığa Doğru** (8.Baskı), Payel Yayınları, İstanbul, 1993
- Beauvoir De, S., çeviri Betül Onursal, **Olgunluk Çağı 2** (1.Baskı), Payel Yayınları, İstanbul, 2011
- Beauvoir, De, S., çeviri Erdoğan Tokatlı, **Kadınlığının hikayesi**(5.baskı), Payel Yayınevi, İstanbul, 1997
- Brizon P., **Emeğin ve Emekçilerin Tarihi**, Çev: Cemal Süreyya, Ankara: Onur Yayınları, 1977
- Brizon, P. Emeğin ve Emekçilerin Tarihi, Çev: Cemal Süreyya, Ankara, Onur Yayınları, 1977
- Cameron R., **A Concise Economic History Of The World**, From Paleolithic Times The Present, Third Edition, Oxford University Press, 1997
- Cameron, R. **A Concise Economic History Of The World**, From Paleolithic Times The Present, Third Edition, Oxford University Press, 1997
- Crane, D., **Moda ve Gündemleri Giyimde Sınıf, Cinsiyet ve Kimlik** (1.Baskı), Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2003
- Curie, E., çeviren Mebrure Sami Koray, **Madam Curie**, Remzi Kitapevi, İstanbul, 1943
- Çalışlar, İ., **Halide Edip** (2.Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2011
- Çimen, A., **Tarihi Değiştiren Kadınlar** (5.Baskı), Timaş Yayınları, İstanbul, 2011

- Doğramacı,E., **Türkiye’de Kadının Dünü ve Bugünü** (2. Baskı) Doğuş Matbaacılık ve Tic. Ltd. Şti., Ankara, 1992
- Duby,G., Perrot,M., “**Devrimden Dünya Savaşına Feminizmin Ortaya Çıkışı**”, in Fraisse G. (Eds.), Perrot M. (Eds.), Kadınların Tarihi Cilt IV(1), Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2005
- Freeman C., Soate L., **Yenilik İktisadı**, 1. Baskı, Ankara: Tübitak Yayınları, 2003
- Freeman, C., Soate,L. Yenilik İktisadı, 1. Baskı, Ankara: Tübitak Yayınları, 2003
- Göksel, B., **Çağlar Boyunca Türk Kadını ve Atatürk**(2. baskı), Kültür Bakanlığı, Ankara, 1993
- Gürün, D., (Ed), **Ateş Kuşu Semiha Berksoy** (1.Baskı), Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayınlar Genel Müdürlüğü, Ankara, 2010
- Hakko, C., Vakko Yayınları, İstanbul, yy
- Heaton H., **Avrupa İktisat Tarihi**, Cilt E, Ankara: Teori Yayınları, 1985
- Jenkyn Jones, S., **Moda Tasarımı** (1.Baskı), Güncel Yayıncılık, İstanbul 2009
- Karabıyık Barbarosoğlu, F. **Moda ve Zihniyet**(3. Baskı), İz Yayıncılık, İstanbul, 2004
- Kulin, A., **Tek ve Tek Başına Türkan** (1. Baskı), Everest Yayınları, İstanbul, 2009
- Maillet J., **18.Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi**, Çev: Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983
- Maillet,J. 18.Yüzyıldan Bugüne İktisadi Olayların Evrimi, Çev: Ertuğrul Tokdemir, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1983
- Mc Clellan J. E., Dorn H., **Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji** (2. Baskı), Arkadaş Yayınları, 2006
- Mc Clellan, J,E. Harold Dorn, **Dünya Tarihinde Bilim ve Teknoloji** (2. Baskı), Arkadaş Yayınları, 2006

- Onur, N., **Moda Bulaşıcıdır** (1.Baskı), Epsilon Yayıncılık, İstanbul, 2004
- Pasachoff , N., Çeviren Zeynep Gürsoy, **Marie Curie radyoaktivitenin keşfi** (4.Baskı), Tübitak Yayınları Semih ofset, Ankara, 1996/2002
- Saylan, T., **At Kız Bir Yaşamdan Kesitler** (1.Baskı), Cumhuriyet Kitap Kulübü, İstanbul, 2000
- Saylan, T., Sütlaç, M., **Merhaba Yaşamak Türkiye’de Cüzzamla Yaşamının Dünü Bugünü Yarını** (2. Baskı), Cüzzamla Savaş Derneği Yayını, İstanbul, 1998
- Signiori, A., **Çok Gururlu Çok Kırılgan Maria Callas’ın Hayatı** (1.Baskı), Arnoldo Mondadori Editöre SpA Milano, Turkuvaz Kitapçılık ve Yayıncılık A.Ş. , İstanbul, 2009
- Toprak, M., **Yabancı Memleketlerde Kadın Hareketleri**, Akın Matbaa, Kadının Sosyal Hayatını Tetkik Kurumu Yayınları, Sayı 2, Ankara, Yılı(tarihsiz)
- Toynbee A., Lectures on The Industrial Reveloution, Boston: Beacon Press, 1956.
- Tunalı, İ., **Tasarım Felsefesi Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı**(3. Baskı), Yem Yayıncılık, İstanbul, 2009
- Üşür,İ. "**Sanayi Devrimi: Bir Devrim Neyi Anlatır?**", İktisat Dergisi, Sayı:287, Ekim 1988
- Zeytinoğlu E., **İktisat Tarihi**, İstanbul, 1993

Editörlü Kitap

- Erciyeş, G.,(Ed) (2015) **Cumhuriyet’ten Günümüze İzmir’in Kadın Siyasetçileri**, Bürgin Erzene, D., Aydınoğlu N., Yalçın, Y., (1. Baskı), İzmir Üniversitesi Yayınları, İzmir, 2015
- Demirtaş,S.,(Ed) (1994) **Margaret Thatcher Demir Leydinin Anıları**, Şen, G. çeviri (1. Baskı), Sabah Kitapları, İstanbul, 1994

Tez

- Çivrilili, N., **İnkılapların Türk Kadını Üzerindeki Etkisi** (1919 1937),Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, 2005
- Bacınoğlu, V., **Türkiye’de Kadın Giyimini Biçimlendiren Etmenler Ve Etkileri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, 1995
- Genç, E., **Sosyolojik Açından Entelektüel Kavramlaştırmaları**, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 2006
- Arıman, F. E., **Avrupa Topluluğu’nda Eğitim Kavramı**, Ortak Mesleki Eğitim Politikası ve İlgili Programlar, Yüksek Lisans, Marmara Üniversitesi, 1996
- Çepoğlu, A., **Terakki-i Muhadderat Gazetesinde Kadına Bakış ve Kadın Eğitimi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, 2004

Makale

- Üşür, İ., "Sanayi Devrimi: Bir Devrim Neyi Anlatır?", **İktisat Dergisi**, Sayı:287, Ekim 1988
- Özdemir, G., **Türk Kadınının Toplumsal Konumunun Gelişim Süreci**, Namık Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, 03/2009, s, https://www.academia.edu/5522354/T%C3%BCrk_Kad%C4%B1n%C4%B1n%C4%B1n_Toplumsal_Konumunun_Geli%C5%9Fim_S%C3%BCreci
16.05.2019 16:02
- Sağ, V., **Tarihsel Süreç İçerisinde Türk Kadını ve Atatürk**, C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt 2, Sayı 1, s12-13, <http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/89.pdf>, 16.05.2019, 16:42
- Özkiraz, A., M. Nazan Arslanel, **İkinci Meşrutiyet Döneminde Kadın Olmak**, Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Ve Beşeri Bilimler Dergisi, Cilt 3, Sayı 1, s3, http://www.sobiad.org/ejournals/dergi_sbd/arsiv/2011_1/01ahmet_ozkiraz.pdf, 16.05.2019, 16:52

Tezcan, M., **Giyim Olgusuna Sosyo Kültürel Bakış ve Türklerde Giyim**, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt 16, Sayı, 1983

Özkan, F., **Fatih Kerimî'nin Türk Kadınına Bakışı**, Erciyes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt 20, Özel sayısı, 2006

Ergun, M., "Bilgi Toplumunda Öğretmen Yetiştirme", Milli Eğitim, Milli Eğitim Basım Evi, Sayı:138, İstanbul, Nisan Mayıs Haziran 1998

Akdemir, N., **Moda Sektöründe Toplumsal Cinsiyet Kavramının Varlığı**, Sobider, Yıl: 4, Sayı: 12, Ağustos 2017, s. 249-267, http://www.altinbas.edu.tr/Files/pdf/Tokamer/343699972_3562%20Nihan%20AKDEM%C4%B0R.pdf 20.04.2019

Ansiklopedi

Tekeli, Ş., **Kadın**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt No 5, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983

Meriç, C., **Batıda ve Bizde Aydınım Serüveni**, Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi, Cilt No 1, İletişim Yayınları, İstanbul, 1983

Sürelî Yayınlar

Harvey, John., ç. Uran Apak, **Giyimler Renk ve Anlam, Sanat Dünyamız**, sayı 107, Yaz 2008

İnternet Kaynakları

<http://www.uslanmam.com/turk-kulturu/655290-cevri-kalfa-sibyan-mektebi-eminonu.html>, 2 şubat 2012

<http://tr.wikipedia.org/wiki/D%C3%A2r%C3%BClmuallim%C3%A2t>, 2 şubat 2012

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1n_haklar%C4%B1 2 şubat 2012 saat 16:26

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1n_haklar%C4%B1 2 şubat 2012 saat 16:26

http://tr.wikipedia.org/wiki/Kad%C4%B1n_haklar%C4%B1, 2 şubat 2012, saat
16:26

https://www.bbc.com/turkce/ozeldosyalar/2013/04/130408_thatcher_obit
10.05.2019

<https://www.ensonhaber.com/biyografi/maria-callas-kimdir-2013-02-02> 28.04.2019
17:12

http://tr.wikipedia.org/wiki/Sanayi_Devrimi 13.08.2013

<http://www.edebiyathaber.net/simone-de-beauvoir/> 3 Ağustos 2013 7-22

<http://www.bianet.org/bianet/dunya/104924-simone-de-beauvoir-in-ciplak-fotografinin-hikayesi> 3 Ağustos 2013 7-27

Görüşme-Röportaj

Prof. Dr. Ayşe Yüksel Çağdaş Yaşamı Destekleme Derneği Genel Başkanı

Film

Demir Lady Yönetmen: Phyllida Lloyd Oyuncu: Jim Broadbent, Meryl Streep

ÖZGEÇMİŞ

25 Ocak 1979 tarihi, Adana ili Seyhan ilçesi doğumluyum. Lise eğitimimi Adana Gündoğdu Kolejinde tamamladıktan sonra Niğde Üniversitesi Bor Meslek Yüksekokulu Tekstil bölümüne kaydoldum. Bu bölümden 1999 yılında mezun olduktan sonra 2 yıl çeşitli sektörlerde çalıştım. 2001 yılında Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda Tekstil Tasarımı bölümüne kaydoldum. 2005 yılında mezun olduktan sonra Bossa Denim firmasında çalıştım. Aynı zamanda paralel olarak Çukurova Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Moda ve Tekstil Tasarımı bölümünde yarı zamanlı öğretim görevlisi olarak ders verdim. 2008 yılında evlenerek İstanbul'a geldim ve aynı yıl İstanbul Aydın Üniversitesi Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Moda Tasarımı bölümünde tam zamanlı öğretim görevlisi olarak çalışmaya başladım. Mevcutta bu görevim devam etmektedir. 2011 yılında Beykent Üniversitesi Tekstil Tasarım Anabilim dalında yüksek lisans eğitimine başladım.

Özel ilgi alanlarım kitap okumak, doğada ve ailem ile vakit geçirmek, uzmanlık alanlarım içerisinde bulunan tasarım, digital tasarım, sanat ve moda alanındaki yeni gelişmeleri takip ederek, öğrencilerim tarafından anlaşılması ve uygulamasını sağlamaktır.

Yabancı dilim İngilizce olup, evli ve iki çocuk annesiyim.

Burcu AKYÜZ